ΕΛΤΑ Hellenic Post
ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Τεχ. Γραφείο
ΣΟΛΩΩΝΟΣ
Τ.Κ. 106 80 Αθήνα
ΑΔΕΙΑ 105/360

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ «ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»
ΕΤΟΣ 36ο • ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 146 • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 2014 • ISSN 1106-2118

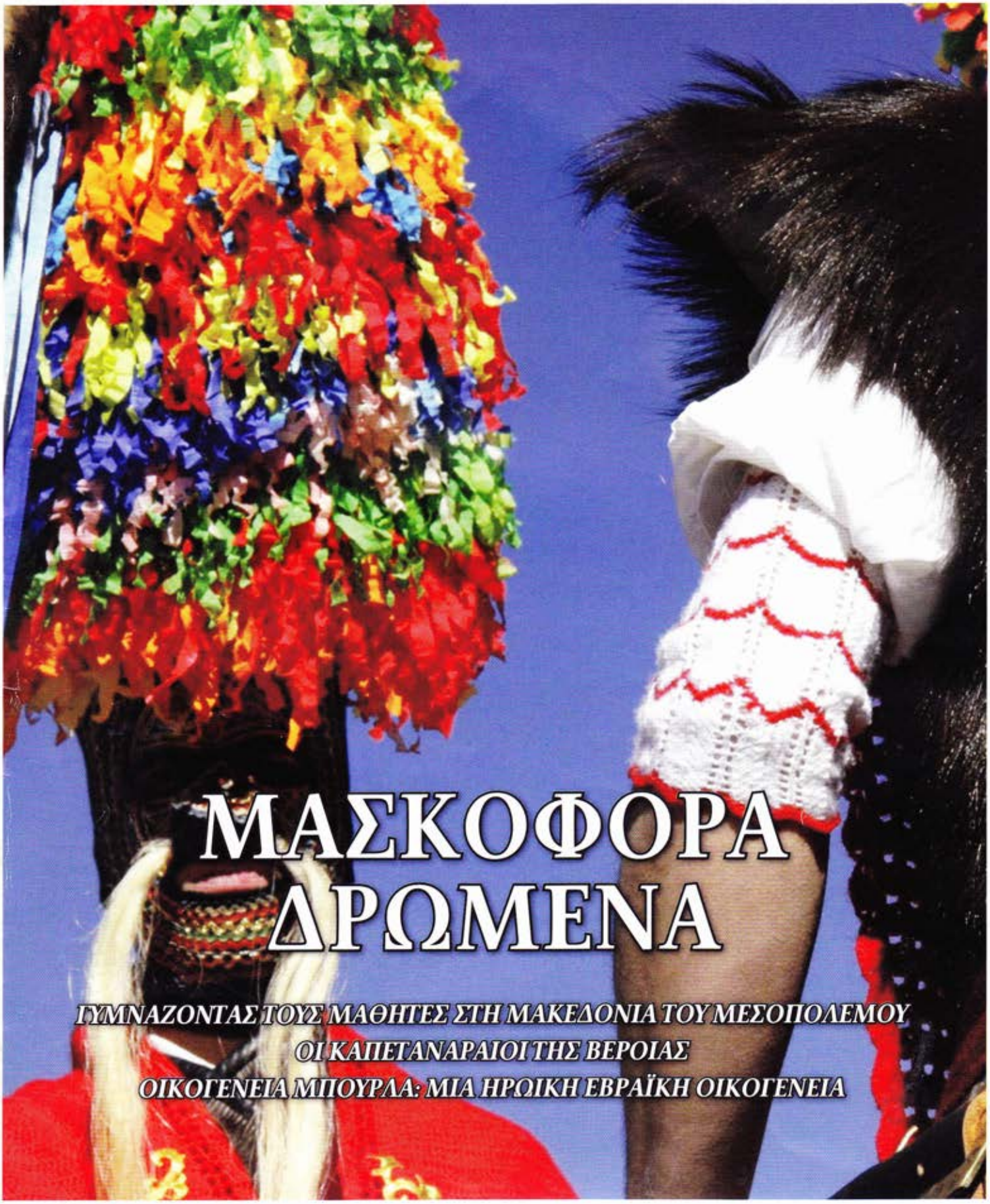

ΜΑΣΚΟΦΟΡΑ ΔΡΩΜΕΝΑ

ΓΥΜΝΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

ΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΑΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΠΟΥΡΛΑ: ΜΙΑ ΗΡΩΙΚΗ ΕΒΡΑΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

http://politistikietaireianaoussas.blogspot.com

κάθε μέρα

ΣΤΗΝ ΟΘΟΝΗ* ΣΑΣ!

όλα τα νέα και οι δραστηριότητες του συλλόγου
καθημερινά στις οθόνες σας με ένα κλικ!

παλαιά τεύχη του περιοδικού «Νιάουστα»
σε ψηφιακή μορφή για το αρχείο σας

* ιστοσελίδα διαθέσιμη σε όλους τους Η/Υ, tablet pc & smartphones
email: niaousta@gmail.com

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»
ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ «ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 2014
Έτος 36ο - Τεύχος 146
Αριθμός ISSN: 1106 2118

ΙΔΡΥΤΕΣ
Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας
(†) Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ
Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας
«Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»

ΕΚΔΟΤΗΣ
Αλέξανδρος Οικονόμου, Πρόεδρος Δ.Σ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Αλέξανδρος Οικονόμου
Ευγενία Ζάλιου
Πέτρος Στοΐδης
Δημήτρης Πάζος
Θεόδωρος Ζώτος
Ελισάβετ Χατζημαλούση-Ρούκαλη
Δήμητρα Τζάκη-Μπεσλίκα

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ART DIRECTOR
Δημήτρης Πάζος

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ
• Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Δ. Σολωμού 3, Τ.Κ. 59200, Νάουσα
τηλ. 2332024102
• Αλεξ. Οικονόμου, Καρανάτσιου 2
59200 Νάουσα, τηλ. 23320 29380

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος
τηλ. 23310 60331

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
ΗΛΚΟΣ Φ. - ΡΑΛΛΗΣ Κ. Et ΣΙΑ Ο.Ε.
3ο χλμ. Νάουσας - Σ.Σ. Νάουσας
Τηλ. Et Fax: 23320 41319

Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει καμία ευθύνη για τα ενυπόγραφα κείμενα που δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφων το κείμενο.

ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ
• Αλέξανδρος Οικονόμου
Καρανάτσιου 2, Νάουσα, ΤΚ 59200,
τηλ.: 23320 29380
• Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Σολωμού 3, ΤΚ 59200, τηλ. 23320 24102

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ
104360 - ISSN 1106-2118

Περιοδικά και βιβλία αποστέλλονται ταχυδρομικά με αντικαταβολή. Είναι διαθέσιμα όλα τα παλιά τεύχη του περιοδικού για να συμπληρώσετε ενδεχομένως τις ελλείψεις σας.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
Κουδουνοφόροι από τον Σαχό Θεσσαλονίκης. (επεξεργασία: Δημ. Πάζος)

Τεύχος Νο 146 Περιεχόμενα

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 2014

04 Editorial

05 Εν συντομία

12 Μανώλη Βαλσαμίδη
Μασκοφόρα Δρώμενα

20 Γεωργίου Μάλλιου, Θεοδώρας Μαυρίδου, Κων/νου Χατζηστυλλή
Γυμνάζοντας τους μαθητές στη Μακεδονία του Μεσοπολέμου: Ο πρώτος Γυμναστής του εν Ναούση Λαππείου Γυμνασίου Αγαθ. Φωστηρόπουλος

32* Χρήστου Ζάλιου
Οι Καπεταναραίοι της Βέροιας

36 Φιλώτα Αδαμίδη
Οικογένεια Μπουρλά: Μια ηρωική εβραϊκή οικογένεια

40 Ζαφείρη Μπέρσου
Το καλάθι της καρδιάς μας

44 Γρηγόρη Σακαλή
«Η Ποίηση υπήρξε πάντα πρωτοπορία»

46 Α.Δ. Σιμώνη, Δ.Κ. Στυλιανίδη
Σελήνιο: Από τοξικό που εθεωρείτο, αναδοίχτηκε στην κορυφή των αντιοξειδοτικών και συνεργητικών στοιχείων

Editorial

§ Μετά το τελευταίο διπλό τεύχος του περασμένου χρόνου όπου περιλήφθηκαν μια σειρά κείμενα με σκέψεις και ενδιαφέρουσες προτάσεις για το μέλλον της Νάουσας ξαναβρισκόμαστε πάλι στην κανονική έκδοση του περιοδικού μας, με ποικίλη και ενδιαφέρουσα -θέλουμε να πιστεύουμε- ύλη, που εκτός από τις διάφορες μονογραφίες περιλαμβάνει, όπως πάντα, και μια συνοπτική παρουσίαση των δράσεων πολιτισμού που συνέβησαν στη μικρή μας πόλη την περίοδο που μεσολάβησε από την κυκλοφορία του προηγούμενου τεύχους του περιοδικού μας.

§ Την περίοδο όμως αυτή είχαμε και μια απώλεια ενός «δικού μας» προσώπου. Χάσαμε τον αγαπητό φίλο και τακτικό συνεργάτη της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ Νίκο Καλλιδάκη που τόσες φορές αρθρογραφούσε στις σελίδες της με πάντα ενδιαφέροντα θέματα, κυρίως γύρω από την μουσική παράδοση της πόλης. Ο Νίκος Καλλιδάκης γεννήθηκε στη Νάουσα το 1939. Από το

1959 εντάσσεται στη Χορωδία του Ωδείου Ναούσης και λίγο αργότερα εκλέγεται στο Διοικητικό το Συμβούλιο, στο οποίο παρέμεινε για πολλά χρόνια, αναλαμβάνοντας διάφορες θέσεις, ενώ είχε συνεχή παρουσία στη χορωδία. Συμμετείχε επίσης στο Δ.Σ. του Εμπορικού συλλόγου Νάουσας, της Δημοτικής Επιχείρησης Τουρισμού, του Δημοτικού Ωδείου της Εστίας Μουσών, του ΔΗ.Π.Ο.Ν. και σε διάφορες άλλες επιτροπές κοινωφελούς χαρακτήρα. Για πολλά χρόνια αρθρογραφούσε στον τοπικό τύπο κυρίως σε θέματα πολιτιστικού ενδιαφέροντος ενώ από το 2003 και ως το τέλος της ζωής του διηύθυνε τη μικτή χορωδία του ΚΑΠΗ.

§ Αυτοδιοικητικές εκλογές πλησιάζουν και οι υποψήφιοι καταρτίζουν τους συνδυασμούς και τα προγράμματά τους. Ελπίζουμε ο τομέας του πολιτισμού να μην αποτελέσει απλώς μια «απαραίτητη» αναφορά ανάμεσα στους άλλους σχεδιασμούς, αλλά να ιδωθεί με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ευρύτητα και κυρίως με προβολή του στο μέλλον. Γιατί ο πολιτισμός δεν αποτελεί απλώς ένα «αναγκαίο κακό» που θα πρέπει να ασχοληθεί κάποιος μαζί του, όπως το κυκλοφοριακό ή τα σκουπίδια. Ο πολιτισμός αποτελεί εξαιρετικό εργαλείο που μπορεί να βγάλει αυτόν τον τόπο από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Αρκεί να αντιμετωπισθεί ως ένα τέτοιο εργαλείο και όχι ως απλή αναφορά σ' ένα ένδοξο παρελθόν!

Πολιτιστικά και άλλα, του τετραμήνου

Ο φετινός χειμώνας υπήρξε αρκετά πλούσιος σε πολιτιστικές εκδηλώσεις διαφόρων ειδών και ποιοτήτων που συγκέντρωσαν το ενδιαφέρον του κοινού, αλλά και προβληματίσαν ευχάριστα με τη θεματολογία τους. Έχει αρχίσει να γίνεται κατανοητό ότι για να θεωρηθεί πετυχημένη μια εκδήλωση δεν αρκεί μόνο η προσέλευση του κόσμου για να χειροκροτήσει «τα δικά μας παιδιά, αλλά απαιτείται και κάτι άλλο, μια ενδιαφέρουσα θεματολογία, ένας κεντρικός άξονας αναφοράς, που θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον και θα ανεβάσουν το επίπεδο της όποιας εκδήλωσης.
Οι περισσότεροι λαογραφικοί μας σύλλογοι πραγματοποίησαν τις ετήσιες παραστάσεις τους που απέκτησαν πια συγκεκριμένη θεματολογία, οι θεατρικές μας ομάδες παρουσίασαν τις νέες τους παραγωγές και πολλές νέες εκδόσεις ήρθαν να στολίσουν το εκδοτικό τοπίο. Μαζί τους ενδιαφέρουσες αρχαιολογικές, αναπτυξιακές και επιστημονικές δράσεις από φορείς και συλλόγους που προκάλεσαν σχόλια και συζητήσεις!
Αξίζει μια ιδιαίτερη αναφορά στην προσπάθεια που καταβάλουν οι άνθρωποι του Πολιτιστικού συλλόγου στο Ροδοχώρι που για μια ακόμη φορά αναβίωσαν το έθιμο των Μωμόγερων, ανήμερα της Πρωτοχρονιάς στο χωριό, παρά τις αντίξοες καιρικές συνθήκες, με τους χορευτές να επισκέπτονται κάθε σπίτι του χωριού και να καταλήγουν στην κεντρική πλατεία όπου τους περίμενε μεγάλη φωτιά αλλά και γλέντι με ψητά και κρασί.

Νέα βιβλία (και όχι μόνο)

"Γυναίκες και φορεσιές της Νάουσας" της Ευγενίας Ζάλιου

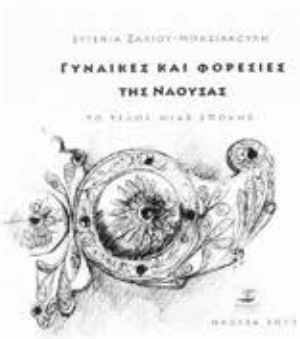

Ένα εντυπωσιακό από άποψη μεγέθους, εκτύπωσης και αισθητικής βιβλίο κυκλοφόρησε πρόσφατα με θέμα τις γυναικείες παραδοσιακές φορεσιές της Νάουσας. Πρόκειται για το έργο της κας Ευγενίας Ζάλιου-Μπασιακούλη «Γυναίκες και φορεσιές της Νάουσας, το τέλος μιας εποχής» στο οποίο καταγράφονται το σύνολο των στοιχείων που αποτελούν την παραδοσιακή γυναικεία φορεσιά των Ναουσαίων, στις διάφορες ηλικίες και περιστάσεις, καθώς και εξαιρετικά ενδιαφέροντα κοινωνιολογικά στοιχεία σε σχέση με την θέση της γυναίκας στην τοπική κοινωνία. Στο βιβλίο περιλαμβάνονται επίσης πληροφορίες για την ανδρική παραδοσιακή φορεσιά καθώς και για τις βλάχικες φορεσιές. Στις πάνω από 400 υπέροχες φωτογραφίες που με υπομονή μέλισσας συγκέντρωσε η συγγραφέας και περιλαμβάνονται στο βιβλίο παρουσιάζονται ανάγλυφα τόσο η οικογενειακή και κοινωνική ζωή των παλιότερων ναουσαίων όσο και οι θαυμαστές λεπτομέρειες των ενδυμασιών, των κεντημάτων και των κοσμημάτων που τις συνόδευαν.

Το περιμέναμε πολύ καιρό το καταπληκτικό βιβλίο της Ευγενίας. Δεν είναι η δουλειά ετών και η επίπονη λαογραφική έρευνα. Δεν είναι οι εξαιρετικές φωτογραφίες-ιστορικά και λαογραφικά μνημεία, δεν είναι η αισθητική και το στήσιμο του βιβλίου. Είναι όλ΄ αυτά. Αλλά πάνω απ΄ όλα είναι μια ολόκληρη εποχή, που η αναδίφησή της έχει στο κέντρο της τη γυναίκα της Νάουσας. Επειδή η φορεσιά της Ναουσαίας με τις παραλλαγές της, το ρούχο, καθημερινό ή γιορτινό, απλό ή φανταχτερό, δεν είναι απλώς ένα ρούχο.

Κάτω από τις τραχηλιές και τα κεντίδια, πίσω από τα κοσμήματα και τα περίτεχνα καλπάκια, μέσα στις πτυχές των πολλαπλών μεσοφοριών υφάνθηκαν τα μυστήρια και οι συνήθειες, οι καθημερινές και επίσημες τελετές της ζωής, οι ανισότητες και οι σχέσεις μιας ολόκληρης εποχής. Και η Ευγενία ως καλή ερευνήτρια που είναι, γεμάτη αγάπη και σεβασμό για τον τόπο της, είναι και γυναίκα. Γνωρίζει πως στο μικρόκοσμο μιας κοινωνίας και στον πυρήνα της, το επίκεντρο είναι η γυναίκα και πως όλα απ΄ τα χέρια της περνούν, απ΄ εκεί ξεκινούν κι εκεί τελειώνουν.

Το βιβλίο επιμελήθηκε ο αρχιτέκτονας Αλέξανδρος Οικονόμου, τα σχέδια που κοσμούν το εξώφυλλο και τις εσωτερικές σελίδες είναι του Νικόλα Μπλιάτκα, η καλλιτεχνική και εκδοτική επιμέλεια έγινε από τον Ιωάννη Παπακαρμέζη-εκδόσεις «Ναυς/LP productions». Το βιβλίο εκδόθηκε με έξοδα της Ευγενίας Ζάλιου, και διατίθεται στην τιμή των 60

ευρώ, ενώ τα έσοδα από την πώλησή του προορίζονται για την ενίσχυση του έργου του συλλόγου «Υφάδι». Για όσους θελήσουν να το προμηθευτούν τα στοιχεία επικοινωνίας είναι: Ευγενία Ζάλιου-Μπασιακούλη, Ζαφειράκη 56, 592 00, Νάουσα, Τηλ.: +30 23320 23913, e-mail: ezaliou@yahoo.gr. Αξίζει να το έχει κανείς στο σπίτι του. Είναι η θαυμαστή ιστορία της καθημερινότητας των γιαγιάδων και των παπούδων μας. Είναι η πιο εμπεριστατωμένη και συνάμα η πιο καλαίσθητη κοινωνιολογική αναφορά στο παρελθόν της πόλης μας. Σίγουρα δεν θα πρέπει να λείψει από τη βιβλιοθήκη καμιάς οικογένειας Ναουσαίων. Η επίσημη παρουσίασή του στη Νάουσα θα γίνει αργότερα, μετά το Πάσχα.

«Η σκιά του ταξιδευτή» του Κώστα Καλδάρα

Παρουσιάστηκε στην Εστία Μουσών το πρώτο βιβλίο του Κώστα Καλδάρα «Η Σκιά του Ταξιδευτή» (εκδόσεις Οδός Πανός). «Ένα ταξίδι στις πόλεις της Ευρώπης και της Β. Αφρικής. Ένα οδοιπορικό αυτογνωσίας με σαρκασμό και χιούμορ», όπως αναφέρει στο οπισθόφυλλο του βιβλίου ο συγγραφέας. Στην εκδήλωση μίλησε ο εκπαιδευτικός Γιώργος Λιάμπας και ο συγγραφέας του, Κώστας Καλδάρας.

«Ήταν μέσα Απριλίου όταν ξεκίνησα το ταξίδι. Ένα ταξίδι, χωρίς χρονικό προσδιορισμό, σε άγνωστους δρόμους, με άγνωστες διευθύνσεις, σαν ένα γράμμα που το στέλνεις σ' έναν άγνωστο παραλήπτη. Εκεί μέσα γράφεις τις εμπειρίες σου, τα συναισθήματα, τα χρώματα, τις γεύσεις, μια ολόκληρη ζωή μέσα από εναλλασσόμενες στιγμές. Αυτό περιγράφω και στο βιβλίο "Η Σκιά του Ταξιδευτή", που όπως το χαρακτήρισε και ο ποιητής Γιώργος Χρονάς, είναι ένα ταξίδι στο ταξίδι».

Ο Γιώργος Λιάμπας το χαρακτήρισε ταξιδιωτικό χρονικό και οδοιπορικό αυτογνωσίας. Όπως είπε *«...ο Κώστας Καλδάρας περιπλανιέται σαν την άμμο της ερήμου για να νιώσει ελεύθερος. Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου η μοναξιά αποτελεί μια άσκηση αυτογνωσίας και ο συγγραφέας επιδιώκει να γνωρίσει την αλήθεια του κάθε τόπου που επισκέπτεται».*

Το βιβλίο της Αντωνίας Χαρίση για τη μεγάλη μορφή της Ρόζας Ιμβριώτη

Το βιβλίο της εκπαιδευτικού Αντωνίας Χαρίση "Η Ρόζα Ιμβριώτη στο Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Αθηνών" παρουσιάστηκε στην Εύξεινο Λέσχη. Για το βιβλίο και τη συγγραφέα μίλησαν η κ. Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, αναπλ. καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτ. Μακεδονίας και ο κ. Γιώργος Ορδουλίδης, καθηγητής βυζαντινής μουσικής. Για τη Ρόζα Ιμβριώτη και το έργο της μίλησε η ίδια η συγγραφέας, τονίζοντας πόσο σημαντική προσωπικότητα ήταν στη δύσκολη εποχή της δικτατορίας του Μεταξά, συμβάλλοντας συν τοις άλλοις στην εφαρμογή της πρώτης εκπαιδευτικής διδασκαλίας στα παιδιά με ειδικές ανάγκες.

«Τα Σκόπια και οι άλλοι» του Ν. Μέρτζου

Το βιβλίο «Τα Σκόπια και οι άλλοι» του κ. Νικολάου Ι. Μέρτζου, γνωστού δικηγόρου, δημοσιογράφου, συγγραφέα και προέδρου της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, παρουσιάστηκε στην αίθουσα της Εστίας Μουσών, σε εκδήλωση που συνδιοργάνωσαν ο δήμος και η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών. Ο συγγραφέας στο βιβλίο του αποδεικνύει ότι το σύγχρονο Μακεδονικό Ζήτημα είναι διεθνές πρόβλημα στο οποίο, πέρα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ατλαντική Συμμαχία και την Ελλάδα, πρωταγωνιστούν η Βουλγαρία, η Αλβανία, η Τουρκία, το Κοσσυφοπέδιο και οι Αλβανοί πολίτες των Σκοπίων. Κεντρικό αίτιο του διεθνούς προβλήματος αποτελεί το κρατικό ιδεολόγημα του "Μακεδονισμού" στο Κράτος των Σκοπίων, το οποίο κατάφωρα παραβιάζει διεθνώς κατοχυρωμένα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών του και συντηρεί ένα ολοκληρωτικό καθεστώς.

«Παραδοσιακή Γεωργία» Νέο βιβλίο από τον Νίκο Σπάρτση

Νέο βιβλίο εξέδωσε ο αειθαλής και ακούραστος Νίκος Σπάρτσης με τίτλο «ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ - Οπωροκηπευτικά

- Ζωοτεχνία - Δάση - Αλιεία και Εξέλιξη τους στη Νάουσα (Φαρμακευτικές ιδιότητες στα φυτά)». Το βιβλίο στην αρχή ασχολείται με τη δήμευση των κτημάτων της Νάουσας μετά την Επανάσταση του 1822 και την επαναδιανομή τους, καθώς και τις γεωργικές πρακτικές από την αρχαιότητα μέχρι και το 1904. Ιδιαίτερα αναφέρεται η εξέλιξη της δενδροκομίας στη Νάουσα σαν κύρια πηγή εισαγωγής συναλλάγματος, ενώ καταγράφει τα διάφορα φαρμακευτικά φυτά που είτε καλλιεργούνται στην περιοχή είτε είναι αυτοφυή στο βουνό.

«Ένας αλήτης Άγγελος», του Λευτέρη Χαψιάδη

Η παρουσίαση του βιβλίου του Λευτέρη Χαψιάδη έγινε σε μια όμορφη εκδήλωση στην Εστία Μουσών. Τον συγγραφέα και στιχουργό πολλών τραγουδιών, από τα οποία αρκετά έγιναν μεγάλες επιτυχίες, παρουσίασαν ο Κώστας Καλδάρας και ο παλιός διεθνής ποδοσφαιστής Αχιλλέας Ασλανίδης. Το «Ένας αλήτης άγγελος» είναι ένα μυθιστόρημα για το ελληνικό τραγούδι. Κεντρικοί ήρωες οι άνθρωποι του τραγουδιού, σε καταστάσεις πραγματικές, αλλά και φανταστικές.

Πρόκειται για το πρώτο μυθιστόρημα του Λευτέρη Χαψιάδη και το δεύτερό του βιβλίο, μετά το «Η ζωή μου τραγούδι, το τραγούδι ζωή». Αυθεντικός λαϊκός στιχουργός ο συγγραφέας, συνεργάστηκε με πλειάδα από σημαντικούς λαϊκούς μουσικοσυνθέτες, ενώ τραγούδια του ερμήνευσαν κορυφαίοι Έλληνες τραγουδιστές. Με το τέλος της παρουσίασης, ο Κώστας Πατσιάς ερμήνευσε μεγάλες επιτυχίες του συγγραφέα και στιχουργού με τη συνοδεία στο πιάνο της Έλενας Πασάι.

«Ένα αγόρι... Ένας ψαράς... Δυο όνειρα», της Σοφίας Τσιάμη

Ο Σύλλογος Δασκάλων και Νηπιαγωγών Επαρχίας Νάουσας

σε συνεργασία με το Γραφείο Πολιτισμού και Αθλητισμού Δήμου Νάουσας πραγματοποίησαν στην Εστία Μουσών εκδήλωση παρουσίασης του βιβλίου της φιλολόγου Σοφίας Τσιάμη «Ένα αγόρι... Ένας ψαράς... Δυο όνειρα». Τον συντονισμό και την κεντρική εισήγηση ανέλαβε ο Δημήτρης Πάζος, μέλος της θεατρικής ομάδας «Επί Σκηνής». Για το βιβλίο μίλησαν οι Ελισάβετ Τάρη (συγγραφέας - σχολική σύμβουλος) και η Ειρήνη Αναγνώστου (σχολική ψυχολόγος) ενώ στο θεατρικό δρώμενο που συνόδεψε την παρουσίαση έλαβαν μέρος οι Κατερίνα Τόμτση, θεατρολόγος-εκπαιδευτικός, Γιώργος Μπέκας, ερασιτέχνης ηθοποιός και ο Θοδωρής Βλάχος, μουσικός φλογέρας.

Ψηφιακός δίσκος με δημοτικά τραγούδια της Νάουσας του Συλλόγου Φίλων του Ωδείου «Αριστοτέλης»

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Φίλων του Ωδείου «Αριστοτέλης» στην Εστία Μουσών τον ψηφιακό δίσκο «12 ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ σε ήχο ... άλλο», ένα δίσκο που περιλαμβάνει τη συναυλία του συλλόγου τον Ιανουάριο του 2012 με τον ίδιο τίτλο, και συνοδεύεται από ένα επιμελημένο κατατοπιστικό ένθετο που σχεδίασε ο Δημήτρης Πάζος. Η γραμματέας του συλλόγου κα Βαγγελιώ Αδαμίδου τόνισε ότι η συναυλία (και κατά συνέπεια ο δίσκος) ήταν αποτέλεσμα σκληρής δουλειάς της χορωδίας υπό την καθοδήγηση του μαέστρου Πέτρου Ρίστα, ο οποίος έκανε και την επεξεργασία των τραγουδιών για πολυφωνική χορωδία, και παράλληλα φόρος τιμής και αγάπης για την παράδοσή του τόπου μας.

Μια γενική αναφορά στο δημοτικό τραγούδι της Νάουσας έκανε ο φιλόλογος κ. Πέτρος Στοΐδης, που συνέταξε και επιμελήθηκε τα κείμενα του ενθέτου, παρουσιάζοντας στη συνέχεια, με τη βοήθεια οπτικοακουστικού υλικού, κάθε

τραγούδι χωριστά. Ο δίσκος περιλαμβάνει δύο ορχηστρικά κομμάτια και δέκα τραγούδια που αποδίδει η μικτή τετράφωνη χορωδία του συλλόγου με τη συνοδεία ορχήστρας στην οποία συμμετέχουν οι Παντελής Βογιατζής, κλαρινέτο, Μαρίνα Γκοργκάτζε, βιολί, Λεβόν Γρηγοριάν, κοντραμπάσο, Κων/νος Διαμαντής, κρουστά, Παναγιώτης Παπαδόπουλος, ακορντεόν και Σοφία Στάμκου, πιάνο. Η επιλογή και ενορχήστρωση των τραγουδιών είναι του Παναγιώτη Παπαδόπουλου, ενώ η ηχογράφηση πραγματοποιήθηκε στο Studio ART VISION ΤΟΥ Ωδείου «Αριστοτέλης».

Θεατρικά & κινηματογραφικά

«Πιο τρελοί δεν γίνεται» Από το Θεατρόραμα ΚΩΣΚΟΛ

Τη νέα κωμωδία του Κώστα Κόλλα «Πιο τρελοί δεν γίνεται» παρουσίασε σε τρεις παραστάσεις το Θεατρόραμα ΚΩΣΚΟΛ στις αρχές Δεκεμβρίου στο δημοτικό θέατρο. Μια φαρσοκωμωδία με αστυνομική πλοκή, στο γνωστό γαϊτανάκι των κωμικών καταστάσεων της ζωής που παρεξηγήσεις και προσωπικές συγκρούσεις προκαλούν το γέλιο και προσφέρουν ένα ευχάριστο δίωρο. Τα μέλη της θεατρικής ομάδας, νέα παιδιά κυρίως που έπαιξαν για πρώτη ή δεύτερη φορά, παρουσίασαν με χάρη και κέφι τους ρόλους τους. Τον κεντρικό ρόλο κράτησε ο Κώστας Κόλλας, που είχε και τη σκηνοθετική επιμέλεια της παράστασης, ενώ έπαιξαν ακόμη οι: Τασούλα Ματακιά, Σοφία Ακρίβου, Νίκη Αποστόλου, Χρυσάνθη Ρώσση, Γόλης Αδαμίδης, Αρετή Γολσουζίδου, Σοφία Καλπαξίδου, Νίκος Θεοδωρίδης και Γιάννης Καραμπέλκος, Χάρης Τομπουλίδης, Φάνης Χρυσοχόου.

Απολαυστικός ..."Οίκος Ενοχής" Από τους «Επί Σκηνής»

Για μια ακόμη φορά έβαλε τον πήχη ψηλά ο Σύλλογος Θεάτρου και Πολιτισμού «Επί Σκηνής», παρουσιάζοντας την ξέφρενη κωμωδία «Οίκος Ενοχής» στο ναουσαίικο κοινό. Οι πέντε παραστάσεις του έργου πραγματοποιήθηκαν στις αρχές Φεβρουαρίου σ' ένα κατάμεστο δημοτικό θέατρο, προσφέροντας πολύ καλές ερμηνείες από τους ερασιτέχνες ηθοποιούς και άφθονο γέλιο στους θεατές.

Η σκηνοθεσία του Αλέξανδρου Οικονόμου ήταν ευρηματική δίχως να κουράσει το κοινό, ενώ οι σπαρταριστοί διάλογοι, οι ξέφρενες καταστάσεις, οι απίθανες ανατροπές, προσέφεραν άφθονο και αβίαστο γέλιο μέσω παρεξηγήσεων και ευτράπελων καταστάσεων. Μίζες, παρανομίες, λαμογιές, μαϊμού επιχορηγήσεις και πολλά ακόμη «άπλυτα» βγήκαν στη φόρα. Ένας οίκος ανοχής μετατράπηκε σε «οίκο ενοχής» με «εργαλείο» την πολιτιστική μας κληρονομιά!

Τους ρόλους ερμήνευσαν οι: Παύλος Ιωσηφίδης, Ελένη Ζαφείρκου, Ζωή Δασκαλάκη, Κώστας Γιάντσης, Δημήτρης Πάζος, Χριστίνα Ρούσσου, Ελένη Χατζηκώστα, Ζήνων Μυλωνάς, Γιάννης Κουκούλος και Χάρης Αδαμίδης. Σκηνογραφία: Αλέξανδρος Οικονόμου, ενδυματολογία: Χριστίνα Ρούσσου, μουσική επιμέλεια: Δημήτρης Πάζος.

«Η ΔΙΑΘΗΚΗ» του Μάριου Ποντίκα Από τους ΕΡΑΣ-ΤΕΧΝΕΣ

Το έργο του Μάριου Ποντίκα «Η ΔΙΑΘΗΚΗ» παρουσίασε στις αρχές Μαρτίου, σε τέσσερις παραστάσεις στο δημοτικό θέατρο, η θεατρική ομάδα «ΕΡΑΣ-ΤΕΧΝΕΣ», σε σκηνοθεσία Γιώργου Μπέκα. Το έργο, που γράφηκε αμέσως μετά τη μεταπολίτευση, στηλιτεύει τις διάφορες τοπικές «εξουσίες» και διαπλοκές, στην ελληνική επαρχία. Παρελαύνουν οι πολιτικές, αυτοδιοικητικές, εκκλησιαστικές, εκδοτικές και οικονομικές «αρχές», και σχολιάζονται οι μεταξύ τους σχέσεις εξάρτησης και διαπλοκής σε βάρος της κοινωνίας.

Συμμετείχαν οι: Κλ. Πετρά, Δημ. Δροσούνης, Μ. Τσεχελίδου, Ν. Γρηγοριάδης, Αλ. Κότσυφας, Γ. Καρλής, Κατ. Σολδάτου, Αν. Ζωγραφοπούλου, Ντ. Τσιολάκου, Σ. Καλπαξίδου, Τ. Κίκα, Μ. Καραϊσάρογλου, Γ. Καραμπέλκος, Τρ. Γιαβάλκας, Τ. Κότσυφας, Γρ. Γκιούρος, Γρ. Αδαμίδης, Απ. Μπέκας, Χρ. Γιανναράκης.

«Άσπρο-Μαύρο», Από την Θ.Ο. «Αίρεσις»

Η θεατρική ομάδα «ΑΙΡΕΣΙΣ» παρουσίασε στο Μουσείο Οίνου & Αμπέλου (Κτίριο Μπουτάρη), σε ενιαία παράσταση με τον γενικό τίτλο «ΑΣΠΡΟ ΜΑΥΡΟ» έξι μονόπρακτα του Κώστα Μουρσελά. Έξι μικρές ιστορίες. Έξι σχόλια για τις ανθρώπινες σχέσεις διατυπωμένα με αιχμηρό χιούμορ και σαρκασμό.

Απολαυστικές ερμηνείες, που αφήνουν τον θεατή να μπει και να κρυφοκοιτάξει διάφορους χαρακτήρες στην καθημερινότητά τους, μέσα στο λιτό μα ταυτόχρονα ευφάνταστο σκηνικό σε άσπρο μαύρο που καταφέρνει να στέκεται σε όλα τα μονόπρακτα και να συμπληρώνει αρμονικά την ροή της κάθε ιστορίας. Συμμετείχαν οι: Μ. Αδαμίδης, Κατ. Βογιατζούλη, Αργ. Δημησιάρη, Ν. Καλαϊτζής, Π. Καρυδάς, Γ. Κασαπίδης, Ελ. Λόγγου, Γ. Πέιος και Μ. Σαγρή.

Η «Μικρά Αγγλία» του Παντελή Βούλγαρη στη Νάουσα από το NIFF

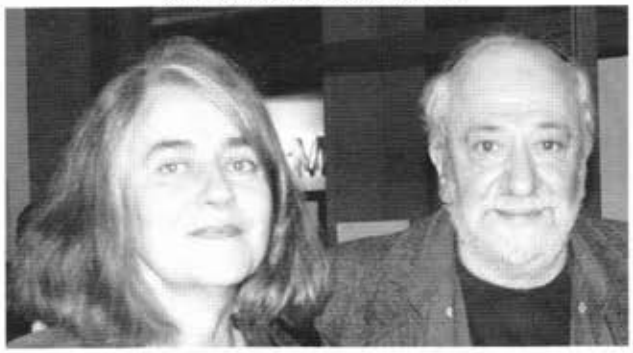

Σε μια κατάμεστη αίθουσα του δημοτικού θεάτρου πραγματοποιήθηκε η «επίσημη» προβολή της ταινίας του Παντελή Βούλγαρη «ΜΙΚΡΑ ΑΓΓΛΙΑ» με την παρουσία του ίδιου του δημιουργού της και της γυναίκας του Ιωάννας Καρυστιάνη, στο ομότιτλο βιβλίο της οποίας στηρίχθηκε το σενάριο της ταινίας. Παρόλη τη μεγάλη διάρκεια της ταινίας, το κοινό έμεινε καθηλωμένο στις θέσεις του απολαμβάνοντας τα καταπληκτικά τοπία της Άνδρου, την έξοχη αναπαράσταση της εποχής που διαδραματίζεται η ταινία (δεκαετία '30 και '40) και βέβαια τις καταπληκτικές ερμηνείες των νέων αλλά και των παλιότερων ηθοποιών που κλήθηκαν να ζωντανέψουν στη μεγάλη οθόνη τους χαρακτήρες και τα πάθη των ηρώων του έργου. Πριν την έναρξη της προβολής ο κ. Βούλγαρης και η κα Καρυστιάνη αναφέρθηκαν με λίγα λόγια στο ιστορικό τόσο του βιβλίου όσο και της ταινίας, ο κ. Βούλγαρης μάλιστα ανέφερε ότι δεν έχει ξεχάσει το εγχείρημα να ολοκληρώσει την ταινία που ξεκίνησε στη Νάουσα ελπίζοντας στο μέλλον να το καταφέρει. Τους δημιουργούς παρουσίασε ο κ. Νίκος Κουτσογιάννης, διευθυντής του NIFF, στις δράσεις του οποίου εντάσσεται και η προβολή αυτής της ταινίας.

Επιστημονικές και ...άλλες δράσεις

«Αρχαιότητες και αειφόρος ανάπτυξη», Σπουδαίες δράσεις της ΙΖ ΕΠΚΑ σε Αιγές και Μίεζα

Σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τις δράσεις των Εφορειών Κλασικών και Βυζαντινών Αρχαιοτήτων άντλησαν οι παρευρισκόμενοι στην ημερίδα που διοργανώθηκε στις αρχές Ιανουαρίου στο Χώρο Τεχνών της Βέροιας, με την παρουσία της γενικής γραμματέως του ΥΠΠΟ κας Μενδώνη.

Η προϊσταμένη της ΙΖ' Εφορείας Κλασικών και Προϊστορικών Αρχαιοτήτων κ. Αγγελική Κοτταρίδη, ως «οικοδέσποινα» της ημερίδας, δεν έκρυψε τη χαρά της διαβεβαιώνοντας ότι χάρη στην πλούσια χρηματοδότηση των προγραμμάτων των Εφορειών Αρχαιοτήτων από το ΕΣΠΑ (συνολικά διατίθενται περί τα 22 εκατ. ευρώ) πολύ σύντομα θα είναι ορατά τα αποτελέσματα του πλούσιου έργου που επιτελείται στις Εφορείες της περιοχής μας.

Συγκεκριμένα, ανακοίνωσε ότι προχωράει με καλούς ρυθμούς το πρόγραμμα μελέτης, συντήρησης και αναστύλωσης του Ανακτόρου του Βασιλέως Φιλίππου Β' στις Αιγές (Βεργίνα), το οποίο προβλέπεται να ολοκληρωθεί μέχρι το 2020, ενώ μέρος του, όπως είπε, θα είναι επισκέψιμο από τις αρχές του 2015, μετά μάλιστα από την έγκριση της πρότασης αποκατάστασης τμήματός του σε ύψος που θα φτάνει τα 12 μέτρα με υλικό σε μεγάλο βαθμό αρχαίο.

«Έχουμε ακόμη να δούμε πολλές εκπλήξεις από την περιοχή. Είμαι αισιόδοξη ότι θα ανακαλύψουμε πολλά περισσότερα» τόνισε χαρακτηριστικά η Αγγελική Κοτταρίδη, εκτιμώντας ότι με την ολοκλήρωση του νέου Μουσείου των Αιγών το 2015 θα διαθέτει εξίσου σημαντικά εκθέματα με αυτά των Βασιλικών Τάφων και θα αποτελέσει την φυσική έδρα του ψηφιακού μουσείου «Μέγας Αλέξανδρος, από τις Αιγές στην Οικουμένη».

Μίεζα και Σχολή Αριστοτέλους

Για την Σχολή του Αριστοτέλη και την Μίεζα η κα Κοτταρίδου ανέφερε ότι υπήρξε το πνευματικό κέντρο του Μακεδονικού Βασιλείου και αποτελεί σήμερα το brand name της περιοχής. Το σχέδιο ανάδειξής της εκπονείται ήδη με την μορφή ενός master plan, το οποίο θα περιλαμβάνει, εκτός από τη μελέτη και συντήρηση των ευρημάτων που υπάρχουν όπως έχει γίνει ήδη με το θέατρο, τη δημιουργία αρχαιολογικού περιπάτου στην περιοχή Μπαλτανέτο-Τσιφλίκι-Ισβόρια, καθώς και την επαναλειτουργία του αρχαίου θεάτρου με τη φιλοξενία πειραματικών παραστάσεων αρχαίου δράματος διεθνών προδιαγραφών κυρίως από ομάδες νέων. Σκοπός του master plan είναι να ενταχθεί στο επόμενο χρηματοδοτικό πρόγραμμα της Ε.Ε. με όσο το δυνατόν μεγαλύτερο ύψος.

«Νάουσα, η πόλη του Οίνου» με τη στήριξη του Διεθνούς Φεστιβάλ Κινηματογράφου Νάουσας

Ολοκληρώθηκε σημειώνοντας μεγάλη επιτυχία το τριήμερο εκδηλώσεων «Νάουσα, η πόλη του Οίνου» που πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο Οίνου & Αμπέλου από τις 13 έως τις 15 Δεκεμβρίου 2013. Η εκδήλωση υλοποιήθηκε με τη στήριξη του Διεθνούς Φεστιβάλ Κινηματογράφου Νάουσας. Πλήθος κόσμου συμμετείχε στις δραστηριότητες που διοργανώθηκαν. Το Μουσείο Οίνου & Αμπέλου πήρε ξανά ζωή και φιλοξένησε πλήθος εκδηλώσεων. Η βασική εκδήλωση αφορούσε την έκθεση ξινόμαυρου και τοπικών γεύσεων όπου το κοινό είχε τη δυνατότητα να δοκιμάσει τον εκλεκτό τοπικό οίνο από δέκα παραγωγούς της αμπελοοινικής ζώνης της Νάουσας σε συνδυασμό με εξαιρετικές τοπικές γεύσεις από καινοτόμους παραγωγούς (Τζέπος, Σούλα, Μπαντής, Βαλάντης). Κατά τη διάρκεια του τριημέρου πραγματοποιήθηκε ανοικτή συζήτηση για το μέλλον του ξινόμαυρου με τη συμμετοχή παραγωγών και από τις άλλες περιοχές στις οποίες παράγεται ξινόμαυρο. Της εποικοδομητικής συζήτησης προηγήθηκαν σύντομες τοποθετήσεις από τους Γιάννη Μπουτάρη, Γιώργο Ιωαννίδη, Markus Stolz, Νίκο Μάνεση και Νίκο Κουτσογιάννη.

Ο Γιάννης Μπουτάρης έκανε μια ιστορική αναδρομή στη δημιουργία της ζώνης της Νάουσας και στη συνέχεια αναφέρθηκε πως για να πάει το κρασί της Νάουσας μπροστά απαιτείται η συνεργασία όλων των παραγωγών, η ποιοτική αναβάθμιση του ξινόμαυρου και η ανάληψη στοχευμένων ενεργειών μάρκετινγκ που θα εστιάζουν σε υψηλού επιπέδου αγορές.

Ο Markus Stolz, διαχειριστής κρασιών στις ΗΠΑ, ανέφερε πως η αγορά της Αμερικής αναζητά συνεχώς νέες γεύσεις και πως πρέπει να υπάρξει μια επιθετική πολιτική μάρκετινγκ που να συνδυάζει το καλό προϊόν με έναν ισχυρό μύθο.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και ο Γιώργος Ιωαννίδης, που ασχολείται με τη διάθεση κρασιών στο Παρίσι, αναφερόμενος στην αγορά της Γαλλίας, μιας πολύ δύσκολης και απαιτητικής αγοράς, τονίζοντας πως πρέπει να αναδειχθούν οι γευστικές ιδιαιτερότητες του ξινόμαυρου που το καθιστούν μοναδικό σε σύγκριση με άλλα ερυθρά κρασιά.

Ο Νίκος Μάνεσης τόνισε πως το κρασί της Νάουσας έχει πολύ δρόμο να διανύσει προκειμένου να μπορέσει να σταθεί δυνατά στις αγορές του εξωτερικού. Ανέφερε πως είναι χρήσιμη μια συνολική επαναπροσέγγιση σχετικά με το μέλλον της ζώνης, αλλά και με την ταυτότητα του ξινόμαυρου σε επίπεδο μάρκετινγκ. Τέλος, ο γενικός διευθυντής του Διεθνούς Φεστιβάλ Κινηματογράφου Νάουσας ανέφερε πως η ομάδα του NIFF έχει ξεκινήσει τον σχεδιασμό για τη δημιουργία ενός νέου brand για τη Νάουσα.

«Ελλάδα έχεις ταλέντο και στην οινοποιία» Αφιέρωμα στον νεαρό οινοποιό Κωστή Δαλαμάρα

Ολοσέλιδο αφιέρωμα στον 27χρονο οινοποιό Κωστή Δαλαμάρα δημοσίευσε τον Ιανουάριο η «Εφημερίδα των Συντακτών», με τίτλο «Ελλάδα έχεις ταλέντο και στην οινοποιία». Στους 30 ανερχόμενους και περισσότερα υποσχόμενους ανθρώπους του κρασιού στον πλανήτη συμπεριέλαβε το εμβληματικό περιοδικό «Wines & Spirits» τον 27χρονο Κωστή Δαλαμάρα. Και η εφημερίδα έκανε ένα αφιέρωμα στον νεαρό συμπολίτη μας, με τον υπότιτλο «Ο ίδιος - τρίτης γενιάς οινοποιός - μοιάζει υπερήφανος μα κάθε άλλο παρά μεθυσμένος από την επιβράβευση».

Οι τριάντα άνθρωποι που το δημοφιλές και ιδιαίτερα σημαντικό για τον κόσμο του κρασιού περιοδικό συμπεριέλαβε στη λίστα των «οινικών ταλέντων» έχουν διάφορες ιδιότητες. Άλλοι είναι οινοχόοι, κάποιοι οινοπαραγωγοί και άλλοι έμποροι. Και η παρουσία τους σε αυτό το hall of fame του «κρασιού της επόμενης μέρας» μοιάζει σε κάθε περίπτωση με... παράσημο «αλλά και δέσμευση ώστε να κάνω και στο

μέλλον ό,τι καλύτερο μπορώ», όπως δήλωσε στην εφημερίδα ο νεαρός Κωστής!

Ενδιαφέρουσα ημερίδα για την Αράπιτσα από τον «Αριστοτέλη»

Μια ενδιαφέρουσα ημερίδα για το ποτάμι μας την Αράπιτσα διοργάνωσε στις αρχές Δεκεμβρίου 2013 η εταιρεία για τη Μελέτη της Ιστορίας της Νάουσας και την Περιοχής «Ο Αριστοτέλης», στην Εστία Μουσών. Από τους ομιλητές ο κ. Μανώλης Βαλσαμίδης αναφέρθηκε στην ιστορία της πόλης και της περιοχής σε σχέση με το ποτάμι, παραθέτοντας τα ονόματα με τα οποία η πόλη, το ποτάμι και η περιοχή αναφέρονται στις ιστορικές πηγές (Μίεζα, Στρυμώνιο, Όλγανος, Αστρέας κλπ), και τονίζοντας ότι το παλιότερο όνομα του ποταμού θα πρέπει να ήταν αρσενικού γένους και όχι θηλυκού (Αράπιτσα), μια που όλα τα ποτάμια έχουν αρσενικά ονόματα ως γονιμοποιά στοιχεία της γης.

Ο κ. Νίκος Κύρου, γεωλόγος, ανέλυσε από γεωλογική άποψη τη μορφολογία της περιοχής και το είδος των πηγών που σχηματίζει το ποτάμι μας αναφέροντας ότι οι πηγές της ανατολικής πλευράς του Βερμίου ανήκουν στις λεγόμενες καρστικές, δηλαδή σε αυτές στις οποίες το νερό συγκεντρώνεται από υψηλότερα σημεία του βουνού μέσα σε κοιλότητες χωρίς να διηθείται από στρώματα του υπεδάφους και γι αυτό κάποιες φορές, ιδιαίτερα μετά από έντονες βροχοπτώσεις, παρουσιάζει θολότητα από τα χώματα που κατακρημνίζονται σε αυτές τις κοιλότητες.

Τέλος ο κ. Αλέξανδρος Οικονόμου, αρχιτέκτων, παρουσίασε τις αρχές για τη σύνταξη ενός ολοκληρωμένου προγράμματος ανάδειξης και αξιοποίησης της Αράπιτσας σημειώνοντας ότι η σειρά των βιομηχανικών και προβιομηχανικών εγκαταστάσεων κατά μήκος της κοίτης αποτελεί ένα μοναδικό σύνολο για τον ελληνικό χώρο και μπορεί να συμβάλει στον εμπλουτισμό του αστικού χώρου της πόλης με νέες λειτουργίες που θα της αποφέρουν νέα εισοδήματα. Σχολίασε μάλλον αρνητικά τις μέχρι τώρα επεμβάσεις στις όχθες και στην κοίτη και πρότεινε τη διάνοιξη δυο πεζοδρόμων - ποδηλατοδρόμων πλάτους 10-15 μέτρων παράλληλα με τις όχθες του ποταμού που θα συνδέουν την περιοχή του Αγίου Νικολάου με τον κεντρικό κορμό της πόλης.

Η Σοφία Ράλλη στη Χειμερινή Ολυμπιάδα στο Σότσι της Ρωσίας

Τη μεγάλη παράδοση των Ναουσαίων χιονοδρόμων που σχεδόν ανελλιπώς συμμετέχουν στους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες συνέχισε και φέτος η Σοφία Ράλλη που συμμετείχε στην Ελληνική Ολυμπιακή αποστολή στο Σόσι της Ρωσίας για την 22η Χειμερινή Ολυμπιάδα από 7 μέχρι 23 Φεβρουαρίου 2014. Ο Δήμαρχος Νάουσας κ. Καραμπατζός, χαρακτήρισε ιδιαίτερη τιμή τη συμμετοχή της Ναουσαίας πρωταθλήτριας στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Σότσι, εκπροσωπώντας τη χώρα μας. Τόνισε ότι η παρουσία της επιβεβαιώνει τη μεγάλη παράδοση που έχει η Νάουσα στη χιονοδρομία με τη συνεχή παρουσία αθλητών του Ε.Ο.Σ. σε κάθε χειμερινή Ολυμπιάδα. Εξέφρασε επίσης την ξεχωριστή χαρά του, γιατί η Σοφία εκτός από σπουδαία αθλήτρια συμμετέχει ενεργά στα κοινά του τόπου ως δημοτική σύμβουλος και μετέφερε τις ευχές του Δημοτικού Συμβουλίου και όλων των Ναουσαίων. Στην Ελληνική αποστολή συμμετέχουν 6 αθλητές (3 στο αλπικό σκι, 2 στους δρόμους αντοχής και 1 στο άλμα).

Οι Ναουσαίοι χιονοδρόμοι που συμμετείχαν στους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες από το 1964 μέχρι σήμερα είναι: 9οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (1964) Ίνσμπρουκ (Αυστρία): Κων/νος Καρυδάς, 11οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (1972) Σαπόρο (Ιαπωνία): Άκης Ταμπούρης, 12οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (1976) Ίνσμπρουκ (Αυστρία): Θανάσης Κουτσογιάννης, 13οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (1980) Λέικ Πλάσιντ (Νέα Υόρκη, ΗΠΑ): Λάζαρος Κεχαγιάς, 14οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (1984) Σεράγεβο (Βοσνία, Γιουγκοσλαβία): Δημήτρης Μπιλιούρης, 15οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (1988) Κάλγκαρι (Καναδάς): Θωμαή Λεφούση - Νίκος Αναστασιάδης, 16οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (1992) Αλμπερβίλ (Γαλλία): Νίκος Αναστασιάδης - Θωμαή Λεφούση - Θωμάς Λεφούσης, 17οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (1994) Λιλεχάμερ (Νορβηγία): Θωμαή Λεφούση - Νίκος Αναστασιάδης, 18οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (1998) Ναγκάνο (Ιαπωνία): Κατερίνα Αναστασίου, 19οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (2002) Σολτ Λέικ Σίτι (Γιούτα, ΗΠΑ): Κατερίνα Μπαλκαμπά - Κώστας Στάρκας, 21οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (2010) Βανκούβερ (Καναδάς): Σοφία Ράλλη, 22οι Χειμ. Ολυμπιακοί Αγώνες (2014) Σότσι (Ρωσία): Σοφία Ράλλη.

ΜΑΣΚΟΦΟΡΑ ΔΡΩΜΕΝΑ

Γράφει ο Μανώλης Βαλσαμίδης, επίτιμος Λυκειάρχης-ιστορικός ερευνητής
(Διάλεξη που έγινε στα Λευκάδια)

Χαίρομαι ιδιαίτερα, όταν μου δίδεται η ευκαιρία να επικοινωνώ με τη βάση του Λαϊκού μας πολιτισμού, που είναι το χωριό, η μικρή ολότητα ανθρώπων, που με θρησκευτική ευλάβεια συντηρεί και φυλάσσει αυτό που λέμε Λαϊκή Παράδοση. Δεν βρίσκω κατάλληλους λόγους να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τον σύλλογο «Ανθέμια» για την πρόσκληση. Την αποδέχθηκα χωρίς καμιά αντίρρηση, παρ' ότι ο χρόνος δεν μου περισσεύει. Με συνδέουν πολλά και με την ντόπια ολότητα και με την προσφυγική ποντιακή, που είναι τόσο μακριά η μία από την άλλη για πολλούς, όχι όμως για μένα.

Συνήθως βλέπουμε αποστάσεις και μοναδικότητες στα φαινόμενα του Λαϊκού Πολιτισμού. Παραδείγματα: Οι Μπούλες είναι μοναδικό φαινόμενο στην Ελλάδα και πρέπει να περιφρουρηθεί. Οι φανοί είναι μοναδικό φαινόμενο της Κοζάνης. Τα ρουγκάτσια είναι μοναδικό φαινόμενο του Ρουμλουκιού. Τα αναστενάρια είναι ...κλπ. και να πάμε στους χορούς. Είναι μοναδικοί οι χοροί μας λένε οι Μακεδόνες, το

ίδιο λένε οι Κρητικοί, το ίδιο οι Πόντιοι. Έτσι φτάνουμε με τις μοναδικότητες να υποστηρίζουμε ότι και η Ολυμπία είναι ο ομφαλός της γης.

Επιμένω στην άρση της πίστης στις μοναδικότητες. Τίποτε δεν δημιουργήθηκε από μόνο του και δεν αναπτύχθηκε μόνο του και μάλιστα στον τόπο που το βρίσκουμε. Αν συνέβαινε το αντίθετο, τότε θα ίσχυε το πάγιο, το πακτωμένο, το αμετακίνητο. Είναι όμως δεδομένο ότι τα πολιτιστικά στοιχεία έχουν πρωταθλητική κινητικότητα. Είναι σαν σπίθες φωτιάς που πετιούνται από το ένα μέρος στο άλλο, εγγύς και μακράν.

Θέμα μας είναι όπως ακούσατε «Τα μασκοφόρα δρώμενα». Τι είναι το δρώμενο; Στα αρχαία χρόνια ήταν μια δράση με κέντρο μια τελετή που εμπεριείχε και θυσία, ήταν μια τελετουργία, ένα συντελεσμένο, επαναλαμβανόμενο έργο, βίωση μυστικού θρησκευτικού μύθου.

Όταν στα δρώμενα αυτοί που υποδύονται τα πρόσωπα του δρωμένου μασκοφορούν τότε τα δρώμενα τα λέμε μασκοφόρα Είναι ολοφάνερο ότι πρόκειται για μυστική λατρεία με την έννοια της μέθεξης, βίωσης του μύθου, με συνέπεια την εσωτερική αλλοίωση, που βαδίζει παράλληλα με την εξωτερική αλλοίωση. Έχουμε ακούσει για ιερή μανία, για εκστασιασμούς και για οργιαστικές τελετές.

Τα δρώμενα αυτά, τα μασκοφόρα, θα τα εξετάσουμε σε δύο ενότητες. Στην πρώτη θα δούμε την χρονική τους παλαιότητα και στη δεύτερη την έκτασή τους. Πόσο λοιπόν παλαιά είναι τα μασκοφόρα δρώμενα;

Ξεκινώντας από τους ανθρώπους των σπηλαίων έχουμε ευρήματα στα εσωτερικά των σπηλαίων απεικονίσεις συνόλων μυστών με ταύρειες μορφές, καλυμμένους δηλαδή νέους με δέρματα ταύρων συνοδούς μιας κεντρικής μορφής.

Εδώ στη Μακεδονία και στο χώρο που καλύπτει το Βέρμιο η σκαπάνη έφερε στο φως αρχαία Μητρώα. Τα Μητρώα είναι ιερά της θεάς Μητέρας, της μητέρας των θεών και των ανθρώπων. Πάμε χιλιάδες χρόνια πίσω. Πριν από το δωδεκάθεο.

Η θεά Μητέρα, αυτόχθων, ντόπια θεά, ήταν το κέντρο αναφοράς και οργάνωσης των αγροτοκτηνοτροφικών κοινοτήτων της περιοχής του Βερμίου. Αρχαιολόγοι που ανέσκαψαν Μητρώα είναι οι γνωστοί μας και από άλλες ανασκαφές στην περιοχή μας, η καθηγήτρια κ. Στέλλα Δρούγου, η κ. Λιάνα Στεφανή, και ο Κύπριος αρχαιολόγος κ. Χρυσοστόμου. Έχουμε τον τύπο του Μητρώου, ειδώλιο της θεάς και σε οπτή γη ένα δίσκο με την θεά στο κέντρο και τους συνοδούς Κουρήτες να χορεύουν με ταύρεια κάλυψη.

Σχετικά με τους Κουρήτες ένας πανάρχαιος ορφικός ύμνος μας λέει ότι οι συνοδοί αυτής της θεάς πρώτοι χόρεψαν ενόπλιους χορούς. Χορούς με όπλα, δηλαδή με ασπίδες και σπαθιά.

Ανάγλυφη αναπαράσταση: στο κέντρο η Μητέρα Θεά και γύρω από αυτήν συνοδοί Κουρήτες

Σας διαβάζω δυο χαρακτηριστικούς Ορφικούς ύμνους στο αρχαίο τους κείμενο και σε μετάφραση, που περιγράφουν τις ιδιότητες των Κουρητών και της θεάς.

Α΄. ΟΡΦΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ ΚΟΥΡΗΤΩΝ

Σκιρτηταὶ Κουρῆτες,
ἐνόπλια βήματα θέντες,
ποσσίκροτοι, ῥομβηταί,
ὀρέστεροι, εὐαστῆρες,
κρουσιλύραι, παράρρυθμοι,
ἐπεμβάται ἴχνεσι κούφοις,
ὁπλοφόροι, φύλακες,
κοσμήτορες, ἀγλαόφημοι,
μητρὸς ὀρειμανέος συνοπάονες,
ὀργιοφάνται·
ἔλθοιτ εὐμενέοντες
ἐπ εὐφήμοισι λόγοισιν,
βουκόλῳ εὐάντητοι ἀεὶ
κεχαρπότι θυμῷ.-

Ελεύθερη απόδοση

Ορχηστές Κουρήτες, σεις που
διδάξατε τους ένοπλους χορούς
Ποδόκροτοι, συστρεφόμενοι,
ορεσίβιοι, βακτευτές,
Λυροκρούστες, εραστές του
ρυθμού, ανάλαφροι χορευτές,
Οπλοφόροι, φρουροί, οδηγοί
στις παρατάξεις, θριαμβευτές,
Συνακόλουθοι της ορειμανούς
μητέρας θεάς, μυστηρίων μυητές,
Ελάτε καλόκαρδοι με ευχές
και ευοίωνους λόγους,
Προσιτοί στον βουκόλο,
πρόσχαροι πάντοτε.

ΟΡΦΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ ΜΗΤΡΟΣ ΘΕΩΝ

Ἀθανάτων θεότιμε θεῶν μῆτερ,
τροφὲ πάντων,
τήιδε μόλοις, κράντειρα θεά,
σέο, πότνι΄, ἐπ΄ εὐχαῖς,

αριστερά: άγαλμα της θεάς Κυβέλης, δεξιά: Ο θεός Διόνυσος ως γυναίκα με συνοδεία, τα μέλη της οποίας κρατάνε θύρσο

ταυροφόνων ξεύξασα
ταχυδρόμον ἅρμα λεόντων,
σκηπτοῦχε κλεινοῖο πόλου,
πολυώνυμε, σεμνή,
ἡ κατέχεις κόσμοιο μέσον
θρόνον, οὕνεκεν αὐτή
γαίαν ἔχεις θνητοῖσι τροφᾶς
παρέχουσα προσηνεῖς.
ἐκ σέο δ' ἀθανάτων τέ γένος
θνητῶν τ' ἐλοχεύθη,
σοί ποταμοί κρατέονται ἀεί
καί πάσα θάλασσα.
Εστία αὐδαχθεῖσα: σέ δ'
ὀλβοδότιν καλέουσι,
παντοίων ἀγαθῶν θνητοῖς
ὅτι δῶρα χαρίζῃ,
ἔρχεο πρός τελετήν, ὦ πότνια,
τυμπανοτερπή
πανδαμάτωρ, Φρυγίη, σώτειρα,
Κρόνου συνόμευνε,
οὐρανόπαι, πρέσβειρα,
βιοθρέπτειρα, φίλοιστρε:
ἔρχεο γηθόσυνος, κεχαρημένη
εὐσεβίῃσιν.

Ελεύθερη απόδοση

Μητέρα των θεών θεοτίμητη, ζωοδότρα των πάντων

Σε παρακαλούμε να έλθεις εδώ, βασίλισσα θεά, σεβαστή, για την τελετουργία.

Αφού ζέψεις γρήγορο άρμα άγριων, ταυροφόνων, λιονταριών,

Συ πού κρατάς το σκήπτρο του ένδοξου πόλου, πολυώνυμε, σεμνή,

Κάθεσαι σε θρόνο στο μέσο του κόσμου και γι' αυτό η ίδια

Κυβερνάς τη γη και προσφέρεις στους ανθρώπους ευφρόσυνες τροφές.

Από σένα γεννήθηκε το γένος των θεών και των ανθρώπων,

Από σένα κατέχονται πάντοτε τα ποτάμια και όλη η θάλασσα.

Επονομάστηκες-αυτοκλήθηκες Εστία, δότρια σε αποκαλούν της ευτυχίας,

Γιατί χαρίζεις στους ανθρώπους δώρα και κάθε είδους αγαθά.

Έλα στην τελετουργία, ώ σεβαστή θεά, πού φχαριστιέσαι τις τυμπανοκρουσίες,

Συ πού δαμάζεις τα πάντα, η Φρυγιανή, η σώτειρα, η σύζυγος του Κρόνου,

Το παιδί του ουρανού, σεβάσμια, πού τρέφεις τη ζωή και είσαι φίλη της μανίας·

έλα, ευάρεστη, επί πλέον χαρούμενη για τις λατρευτικές εκδηλώσεις μας.

Παρακολουθώντας τη χρονική εξέλιξη των μασκοφόρων δρωμένων βρισκόμαστε μπροστά σε μια νέα θεότητα τον Διόνυσο. Ο Διόνυσος εξαφανίζει την παλαιά θεά, είναι το νέο, το οποίο αφομοιώνει το παλαιό, στη θεωρία και την πράξη, ώστε να έχουμε σύνθεση νέου και παλαιού. Έτσι ο Διόνυσος εμφανίζεται και ως γυναίκα με τύμπανο και συνοδεία, τον θίασο, τα μέλη του οποίου κρατάνε θύρσο.

Θύρσος είναι ένα καλάμι στολισμένο, που κάποτε χρησιμοποιείται και ως πολεμικό όπλο π.χ. από τις Βάκχες – Μαινάδες και κάποτε είναι σπαθιά τεθυρσωμένα, στολισμένα σαν θύρσος. Μια ωραία έκδοση του Πανεπιστημίου Κρήτης για τα Διονυσιακά επαγγέλματα είναι άκρως διαφωτιστική για τη λατρεία του Διόνυσου. Όπως τώρα στη Νάουσα έχουμε ειδικά εργαστήρια που κάνουν παραδοσιακές στολές και σπαθιά έτσι υπήρχαν και στην αρ-

αριστερά: χρυσό στεφάνι κισσού, δεξιά: Ο θεός Διόνυσος με φωτοστέφανο και κισσό στην αγκαλιά του θεού Ερμή

χαιότητα ανάλογα εργαστήρια.

Έχουμε πολλά ευρήματα, απεικονίσεις και γραπτές μαρτυρίες για τα μασκοφόρα δρώμενα από Ελληνικές, αλλά και Ρωμαϊκές πηγές. Θα κάνω μόνο δύο αναφορές. Θα αναφερθώ στο χρυσό στεφάνι του αρχιερέα του Διόνυσου με τα χρυσά φύλλα του κισσού και δεύτερο με τα προγονικά προσωπεία, που ήταν εκμαγεία, τα οποία έβγαζε ο ιερέας του Θεού από το πρόσωπο του νεκρού. Το πρώτο βρέθηκε στη Σίνδο, το δεύτερο ήταν παράδοση στην Ετρουρία.

Αναφέρθηκε ο κισσός. Ναι, οι νέοι είναι κισσοφόροι στα αρχαία Διονύσια, αλλά και ο ίδιος ο Διόνυσος και οι Μαινάδες του κισσοφορούν.

Επιλέγω και σας διαβάζω έναν, ορφικό επίσης, ύμνο στον Διόνυσο.

Κικλήσκω Διόνυσον ἐρίβρομον, εὐαστῆρα, πρωτόγονον, διφυῆ, τρίγονον, Βακχεῖον ἄνακτα, ἄγριον, ἄρρητον, κρύφιον, δικέρωτα, δίμορφον, κισσόβρυον, ταυρωπόν, Ἀρήιον, εὔιον, ἁγνόν, ὠμάδιον, τριετῆ, βοτρυηφόρον, ἐρνεσίπεπλον. Εὐβουλεῦ, πολύβουλε, Διὸς καὶ Περσεφονείης ἀρρήτοις λέκτροισι τεκνωθείς, ἄμβροτε δαῖμον· κλῦθι, μάκαρ, φωνῆς, ἡδὺς δ' ἐπίπνευσον ἀμεμ[φ]ής εὐμενὲς ἦτορ ἔχων, σὺν ἐυζώνοισι τιθήναις

Ελεύθερη απόδοση

Τον Διόνυσο προσκαλώ, τον θορυβώδη πού φωνάζει ευά, τον πρωτογενή, πού έχει δύο φύσεις, και γεννήθηκε τρεις φορές, τον Βακχικό βασιλιά, που ζει στους αγρούς, τον ανέκφραστο, τον απόκρυφο, που έχει δύο κέρατα και δύο μορφές τον καλυμμένο με κισσό, τον ταυρόμορφο, τον πολεμικό, τον βακχικό, τον αγνό, τον ωμοφάγο, τον τριετή, τον γεμάτο σταφύλια, τον σκεπασμένο με βλαστάρια. Καλόγνωμε, πολυμήχανε, που γεννήθηκες στα απερίγραπτα κρεβάτια του Δία και της Περσεφόνης, αθάνατε δαίμονα, άκουσε, μακάριε, τη φωνή μου και σπεύσε προσηνής, γλυκύς, με ευμενή διάθεση μαζί με τις καλλίζωνες συντρόφους σου (Μαινάδες και Βάκχες).

Στα χρόνια τα Χριστιανικά αλλάζουν τα πράγματα. Για την αλλαγή χρειάστηκαν αιώνες. Ξεκινώντας από το κήρυγμα του Αποστόλου Παύλου, από το κήρυγμα του Ιερού Χρυσοστόμου, μέχρι τον 11ο αιώνα η αρχαία Θρησκεία αντιστάθηκε.

Βρισκόμαστε στα πρώτα χρόνια της διάδοσης του Χριστιανισμού. Η νέα θρησκεία του Χριστού, με το κήρυγμα του Παύλου, απλώνεται σε όλη τη Μ. Ασία. Οι επαγγελματίες αγαλματοποιοί και άλλοι τεχνίτες ξεσηκώνονται και πραγματοποιούν συλλαλητήριο, που καταλήγει στο αρχαίο θέατρο της Εφέσου φωνάζοντας *«Μεγάλη η Άρτεμις Εφεσίων»*. Έχουμε Ρωμαιοκρατία και το μόνο που δε θέλουν οι πολιτάρχες είναι να γίνει στάση στην πόλη.

Σας διαβάζω τι λέγει στους όχλους ο Γραμματέας του Κοινού των Εφεσίων (Πρ. Απ. 19.35 – 41).

«Καταστείλας δέ ὁ γραμματεύς τόν ὄχλον φησίν. ἄνδρες Ἐφέσιοι, τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος ὅς οὐ γινώσκει τήν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον οὖσαν τῆς μεγάλης θεᾶς

αριστερά: ο πρόσωπος της Μπούλας, δεξιά: το έθιμο των κουδουνοφόρων «Αράπηδων» στο Βώλακα Δράμας

Ἀρτέμιδος καί τοῦ Διοπετοῦς; ἀναντιρρήτων οὖν ὄντων τούτων δέον ἐστίν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν καί μηδέν προπετές πράσσειν. ἠγάγετε γάρ τούς ἄνδρας τούτους οὔτε ἱεροσύλους οὔτε βλασφημοῦντας τήν θεάν ὑμῶν. εἰ μέν οὖν Δημήτριος καί οἱ σύν αὐτῷ τεχνῖται ἔχουσι πρός τινά λόγον, ἀγοραῖοι ἄγονται καί ἀνθύπατοι εἰσιν, ἐγκαλείτωσαν ἀλλήλοις. Εἰ δέ τι περί ἑτέρων ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπιλυθήσεται. καί γάρ κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως περί τῆς σήμερον, μηδενός αἰτίου ὑπάρχοντος περί οὗ δυνησόμεθα ἀποδοῦναι λόγον τῆς συστροφῆς ταύτης. Καί ταῦτα εἰπών ἀπέλυσε τήν ἐκκλησίαν».

Ελεύθερη απόδοση

Τότε ο γραμματεύς, αφού καθησύχασε τον όχλον, είπε, *«Άνδρες Εφέσιοι, υπάρχει κανείς άνθρωπος που δεν ξέρει ότι η πόλις των Εφεσίων είναι ο επιμελητής του ναού της μεγάλης θεάς Αρτέμιδος και του αγάλματος που έπεσε από τον ουρανόν; Αφού λοιπόν αυτά είναι αναντίρρητα, πρέπει να μένετε ήσυχοι και να μη κάνετε απερίσκεπτα πράγματα. Εφέρατε τους άνδρας τούτους, οι οποίοι ούτε ιερόσυλοι είναι ούτε βλασφημούν την θεάν σας. Εάν επομένως ο Δημήτριος και οι συντεχνίταί του έχουν κατηγορίαν εναντίον κάποιου, υπάρχουν ημέραι δικάσιμοι, υπάρχουν και ανθύπατοι, ας μηνύση ο ένας τον άλλον. Εάν όμως ζητάτε κάτι άλλο, αυτό θα λυθή εις την νόμιμον συνέλευσιν. Διότι κινδυνεύομεν να κατηγορηθούμε διά στάσιν διά τα σημερινά επεισόδια, αφού δεν υπάρχει καμία αιτία, με την οποίαν να μπορέσωμε να δικαιολογήσωμεν την ταραχήν αυτήν».* Και αφού είπε αυτά, διέλυσε την συνέλευσιν.

Με τον καιρό οι αρχαίοι μύθοι έσβησαν. Θα θυμάστε τον Ιουλιανό τον παραβάτη. Έστειλε στους Δελφούς και ζήτησε χρησμό. Η απάντηση ήταν: *«Είπατε τω βασιλεί χαμαί πέσε Δαίδαλος αυλά.* ***«Εἴπατε τῷ βασιλῆι χαμαί πέσε δαίδαλος αὐλά, οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβην, οὐ μάντιδα δάφνην, οὐ παγάν λαλέουσαν. ἀπέσβετο καί λάλον ὕδωρ».***

Παρά ταύτα, πολλά σπαράγματα των δρωμένων επέζησαν είτε με αφομοίωση από τα Χριστιανικά Εκκλησιαστικά δρώμενα είτε έμειναν ξεκάρφωτα θρησκευτικά, άστεγα και επιβιώνουν ως εκδηλώσεις του Κοινού και λέγονται παγανιστικά ή Λαϊκά δρώμενα. Παράδειγμα οι Μπούλες της Νάουσας. Είναι αυτόνομο ειδωλολατρικό Ελληνικό σπάραγμα που κάποιοι στο μέτρο της μεγάλης αμάθειάς τους το θέλουν Τουρκικό! Κλείνοντας το πρώτο μέρος της διαπραγμάτευσής μας, αβίαστα μπορούμε να πούμε ότι τα μασκοφόρα δρώμενα είναι διαχρονικό φαινόμενο, που φτάνει με τη δύναμη του εθίμου, αδιάσπαστα από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι τις μέρες μας.

Στο δεύτερο μέρος τώρα. Στο δεύτερο μέρος δεσπόζει το ερώτημα: Ποια είναι η έκταση του φαινομένου; Πού εκτός του χώρου μας υπήρξαν και υπάρχουν μασκοφό-

αριστερά: μάσκα από την Κίνα, δεξιά: παραδοσιακές μάσκες στη Νότια Κορέα κατασκευασμένες από ξύλο

ρα δρώμενα;

Εξ αρχής θα πούμε ότι η λατρεία της Θεάς Μητέρας έφτασε στην Αθήνα, πέρασε στην Μικρά Ασία, όπου τη συναντούμε με το όνομα Κυβέλη. Το ίδιο και η Λατρεία του Διόνυσου. Από Θράκη και Μακεδονία κατεβαίνει στην Αθήνα και διαδίδεται σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου Θαλάσσης, όπου Ελληνικός πληθυσμός αλλά και σε αλλοεθνείς προς όλες τις κατευθύνσεις. Και είναι φυσικό κάθε λαός να αφομοιώνει αυτό που του ταιριάζει.

Ένας Γάλλος συγγραφέας, ο Jeanmaire, περιγράφει τα της διάδοσης της Διονυσιακής λατρείας και την επιβίωση σε λαούς της Αφρικής του Διονυσιακού κατάλοιπου της ωμοφαγίας σε κατάσταση έκστασης.

Από εδώ λοιπόν τη χώρα των Βρυγών ή Φρυγών, τη χώρα της Μακεδονίας διαδόθηκαν τα μασκοφόρα δρώμενα σε όλη τη γη. Η αρχαία μυθολογία θέλει τον Διόνυσο θριαμβευτή να φτάνει στις Ινδίες. Αργότερα ο άθλος του αναβιώνεται από τον Μέγα Αλέξανδρο.

Η Δώρα Στράτου, την οποία γνώρισα, έδωσε στη Φλώρινα, ως πρόεδρος της κριτικής επιτροπής μιας Πανελλήνιας εκδήλωσης, πρώτο βραβείο μουσικής στον Πυρσό με τη ζυγιά του μακαρίτη του Βαγγέλη Ψαθά. Η Δώρα Στράτου είδε στην Κορέα μασκοφόρο δρώμενο με πολλές ομοιότητες με το δρώμενο Μπούλες της Νάουσας και κατέγραψε τη γνώμη της, ότι η προσωπίδα της Νάουσας πιθανόν να έχει Κορεατική προέλευση. Βάδισε η Δώρα Στράτου από την αντίθετη πλευρά;

Αφήνουμε το τι στ' αλήθεια συμβαίνει γιατί πρέπει να συνεχίσουμε τις αναφορές μας σε απάντηση του ερωτήματος μας. Ποιας έκτασης είναι το φαινόμενο της μασκοφορίας;

Βρέθηκα στο Κουν Μιν της Κίνας σε συνέδριο. Ένα απόγευμα εμφανίστηκαν χορευτικά για την ψυχαγωγία δεκάδων χιλιάδων Κινέζων. Εμείς, οι του παγκόσμιου συνεδρίου του CIOFF, είχαμε την τιμητική μας. Οπότε να σου και εμφανίζεται επί σκηνής ένα Κορεάτικο γκρουπ μασκοφόρο, με μια γυναικεία μορφή στο κέντρο και αντρικές γύρω της μορφές, κάτι ανάλογο με τις δικές μας Μπούλες. Τα είπαμε με τον Κορεάτη καθηγητή κ. LEE και για καιρό είχαμε επαφές.

Στην Κίνα η Μασκοφορία είναι πολύ διαδεδομένη, δεμένη με μύθους και με τελετές ξένης για μας κουλτούρας. Κάποτε στην Ταϊπέι χορεύαμε ο ΠΥΡΣΟΣ, και ήμασταν όλοι κι όλοι 11 ή 13, δεν θυμάμαι. Έξη ή οκτώ Μπούλες και μια Νύφη, 2 συνοδοί και 2 μουσικοί. Πολυπληθή τα άλλα συγκροτήματα και τα δικά μας παιδιά με ρωτούσαν πώς τα πάμε. Δεν άργησε και χτυπήσαμε πρωτιά και όχι μόνο. Μας παρακάλεσαν να δώσουμε ιδιαίτερη παράσταση για τα κανάλια τους και τους δημοσιογράφους! Είχαμε μύθο.

Ασία λοιπόν, Ευρώπη, Αφρική, αλλά και Αμερική και Ωκεανία υπάρχουν παντού μασκοφόρα δρώμενα. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι το διαχρονικό, όπως αποδείξαμε στο πρώτο μέρος φαινόμενο των μασκοφόρων δρωμέ-

νων, είναι και παγκόσμιο.

Αφήσαμε αναπάντητο ένα ερώτημα. Δεν το ξεχνώ. Πώς εξηγείται αυτό το φαινόμενο της παγκόσμιας μασκοφορίας; Έχει κοινή καταγωγή; Είναι αυτόνομα αναπτυσσόμενο;

Ο Χρήστος Ζάλιος, καλός ερευνητής, βρήκε μια προσωπίδα δρωμένου στη Γερμανία που θαρρείς και είναι αντίγραφο της Ναουσαίικης προσωπίδας. Της λείπει το βαράκι στο μέτωπο. Να πούμε ότι το πήραν οι Γερμανοί από εμάς;

Η Γιαπωνέζικη γυναικεία μάσκα έχει βαράκι. Τι να πούμε!

Στην Κίνα, στο παγκόσμιο συνέδριο του CIOFF® ακούσαμε εισήγηση για το πώς μια ξένη νύφη από μακρινό μέρος έγινε αιτία να μεταφερθεί ένα δρώμενο στο χωριό που παντρεύτηκε.

Επιστημονική θέση είναι ότι η ύπαρξη όμοιων δρωμένων σε διαφορετικούς τόπους και μάλιστα μακρινούς δεν μπορεί να οφείλεται μόνο στην κινητικότητα των πολιτιστικών φαινόμενων. Το λογικό επιχείρημα είναι ότι τα δρώμενα αυτά καλύπτουν θρησκευτικές και άλλες ορμέμφυτες ανάγκες του ανθρώπου και αποτελούν φυσική – υπαρξιακή έκφρασή του, που εκδηλώνεται σε συγκεκριμένο τόπο και κάτω από ειδικές συνθήκες.

Δεύτερο λογικό επιχείρημα είναι ότι η σπίθα που πετιέται πρέπει να βρει το κατάλληλο έδαφος για να εκδηλωθεί φωτιά. Έτσι, μπορεί κάτι να αρέσει για λίγο σε άλλο τόπο, αλλά αν δεν μιλήσει στον ψυχισμό των ανθρώπων του τόπου, δεν γίνει βίωμα και δεν εκφράζεται ως βίωμα πεθαίνει. Ό,τι βρίσκεται σε αναντιστοιχία με τις επιθυμίες του κοινού, να το πούμε αλλιώς, ό,τι δεν αρέσει στον κόσμο δεν επιβιώνει.

Τι μπορεί να είναι μια μάσκα; Μπορεί να είναι πολεμική; Γιατί

Κουδουνοφόρος από μασκοφόρο δρώμενο στη Σαρδηνία της Ιταλίας

όχι. Εκεί η μάσκα έχει αποτροπαϊκό χαρακτήρα. Θυμάστε τι σήμαινε η κεφαλή της μέδουσας, ή η κεφαλή του ταύρου ή η λεοντή στα χρόνια τα αρχαία, τα Ελληνικά;

Μπορεί η μάσκα να είναι ανθρωπόμορφη; Γιατί όχι; είναι εκφυλισμένες ζωόμορφες καλύπτρες ή μορφές ηρώων. Η προσωπίδα των ανδρών στο δρώμενο Μπούλες περισώζει στοιχεία ζωόμορφου προσωπείου και μάλιστα ταύρειου.

Σήμερα υπάρχουν Μουσεία στον κόσμο που φιλοξενούν άπειρες μάσκες. Σε κάποια από αυτά δωρίσαμε τα προσωπεία του δικού μας δρωμένου. Και η Νάουσα δικαιούται ένα Μουσείο Μάσκας. Ιταλίδα καθηγήτρια σε συνέδριο στη Νάουσα μίλησε για τους Καλόγηρους της Θράκης, τους κουδουνάδες.

Τότε έπεσε η ιδέα να γίνει στη Νάουσα ένα Μουσείο Μάσκας. Η ιδέα εφαρμόστηκε, αλλά στη Σαρδηνία, όπου η κ. Skalas με τον σύζυγό της ίδρυσαν Μουσείο Μάσκας, αποσπώντας ειδικό βραβείο από το Βατικανό και τις ευλογίες του Πάπα για τη δράση τους. Σε περίοπτη θέση του Μουσείου βρίσκονται και τα δικά μας προσωπεία.

Στο Φεστιβάλ της Νάουσας ήρθε μια φορά ένα χορευτικό γκρουπ που έκανε αναπαράσταση ενός δικού τους ζωόμορφου και ειδικά τραγόμορφου δρωμένου, που το ονόμαζαν Μπόες και άνθρωποι. Όταν τους ρώτησα τι σημαίνει η λέξη Μπόες, η απάντηση ήταν ότι η λέξη ήταν ελληνική και σήμαινε ό,τι λέει: Βόες. Και ακούστε την άλλη ερώτησή μου.

Τους ρώτησα, αφού είναι βόες γιατί είναι τραγόμορφοι. Μου μίλησαν για κάποια κ. Τουρς, καθηγήτρια Λαογραφίας στο Μιλάνο. Εκείνη ξέρει από ποια αποικία ελληνική πέρασε το έθιμο στην ενδοχώρα της Σαρδηνίας κ.ά.

Ακούστε τη δική μου εκδοχή. Τα λατρευτικά δρώμενα ακολουθούν την πορεία των θρησκειών. Η πρώτη θρησκεία στον τόπο μας ήταν της Θεάς Μητέρας των θεών και των ανθρώπων. Και όταν λέω στον τόπο μας εννοώ τη Μακεδονία και πιο συγκεκριμένα το Βέρμιο. Ακολούθησε το δωδεκάθεο με τον Όλυμπο.

Οι Μπούλες, κορυφαίο δρώμενο της τοπικής πολιτιστικής ταυτότητας της Νάουσας

Θεότητες του δωδεκάθεου λατρεύτηκαν στον τόπο μας, ώσπου εμφανίστηκε η λατρεία του Διόνυσου.

Με την είσοδο στη Διονυσιακή Θρησκεία η μορφή του προσωπείου αλλάζει. Δεν είναι απαραίτητο να αλλάξει και το όνομα. Μπορούν να λέγονται Βόες και να είναι τα προσωπεία τραγόμορφα, όπως και ο Θεός Διόνυσος μπορεί να είναι άνδρας και γυναίκα. Δεν είναι ερμαφρόδιτος, όχι. Αφομοίωσε όμως τη θεά μητέρα και τις ιδιότητές της.

Το ίδιο και στις Μπούλες. Η προσωπίδα και ο κεφαλόδεσμος είναι ενιαίο σύνολο και παραπέμπουν σε ταύρεια δορά. Το γιορντάνι και τα ψιλά που δένονται στη μέση και φτάνουν προς το κάτω μέρος της φουστανέλας, η λεγόμενη Μπρούσλιανη σημαίνουν τη μεταβολή που έγινε με το Διόνυσο.

Μερικά πράγματα δεν γίνονται τυχαία και ειδικά στα λαϊκά δρώμενα. Τα προστατεύει ο ίδιος ο λαός. Και πρέπει να επισημάνουμε ότι οι μεταβολές απαιτούν χρόνο. Κάποιοι λαοί δεν έχουν μασκοφόρα δρώμενα και αυτοί είναι οι Μουσουλμάνοι και οι Εβραίοι. Και έχει τη σημασία της η αναφορά μου, το καταλαβαίνετε. Τελειώνω με ένα εύλογο ερώτημα: Μας χρειάζονται αυτά τα δρώμενα;

Είναι η Ιστορία μας, η ταυτότητά μας, είναι πολιτισμός. Έτσι και ως ανάμνηση του παρελθόντος δεν κάνουν κακό. Η γνώση τους όμως είναι επιβεβλημένη, γιατί δεν μπορείς να καταλάβεις το παρελθόν που θαυμάζεις, αλλά και τα όσα γίνονται σήμερα χωρίς τη γνώση του παρελθόντος, δεν μπορείς να δημιουργήσεις καινούριο πολιτισμό, αν δεν γνωρίσεις τον παλιό.

Ο Αριστοτέλης καθαρά μιλάει για τη γένεση της τραγωδίας από τα λαϊκά τραγικά δρώμενα και βλέπει την αμφίδρομη κίνηση στοιχείων της λαϊκής παράδοσης και των έντεχνων πλέον δημιουργιών των μεγάλων μας δραματουργών ποιητών. Έχουμε ανερχόμενα και κατερχόμενα στοιχεία, όπως μας βεβαιώνει ο Αριστοτέλης στην ποιητική του. Έτσι μας προέκυψαν προσωπεία τραγικά, κωμικά, σατυρικά, τα οποία παρακολουθεί η ιστορία του θεάτρου.

Για τη μείξη αυτών των πολιτιστικών στοιχείων θα κλείσω με ένα απόσπασμα του Ευριπίδη από το έργο του Βάκχες στο αρχαίο κείμενο και σε μετάφραση από το βιβλίο του Jeanmaere (σελ. 120/121):

Ὦ μάκαρ, ὅστις εὐδαίμων
Τελετάς θεῶν εἰδώς
Βιοτάν ἁγιστεύει
καί θιασεύται ψυχάν,
ἐν ὄρεσσι βακχεύων
ὁσίοις καθαρμοῖσιν.
τά τε ματρός μεγάλας ὄργια
Κυβέλας θεμιτεύων
ἀνά θύρσον τε τινάσσων
κισσῷ τε στεφανωθείς
Διόνυσον θεραπεύει.
Ἴτε Βάκχαι, ἴτε Βάκχαι,
Βρόμιον παῖδα θεόν θεοῦ
Διόνυσον κατάγουσαι
Φρυγίων ἐξ ὀρέων, Ἑλλάδος εἰς
εὐρυχώρους ἀγυιάς, τόν Βρόμιον.

Ελεύθερη απόδοση

Μακάριος, καλορίζικος
πού τῶν θεῶν τίς τελετές
ξέρει κι ἁγνή ζωή περνᾶ
βακχεύοντας πά στά βουνά
μέ τούς ἱερούς τους καθαρμούς
καί νιώθει ἐντός του τήν ψυχή
τοῦ θίασου τοῦ βακχικοῦ.
κσί τῆς Κυβέλης, τῆς τρανῆς
Μάνας, τιμώντας τά ὄργια,
θύρσο τινάζοντας ψηλά,
στεφανωμένος μέ κισσό,
τό θεό λατρεύει Διόνυσο.
Βάκχες, ἐμπρός! Βάκχες, ἐμπρός!
Τό Βροντερό, τοῦ θεοῦ τό γιό,
τό θεό τό Διόνυσον, ἐδῶ
ἀπ' τά βουνά τά Φρυγικά
μές στῆς Ἑλλάδας τίς φαρδιές
τίς στράτες πίσω φέρτε τον,
τό Βροντερό, τό Βροντερό! N

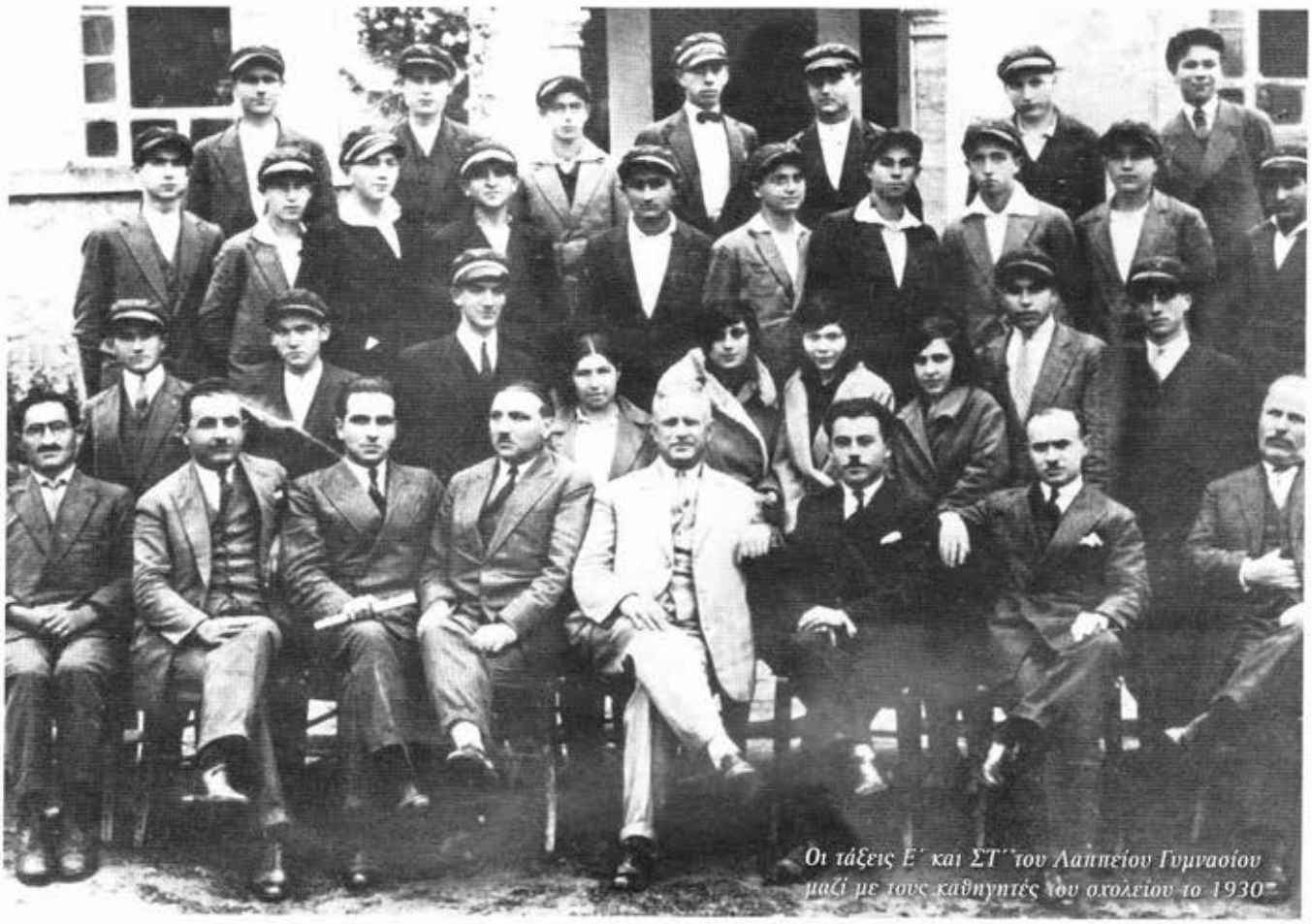

Οι τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Λαϊπείου Γυμνασίου μαζί με τους καθηγητές του σχολείου το 1930

ΓΥΜΝΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΓΥΜΝΑΣΤΗΣ ΤΟΥ ΕΝ ΝΑΟΥΣΗ ΛΑΠΠΕΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ΦΩΣΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ*

Γράφουν οι: Δρ. Μάλλιος Γεώργιος, φιλόλογος
Μαυρίδου Θεοδώρα, καθηγήτρια φυσικής αγωγής
Χατζηστυλλής Κωνσταντίνος, καθηγητής φυσικής αγωγής

Μετά την απελευθέρωση των Νέων Χωρών και την ενσωμάτωσή τους στο ελληνικό βασίλειο, η εκπαίδευση της Μακεδονίας άρχισε σταδιακά να προσαρμόζεται στην εκπαιδευτική πραγματικότητα του υπόλοιπου κράτους, όπως υπαγόρευε το βασιλικό διάταγμα της 19ης Αυγούστου 1914, δημοσιευθέν στο ΦΕΚ 234/21-8-1914. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του διατάγματος: «Τα σχολεία της δημοτικής και μέσης εκπαιδεύσεως των Νέων Χωρών διατηρούνται υπό την σημερινήν αυτών μορφήν...».

Ως εκ τούτου, στην Νάουσα της Ημαθίας, πόλη όπου η συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού ήταν χριστιανική και ελληνόφωνη, κέντρο της βιομηχανικής παραγωγής ολόκληρης της Μακεδονίας, συνέχισε να λειτουργεί το διτάξιο Ημιγυμνάσιον, το οποίο μερικώς μόνον κάλυπτε τις εκπαιδευτικές ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού. Όσοι επιθυμούσαν να συνεχίσουν και να ολοκληρώσουν την μέση εκπαίδευση έπρεπε να ξενιτευτούν στην γειτονική Βέροια και την Θεσσαλονίκη. Αναγνωρίζοντας την δεινή αυτή κατάσταση, γύρω στα 1920, οι αδελφοί Γεώργιος και Κωνσταντίνος Λάππας, πλούσιοι έμποροι εγκατεστημένοι στο Κάιρο της Αιγύπτου (Γκούντας 1999: 78-79, Ζάλιου 2011: 12-13), προχώρησαν σε μια μεγάλη δωρεά για την ανέγερση του Γυμνασίου Ναούσης (Μπάιτσης 1981: 155, Βλάχου 1994:14). Σκοπός τους ήταν να συγκρατηθεί ο μαθητικός πληθυσμός στην πόλη αλλά και να καταστεί η μέση εκπαίδευση ελκυστική ακόμη και για τα παιδιά των χαμηλότερων οικονομικά τάξεων.

Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες το κτήριο του Γυμνασίου σχεδίασε ο Ξενοφών Παιονίδης (Βλάχου 1994:15-16), ο σημαντικότερος κατά το α΄ τέταρτο του 20ου αι. αρχιτέκτονας της ελληνικής κοινότητας στην Θεσσαλονίκη. Ο ίδιος είχε μάλιστα σχεδιάσει πολλά σχολεία τόσο στην ιδιαίτερη πατρίδα του Χαλκιδική όσο και την υπόλοιπη Μακεδονία (Μαντοπούλου-Παναγιωτοπούλου 1997 και 1998, Κοντογιαννόπουλος 2010). Σύμφωνα με την υπεραιωνόβια σήμερα απόφοιτο του σχολείου, κ. Βασιλική Λαφάρα, στο νέο κτήριο μεταφέρθηκαν οι μαθητές κατά το σχολικό έτος 1923-1924, όταν δηλαδή η ίδια φοιτούσε στην Γ΄ τάξη. Την ίδια περίπου περίοδο στο Γυμνάσιο τοποθετήθηκαν νέοι καθηγητές με σπουδαίες ικανότητες και πλούσιες εκπαιδευτικές εμπειρίες. Σ' αυτούς ανήκει κι ο ποντιακής καταγωγής Αγαθάγγελος Φωστηρόπουλος, γυμναστής του Λαππείου Γυμνασίου από το 1924 ως το 1937. Η πολύπλευρη εκπαιδευτική δράση του κατά τα δύσκολα χρόνια του μεσοπολέμου στην Νάουσα αποτελεί το αντικείμενο του παρόντος άρθρου.

Για την συγκέντρωση των απαιτούμενων πληροφοριών στηριχτήκαμε αρχικά στις προφορικές μαρτυρίες υπερηλίκων σήμερα αποφοίτων του Λαππείου Γυμνασίου, οι οποίοι υπήρξαν μαθητές του Φωστηρόπουλου κατά τις δεκαετίες του 1920 και 1930. Επιπλέον, πολύ χρήσιμα στάθηκαν τα διάφορα δημοσιεύματα των τοπικών εφημερίδων που εκδίδονταν κατά καιρούς στην Νάουσα από το 1928 και εξής και τις εντοπίσαμε στο πλούσιο αρχείο του συμπολίτη μας κ. Τάκη Μπάιτση.

Ο πρώτος γυμναστής του Λαππείου Γυμνασίου, Αγαθάγγελος Φωστηρόπουλος

Επίσης, αξιοποιήθηκε το αρχειακό υλικό του σχολείου, ειδικά οι αποφάσεις του συλλόγου των διδασκόντων που αφορούσαν το μάθημα της φυσικής αγωγής, καθώς και φωτογραφικά και άλλα τεκμήρια που συγκεντρώθηκαν από τους παλιούς μαθητές του Λαππείου Γυμνασίου. Σημαντικές εξάλλου πληροφορίες, κυρίως για το συγγραφικό έργο του πολυγραφότατου Φωστηρόπουλου, αντλήσαμε από την πλούσια συλλογή της βιβλιοθήκης Ευξείνου Λέσχης Νάουσας.

Τα δημοσιευμένα κείμενά του, ειδικά όσα αναφέρονται σε παιδαγωγικά θέματα, δίνουν μια ξεκάθαρη εικόνα για το πώς αντιλαμβανόταν ο ίδιος τους στόχους της φυσικής αγωγής που θεράπευε στο Λάππειο. Οπωσδήποτε η αντίληψή του εντάσσεται καλά στις γενικότερες τάσεις της εποχής που έδρασε, όταν στα ελληνικά σχολεία κυριαρχούσε το σύστημα της σουηδικής γυμναστικής και οι μαθητές πάλλονταν από τα ιδανικά του ολυμπιακού και αρχαιοελληνικού πνεύματος.

Ο Αγαθάγγελος Φωστηρόπουλος

* Μια πιο συνοπτική εκδοχή του άρθρου αυτού παρουσιάστηκε στο 14ο Πανελλήνιο Συνέδριο Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Θεσσαλονίκη, 7-8 Δεκεμβρίου 2013) και δημοσιεύτηκε στο επιστημονικό περιοδικό της Ένωσης Γυμναστών Βορείου Ελλάδος Φυσική Αγωγή και Αθλητισμός 33.4 (2013) 24-31. Για την βοήθεια που μας προσέφεραν με κάθε τρόπο νιώθουμε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε τους παλιούς μαθητές του Λαππείου (Β. Λαφάρα, Γ. Οικονομίδη, Φ. Αδαμίδη, Ν. Σπάρτση) που δέχτηκαν να απαντήσουν στις ερωτήσεις μας και μας διέθεσαν προσωπικές τους φωτογραφίες, την κόρη του γυμναστή κ. θάλεια Φωστηροπούλου και τους κ.κ. Τ. Μπάιτση, Αφρ. Λίτη, Αριστ. Μπιλιούρη, Θ. Χριστοφορίδη, Αικ. Ρώσσιου.

γεννήθηκε το 1895 στην ορεινή Ίμερα του Ευξείνου Πόντου. Η Ίμερα ήταν ένα από τα κεφαλοχώρια της περιφέρειας Αργυρούπολης και στα μέσα του 19ου αι. αριθμούσε περίπου 500 οικογένειες. Στο χωριό λειτουργούσε πλήρης αστική σχολή με επτά τάξεις, στην οποία φοίτησε και ο Φωστηρόπουλος κατά την πρώτη δεκαετία του 20ου αι. Στο σχολείο ήταν άριστος μαθητής και είχε ιδιαίτερη αδυναμία στα Αρχαία Ελληνικά, όπως μας πληροφόρησε η κόρη του, Θάλεια. Μετά την αποφοίτησή του εγγράφηκε στο Ιεροδιδασκαλείο της Σάμου το οποίο είχε ιδρύσει ο Σύλλογος Μικρασιατών «Η Ανατολή». Το σχολείο αυτό, που αντιστοιχούσε στα τριτάξια διδασκαλεία του ελληνικού βασιλείου, εκτός από τους μελλοντικούς ιερείς προετοίμαζε και εκπαιδευτικούς, για να διδάξουν σύμφωνα με τις νέες παιδαγωγικές μεθόδους σε σχολεία της Μικράς Ασίας, ειδικά σε απομακρυσμένες περιοχές, όπου παρατηρούνταν σημαντικά εκπαιδευτικά κενά αλλά και ο κίνδυνος του προσηλυτισμού στο Ισλάμ (Σιδερή 2002, Ρώσσιου 2013). Στους καταλόγους του σχολείου ο Φωστηρόπουλος αναφέρεται από το σχολικό έτος 1910-1911 ως το σχολικό έτος 1913-1914 (Ρώσσιου 2013:795 κ.ε., 1204 κ.ε.). Αποφοίτησε από το Ιεροδιδασκαλείο με βαθμό άριστα 10 (Ρώσσιου 2013: 1238), ο μόνος από την τάξη του 1914!

Μετά τις σπουδές του επέστρεψε στην γενέτειρά του, όπου εργάστηκε ως δάσκαλος και σχολάρχης στην αστική σχολή. Ο μαθητής του και μετέπειτα γνωστός ευθυμογράφος Δημήτρης Ψαθάς παραδίδει την ακόλουθη μαρτυρία για τον Φωστηρόπουλο, ενδεικτική της προσπάθειας του δασκάλου να εμπνεύσει στα παιδιά του Πόντου τα εθνικά ιδεώδη, σε μια εποχή που ο ποντιακός ελληνισμός παλλόταν από την ιδέα της δημιουργίας ανεξάρτητου κράτους:

Οι μαθητές της Αστικής Σχολής της Ίμερας την Πρωτομαγιά του 1919 είχαν κάνει μια ημερήσια εκδρομή στη γειτονική Κρώμνη κι επιστρέφοντας στο χωριό τους, συνάντησαν στο δρόμο, κοντά στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννου , το αντάρτικο σώμα του Ευκλείδη. Καθώς ο σχολάρχης Φωστηρόπουλος είδε τους μαυροφορεμένους Έλληνες αντάρτες ζωσμένους τ' άρματά τους, περήφανους, άφοβους κι αγέρωχους, έδωσε το σύνθημα κι αμέσως τα παιδιά άρχισαν να τραγουδάνε:

Μάνα σου λέω δεν μπορώ / τους Τούρκους να δουλεύω.

Οι οπλισμένοι Σανταίοι παρακολουθούσαν τους μαθητές συγκινημένοι και μερικοί δακρύσανε, καθώς ακούγανε και βλέπανε την νεολαία να κατέχεται από τα ίδια αισθήματα και τους πόθους που κυριαρχούσαν στην δική τους την ψυχή.

Ο Φωστηρόπουλος υπηρέτησε για ένα σύντομο διάστημα (1920-1921) και στο φημισμένο Φροντιστήριο της Τραπεζούντας ως γυμναστής και δάσκαλος των ελληνικών (Σαλβάνου 2002, Παυλίδης 2004: 198). Το Φροντιστήριο έπαυσε να λειτουργεί τον Νοέμβρη του 1921 (Σαλβάνου 2002) λόγω των καταιγιστικών γεγονότων που οδήγησαν τελικά στην Μικρασιατική καταστροφή, όταν ο Φωστηρόπουλος αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τον Πόντο και να καταφύγει στην Ελλάδα. Ήταν από τους πρώτους που εγκαταστάθηκαν στον προσφυγικό συνοικισμό της Νάουσας, όπου δημιούργησε την οικογένειά του. Το προσφυγικό σπίτι του σώζεται ως σήμερα στην Β΄ Πάροδο Γερβασίου στον αριθμό 2.

Αξιοποιώντας την εκπαιδευτική προϋπηρεσία του στον Πόντο, ο Φωστηρόπουλος τοποθετήθηκε ως γυμναστής στο Λάππειο Γυμνάσιο

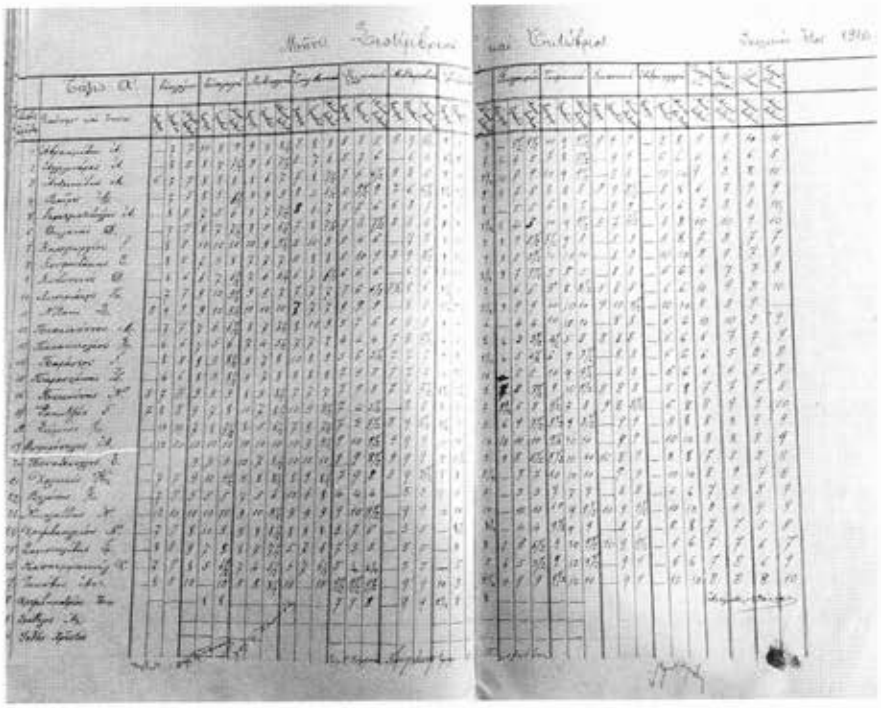

Μαθητολόγιο Ιεροδιδασκαλείου Σάμου 1910-1911 (φωτογρ. αρχείο Θ. Χριστοφορίδη και Κ. Ρώσσιου)

κατά το σχολικό έτος 1924-1925. Όπως προκύπτει από τους γενικούς και ειδικούς ελέγχους του Γυμνασίου, η χρονιά αυτή ήταν και η πρώτη κατά την οποία διδάχτηκε το μάθημα της Γυμναστικής στο σχολείο. Υπηρέτησε στο Λάμπειο για 13 συνολικά χρόνια ως το 1937. Ενδιάμεσα, το 1930, μετεκπαιδεύτηκε στην Αθήνα μαζί με 70 ακόμη συναδέλφους του διαφόρων επαρχιακών πόλεων, έπειτα από πρόσκληση του υπουργείου. Στόχος του προγράμματος μετεκπαίδευσης ήταν η επιμόρφωση του γυμναστικού προσωπικού της χώρας, προκειμένου να εφαρμοστεί μια ενιαία μέθοδος στην διδασκαλία της σωματικής αγωγής στα σχολεία (Σκιαδάς 1996:254).

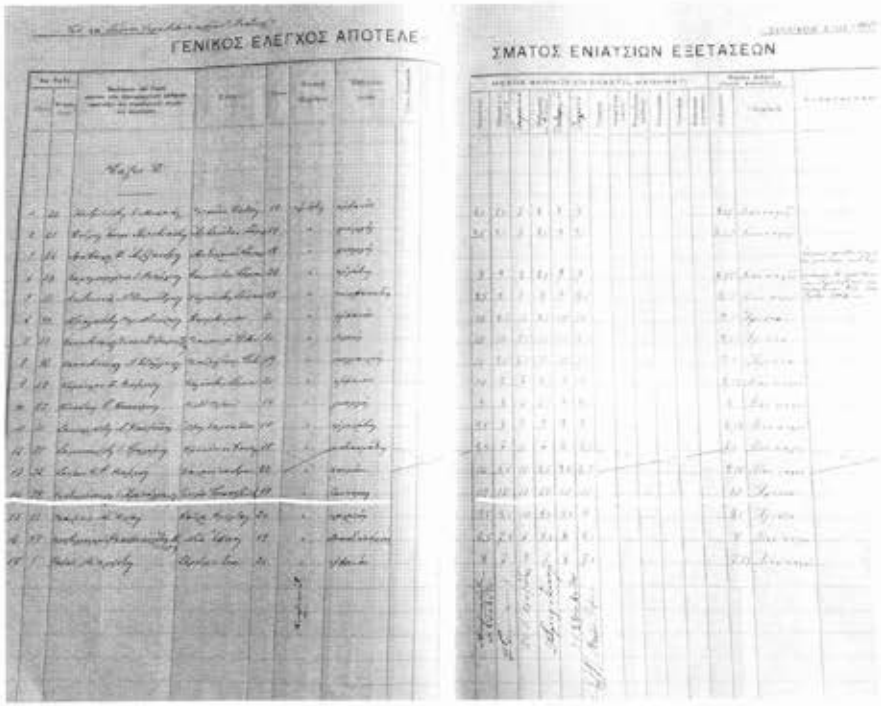

Βιβλίο γενικών αποτελεσμάτων Ιεροδιδασκαλείου Σάμου 1913-1914 (φωτογρ. αρχείο Θ. Χριστοφορίδη και Κ. Ρώσσιου).

Την εποχή που ο Φωστηρόπουλος άρχισε να εργάζεται στο Λάμπειο Γυμνάσιο και καθ' όλη την δεκαετία του 1920, κυρίαρχη προσωπικότητα στον χώρο της ελληνικής φυσικής αγωγής ήταν ο Ιωάννης Χρυσάφης (Γιάτσης & Καραντάϊδου 1995:24, Λιβέρη 1995:31, Σκιαδάς 1996:254, Καντζίδου 2007:20). Από τους πρώτους γυμναστές στην Ελλάδα, διακρίθηκε για την προσφορά του στον ελληνικό αθλητισμό, κυρίως όμως είναι γνωστός από την μια ως ο θεωρητικός της αρχαιοελληνικής γυμναστικής και του ολυμπισμού και από την άλλη ως ο κατ' εξοχήν υπέρμαχος της εφαρμογής στην Ελλάδα του σουηδικού συστήματος γυμναστικής.

Ο ίδιος άλλωστε ο Χρυσάφης διέκρινε στο σουηδικό σύστημα, ίσως εσφαλμένα, μια στενή σχέση με τη γυμναστική των αρχαίων Ελλήνων και μια επιστημονικά τεκμηριωμένη δομή των γυμναστικών ασκήσεων στη σειρά και τον τρόπο εφαρμογής τους (Γιάτσης & Καραντάϊδου 1995:23, Καντζίδου 2007:10), θέση στην οποία στήριξε και την διάλεξή του (Ολυμπιακό συνέδριο της Πράγας, 1925) *«Η αρχαία ελληνική γυμναστική και η επίδραση αυτής επί την νεοτέραν επιστημονικήν αγωγήν»* (Σκιαδάς 1996:254).

Οι απόψεις του Χρυσάφη, τόσο λόγω του κύρους του όσο κι εξαιτίας του θεσμικού του ρόλου στην διοίκηση της εκπαίδευσης, καθόρισαν τον τρόπο διδασκαλίας των γυμναστών στα σχολεία την περίοδο του μεσοπολέμου, ειδικά μέσω των πρακτικών οδηγιών και των πινάκων ημερησίων προγραμμάτων εκγύμνασης των μαθητών.

Τα προγράμματα αυτά έδιδαν έμφαση στην σουηδική γυμναστική, καταργώντας έτσι το προηγούμενο γερμανικό μοντέλο. (Χρυσάφης 1905:74, Σκιαδάς 1996:253, Καντζίδου 2007:22). Το τελευταίο παρουσίαζε πολλές αδυναμίες για τα τότε Ελληνικά δεδομένα, καθώς προϋπέθετε στεγασμένους χώρους για την τοποθέτηση γυμναστικών οργάνων που κόστιζαν ακριβά, συνεχή παρακολούθηση του συνόλου των μαθητών της τάξης που χρησιμοποιούσαν όλα τα όργανα ταυτόχρονα, γεγονός που εγκυμονούσε κινδύνους ατυχημάτων, αλλά και σωματικές και ψυχικές ικανότητες (π.χ. μεγάλη δύναμη, μικρό σωματικό βάρος, θάρρος κ.ά.) από πλευράς μαθητών (Σκιαδάς 1996:253).

Αντίθετα, το σουηδικό σύστημα ήταν εύκολο στην διδασκαλία και προσιτό σε όλους τους μαθητές. Δεν χρειάζονταν απαραίτητα στεγασμένοι χώροι και γυμναστικά όργανα, αφού ήταν δυνατόν η εκγύμναση των μαθητών να γίνει και στα σχολικά προαύλια. Ένας γυμναστής μπορούσε να γυμνάσει ταυτόχρονα μεγάλο αριθμό ατόμων δίνοντας παραγγέλματα σύμφωνα με τα οποία οι γυμναζόμενοι εκτελούσαν τις ασκήσεις (παραγγελματική γυμναστική).

Επιπλέον, δεν απαιτούνταν ειδικές

σωματικές ικανότητες από τους γυμναζόμενους, γιατί οι ασκήσεις ήταν σχετικά προσιτές σε όλους σχεδόν τους μαθητές, ανεξαρτήτως ατομικών χαρακτηριστικών. Έτσι, η διδασκαλία των ασκήσεων του **σουηδικού συστήματος** από τους γυμναστές γινόταν ευκολότερα. Ταίριαζε δε με τις κυρίαρχες παιδαγωγικές και διδακτικές μεθόδους του «δασκαλοκεντρισμού», αφού ο γυμναστής ήταν το επίκεντρο των αποφάσεων, ενώ οι γυμναζόμενοι ήταν απλά εκτελεστικά όργανα.

Ακολουθώντας τα προτεινόμενα προγράμματα του Χρυσάφη, ο διδάσκων είχε την δυνατότητα να επιλέγει μεταξύ πολλών και διαφορετικών, καθώς ήταν διαβαθμισμένης δυσκολίας ανάλογα με την τάξη, το επίπεδο και τους στόχους της διδασκαλίας. Για τους παραπάνω λόγους ο Χρυσάφης (1905), διακήρυττε ανενδοίαστα ότι: *«...δεν διστάζω δε ούτε στιγμήν να ανακηρύξω την αδιαφιλονείκητον υπεροχήν του Σουηδικού (συστήματος), το οποίον καθημερινώς κατακτά έδαφος προς βέβαιον και ασφαλές όφελος της σωματικής αναπτύξεως και υγείας της ανθρωπότητος.*

Είναι γεγονός πάντως πως ο Χρυσάφης παρέμεινε εγωιστικά προσηλωμένος στο γυμναστικό αυτό σύστημα υποτιμώντας έτσι την αξία του ελεύθερου παιχνιδιού και της αυτενέργειας των παιδιών, μολονότι κι οι ίδιοι οι Σουηδοί από το 1920 επέδειξαν κάποια ευελιξία και τάσεις εκσυγχρονισμού στη σχολική τους φυσική αγωγή. Η εμμονή αυτή αποτέλεσε στόχο έντονης κριτικής τα κατοπινά χρόνια (Γιάτσης 2006, Γιάτσης & Καρανταΐδου1995:27).

Ωστόσο, κατά τις δεκαετίες 1920 και 1930 οι απόψεις του Χρυσάφη θεωρούνταν σχεδόν αδιαμφισβήτητες, διαμορφώνοντας έτσι το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εργάστηκε ο Αγαθάγγελος Φωστηρόπουλος στο Γυμνάσιον Ναούσης. Το πλαίσιο αυτό εξειδικεύεται σε διάφορα νομοθετήματα όπως το Αναλυτικό πρόγραμμα σωματικής αγωγής και στρατιωτικής προπαιδεύσεως του 1925 (ΦΕΚ 366/21-11-1925) και ο νόμος 4371/1929, με τον οποίο καθιερώθηκε το υποχρεωτικό τρίωρο του μαθήματος της γυμναστικής κάθε εβδομάδα.

Εξίσου σημαντικός είναι και ο συγκεντρωτικός νόμος 5620/1932 που κωδικοποίησε την υφιστάμενη ως τότε νομοθεσία και εισήγαγε καίριες διατάξεις για την αναβάθμιση της φυσικής αγωγής, αποσκοπώντας στην αυτονομία του έργου των γυμναστών και την ανάπτυξη του σχολικού αθλητισμού, ανεξάρτητου από τις ομοσπονδίες των διαφόρων αθλημάτων. Μετά το 1936 βέβαια παρατηρείται μια τάση συντηρητικοποίησης της εκπαίδευσης που ειδικά στην φυσική αγωγή λαμβάνει την μορφή στρατικοποίησης.

Χαρακτηριστική του πνεύματος της εποχής Μεταξά είναι η εγκύκλιος του επιθεωρητή γυμναστικής Ε. Παυλίνη (Καντζίδη 2002:43): *«...δια ταύτα εφιστώμεν την προσοχήν των κ.κ. γυμναστών και γυμναστριών επί του ζητήματος τούτου και παραγγέλομεν αυτοίς, όπως οργανώσι έκαστος το σχολείον του κατά το στρατιωτικόν πρότυπον, εις λόχον...».*

Από τα πρακτικά των συνεδριάσεων του συλλόγου των καθηγητών, τα δημοσιεύματα τοπικών εφημερίδων και τις προφορικές συνεντεύξεις που λάβαμε, διαπιστώνεται ότι ο Αγαθάγγελος Φωστηρόπουλος μοίραζε την διδασκαλία του σε τρεις τομείς: α. σουηδική γυμναστική, β. αγωνιστικά αθλήματα και γ. αθλοπαιδιές.

Η διδασκαλία της σουηδικής γυμναστικής, όπως είναι φυσικό, κατείχε το μεγαλύτερο τμήμα του μαθήματος. Γινόταν βέβαια σύμ-

Φροντιστήριο Τραπεζούντας 1920. Καθηγητές και τελειόφοιτοι

φωνα με τις οδηγίες του αναλυτικού προγράμματος και τους πίνακες του Ιωάννη Χρυσάφη.

Ωστόσο, πέρα από την όποια συμμόρφωση στο αναλυτικό πρόγραμμα, φαίνεται ότι ο Φωστηρόπουλος ενστερνιζόταν τις απόψεις του Χρυσάφη για τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του σουηδικού μοντέλου. Χαρακτηριστικά, στο σύγγραμμα του με τίτλο «Προσέχετε νέοι την υγεία σας» ο Φωστηρόπουλος αναγνωρίζει την σουηδική γυμναστική ως το καλύτερο και επιστημονικότερο γυμναστικό σύστημα. Ο λόγος φαίνεται πως είναι η σχέση της σουηδικής με την αρχαιοελληνική γυμναστική παράδοση, καθώς θεωρείται ότι για την κατάρτιση του μοντέλου αυτού λήφθηκαν υπ' όψιν τα συγγράμματα του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη και του Φιλοστράτου (Φωστηρόπουλος 1947: 20-21, Καντζίδου 2007: 68). Ο Φωστηρόπουλος άλλωστε έτρεφε απέραντη αγάπη για την αρχαία Ελλάδα και το Ολυμπιακό πνεύμα, όπως διαβεβαιώνει και η κόρη του Θάλεια, συνταξιούχος δασκάλα, η οποία χαρακτηριστικά σημειώνει για τον πατέρα της: *«...πίστευε στην ουσία των πραγμάτων και προσπαθούσε να μεταδώσει στους μαθητές του τα ολυμπιακά ιδεώδη».*

Οι αξίες όμως του ολυμπισμού και της αρχαιοελληνικής άμιλλας καλλιεργούνται κυρίως με την αγωνιστική γυμναστική και ο Φωστηρόπουλος, όπως συνάγεται από τις διάφορες μαρτυρίες και τα τεκμήρια της εποχής, αφιέρωνε ένα ιδιαίτερα σημαντικό μέρος του ημερήσιου προγράμματος γύμνασης των μαθητών του στην διδασκαλία αγωνιστικών αθλημάτων. Σε αυτά διαγωνίζονταν οι μαθητές στην διάρκεια των γυμναστικών επιδείξεων ή κατά τους ενδοσχολικούς και διασχολικούς αγώνες που διεξάγονταν κάθε χρόνο. Είναι ενδιαφέρον πως από τα αθλήματα αυτά άλλα απαντούν ήδη κατά την αρχαιότητα, άλλα πάλι είναι νέα και περιλαμβάνονταν στους σύγχρονους Ολυμπιακούς αγώνες: τριαγμός, διελκυστίνδα, αναρρίχηση επί κάλω, πένταθλο, λιθοβολία και σφαιροβολία, δρόμοι ταχύτητας και αντοχής, άλματα, ρίψεις. Διαπιστώνουμε επομένως, για μια ακόμη φορά, το υπόβαθρο της διδακτικής πρακτικής του Φωστηρόπουλου, δηλαδή την αρχαία ελληνική γυμναστική παράδοση, όπως κυρίως εκφράζεται στο σύγχρονο (της εποχής του) ολυμπιακό κίνημα.

Η οικία Φωστηρόπουλου σήμερα στη Νάουσα, επί της οδού Γερβασίου 2

Κάποια από τα αθλήματα στα οποία ασκούσε τους μαθητές του Λαππείου Γυμνασίου ο Φωστηρόπουλος ίσως χρήζουν περαιτέρω διευκρινίσεων.

Τριαγμός: Είναι ένα είδος πάλης όπου νικητής αναδεικνυόταν αυτός που θα έριχνε κάτω τον αντίπαλό του τρεις φορές, εξ ου και η ονομασία τριαγμός. Γνωρίσουμε ότι η πάλη αποτελούσε ανεξάρτητο αγώνισμα στους μεγάλους πανελλήνιους αγώνες, αλλά συμπεριλαμβανόταν και μεταξύ των αγωνισμάτων του πεντάθλου (Παλαιολόγος 1976: 202). Η εκτίμηση της οποίας έχαιραν τόσο το ίδιο το άθλημα όσο και οι διαγωνιζόμενοι αθλητές κατά την αρχαιότητα δικαιολογεί ως έναν βαθμό την αναβίωση του αθλήματος στους σύγχρονους ολυμπιακούς αγώνες και βέβαια την διδασκαλία του τριαγμού στα ελληνικά σχολεία κατά τον Μεσοπόλεμο.

Στο Λάππειο Γυμνάσιο οι αγώνες τριαγμού είχαν μάλλον ομαδικό χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι οι μαθητές διαγωνίζονταν ως εκπρόσωποι της τάξης τους και οι νίκες προσμετρούνταν σε μια κοινή, ομαδική βαθμολογία. Αυτό τουλάχιστον προκύπτει από σχετικό άρθρο της εφημερίδας Πρόοδος (9-6-1929) για τις γυμναστικές επιδείξεις στο τέλος της χρονιάς:

«Το αγωνιστικό μέρος των επιδείξεων περιελάμβανε αγώνας ομαδικούς μεταξύ των τάξεων, Πεντάθλου και Τριαγμού ...εις τον Τριαγμόν ενίκησε η ομάς των μικροτέρων της Δ΄ τάξεως».

Διελκυστίνδα: Περισσότερο παιχνίδι παρά πραγματικό άθλημα, η διελκυστίνδα ήταν γνωστή ήδη κατά την ελληνική αρχαιότητα (Βασιλοπούλου 2003:52). Οι δύο αντίπαλες ομάδες στα άκρα ενός σχοινιού προσπαθούν, τραβώντας το, να παρασύρουν τον αντίπαλο προς το μέρος τους. Το άθλημα καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα στις βόρειες ευρωπαϊκές χώρες κατά τον 19ο και πρώιμο 20ο αι. Αυτός είναι άλλωστε ο λόγος για τον οποίο συμπεριλήφθηκε στους σύγχρονους ολυμπιακούς αγώνες μεταξύ των ετών 1900 και 1920 και στην μεσολυμπιάδα του 1906 στην Αθήνα (Σκιαδάς 1996: 167).

Για τις ανάγκες των ενδοσχολικών αγώνων στο Λάππειο ο Φωστηρόπουλος συνήθιζε να χωρίζει τους μαθητές σε ομάδες από διάφορες τάξεις, οι οποίες διαγωνίζονταν μεταξύ τους. Το 1928 η διελκυστίνδα ήταν το ένατο αγώνισμα του διαγωνιστικού μέρος των γυμναστικών επιδείξεων, όπως διαβάζουμε στο ρεπορτάζ της Εφημερίδος του Λαού της Ναούσης (17 Ιουνίου 1928): *«αγών Θ΄: Διελκυστίνδα μεταξύ ομάδων Ας, Γης, Ες τάξεων και Βης, Δης ΣΤης. Νικήτρια η Β.Δ.ΣΤ»*

Πένταθλο: Οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν το πένταθλο σπουδαίο αγώνισμα, γιατί όσοι αγωνίζονταν σ' αυτό συνδύαζαν σωματικά και ψυχικά χαρίσματα που σπάνια συγκεντρώνονταν όλα σε αθλητές μεμονωμένων αγωνισμάτων. Το αρχαίο Πένταθλον περιελάμβανε τα εξής αγωνίσματα: άλμα, δίσκο, στάδιο δρόμο, ακοντισμό και πάλη (Παλαιολόγος 1976:214). Αντίθετα, κατά τις γυμναστικές επιδείξεις του Λαππείου, στο τέλος της δεκαετίας του 1920, ο Φωστηρόπουλος συνδύαζε στο πένταθλο τον δρόμο των 80 μ., την λιθοβολία, το άλμα εις ύψος, το απλούν άλμα εις μήκος και τον τριαγμό, τα οποία βέβαια διεξάγονταν και ανεξάρτητα. Από σχετικό δημοσίευμα του τοπικού τύπου (εφημ. Πρόοδος Ναούσης, 9 Ιουνίου 1929) μαθαίνουμε ότι στις γυμναστικές επιδείξεις του Λαππείου Γυμνασίου νικητής του πεντάθλου αναδείχτηκε, παρά τον πρόσφατο τραυματισμό του στο πόδι, ο Κ. Τουσιάδης, μετέπειτα δικηγόρος και νομάρχης.

Ενόργανη γυμναστική & αναρρίχησις επί κάλω: Δεν γνωρίζουμε πολλά για την διδασκαλία της ενόργανης γυμναστικής στο Λάππειο Γυμνάσιο κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου. Το πιο πιθανόν είναι ότι ο Φωστηρόπουλος δεν περιέλαβε την άσκηση των μαθητών του στην ενόργανη γυμναστική παρά μόνο μετά το 1934. Τότε διατέθηκαν 10.811,20 δρχ. για αγορά και εγκάτάσταση γυμναστικών οργάνων με βάση έσοδα του γυμνασίου από έρανο και σχετική δωρεά της εταιρείας Γρηγορίου Τσίτση και Σία. Ειδικότερα, στο βιβλίο πράξεων της σχολικής εφορείας (πράξη ΚΕ΄της 14ης Δεκεμβρίου 1934) αναφέρεται η αγορά δέκα πολυζύγων, δύο δοκών, έξι εδράνων, ενός εφαλτηρίου και 8 εμποδίων. Μαζί με τα γυμναστικά αυτά όργανα αγοράστηκε και ένα ικρίωμα για την αναρρίχηση επί κάλω. Η αναρρίχηση ήταν ένα θεαματικό και δύσκολο αγώνισμα που συμπεριλαμβανόταν στο γυμναστικό πρόγραμμα των σύγχρονων Ολυμπιακών από το 1896 ως το 1932 (Σκιαδάς 1996:172). Νικητής αναδεικνυόταν ο αθλητής που κατάφερνε να αναρριχηθεί γρηγορότερα στο υψηλότερο σημείο ενός κρεμασμένου από ιστό καραβόσκοινου. Η αγορά του ικριώματος

Οι μετεκπαιδευόμενοι γυμναστές του 1930 (αρχείο Θ. Φωστηροπούλου)

από το Λάππειο Γυμνάσιο το 1934 δημιουργούσε τις προϋποθέσεις να καλλιεργηθεί το αγώνισμα αυτό στο πλαίσιο του σχολείου. Παρά ταύτα φαίνεται πως ο Φωστηρόπουλος δεν έδινε ιδιαίτερη σημασία στην αναρρίχηση, οι μαθητές του όμως συχνά χρησιμοποιούσαν την ημιτελή αίθουσα του σχολικού γυμναστηρίου, απέναντι από το διδακτήριο, όπου σύμφωνα με την προφορική μαρτυρία του Νίκου Σπάρτση: *«υπήρχε μια σπαρτίνα και κρεμόμασταν...»*.

πάνω από έξι κιλά, στο Λάππειο χρησιμοποιήθηκαν ωοειδείς λίθοι ποικίλου βάρους. Αυτοί που σώζονται ως σήμερα στις αποθήκες του σχολείου έχουν βάρος 2,5 και 5 κιλών. Σύμφωνα με δημοσίευμα της Εφημερίδος του Λαού της Ναούσης (17 Ιουνίου 1928) η λιθοβολία ήταν το τέταρτο στην σειρά αγώνισμα των γυμναστικών επιδείξεων του 1928:*«Αγών δ΄: Λιθοβολία. α΄ Κοντόπουλος 14,25 μ. β΄ Γιαγκούλας Γρ. 13.73μ. γ΄ Δημητριάδης 13,31μ.»*.

Πτυχίο στρατιωτικής προπαιδεύσεως και φωτογραφία του μαθητή Πολύδωρου Μπιλιούρη το 1929-1930 (αρχείο Αριστ. Μπιλιούρη)

Λιθοβολία: Το αγώνισμα της λιθοβολίας, ανάλογο της σφαιροβολίας και της δισκοβολίας, καλλιεργήθηκε κυρίως κατά τον 19ο αι. από διάφορους ελληνικούς συλλόγους. Κορυφαία στιγμή για το άθλημα υπήρξε η διεξαγωγή του στο πλαίσιο της μεσολυμπιάδος του 1906 στην Αθήνα, όπου το χρυσό και χάλκινο μετάλλιο κέρδισαν αντίστοιχα οι Έλληνες Γεωργαντάς και Δώριζας (Σκιαδάς 1996:197). Αν και οι επίσημοι λίθοι ζύγισαν

Άλματα. Αγαπημένο άθλημα κυρίως των αγοριών ήταν τα άλματα εις μήκος, εις ύψος και τριπλούν. Το μεγαλύτερο ταλέντο της εποχής στο άλμα εις ύψος αλλά και γενικότερα ήταν ο μαθητής Κωνσταντίνος Τουσιάδης, όπως θυμάται και μας περιγράφει χαρακτηριστικά ο προσωπικός του φίλος Γιώργος Οικονομίδης: *«...θυμάμαι μόνον τον Κώστα τον Τουσιάδη, ο οποίος πηδούσε άλμα εις ύψος, ένα (μέτρο) και...., κι έπεφτε στην άμμο, στο σκάμμα μέσα...και ο Κώστας, ο μακαρίτης, δεν πήγαινε όπως τώρα πλάϊ ...πήγαινε κατευθείαν απάνω.»*

Η εφημερίδα Πρόοδος (9-6-1929) αναφέρει πιο συγκεκριμένα ότι ο Τουσιάδης είχε περάσει τα 1,65 μ., καθόλου άσχημα, αν λάβουμε υπ' όψιν ότι περνούσε τον πήχη με το στήθος κι όχι με την τεχνική Fosberry, όπως συμβαίνει σήμερα.

Από τα αντικείμενα διδασκαλίας βέβαια δεν έλειπαν και τα ομαδικά αθλήματα (πετοσφαίριση, καλαθοσφαίριση, ποδόσφαιρο). Γνωρίζουμε μάλιστα ότι με πράξη του συλλόγου καθηγητών (8-10-1931) λαμβάνεται μέριμνα δημιουργίας σχολικών αθλητικών ομάδων για την καλλιέργεια ποικιλίας αθλημάτων με σκοπό, όπως αναφέρεται ρητώς, *«...να επιδιωχθεί πρωτίστως η πλήρωσις των παιδικών ορμών και αναγκών και η εκτός των μαθημάτων απασχόλησης των μαθητών όσον το δυνατόν περισσότερον χρόνον εντός του σχολείου. Με παιχνίδια, αγωνίσματα κ.λ.π. να δημιουργηθεί δια τους μαθητάς σχολική ζωή τοιαύτην ώστε να κινώνται με τέρψιν και ικανοποίησιν οι μαθηταί εντός του σχολείου και οικειοθελώς να αποφεύγουν ξένους κύκλους»*.

Οι ξένοι αυτοί κύκλοι δεν ήταν άλλοι από τις εξωσχολικές ομάδες της Νάουσας, που συνήθως στηρίζονταν στους μαθητές του γυμνασίου, για να τις στελεχώσουν. Φαίνεται ότι κατά το πνεύμα της διοίκησης της εκπαίδευσης της εποχής οι εξωσχολικές ομάδες δρούσαν ανταγωνιστικά προς τον σχολικό αθλητισμό, γι' αυτό και έπρεπε να αποτραπούν οι μαθητές από την συμμετοχή τους σ' αυτές. Η εμπειρία έδειξε ότι κάτι τέτοιο τελικά δεν επετεύχθη.

Το πιο απρόσμενο πάντως αγώνισμα που διδασκόταν από τον

Φωστηρόπουλο στο Λάππειο ήταν η σκοποβολή. Είχε εισαχθεί ως αντικείμενο της διδασκαλίας της γυμναστικής σε όλες τις τάξεις του γυμνασίου με βασιλικό διάταγμα που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 257/21-12-1907. Σκοπός ήταν να αποκτήσουν οι νέοι μια στρατιωτική προπαιδεία, ακόμη και πριν υπηρετήσουν στον στρατό. Φαίνεται όμως ότι η εφαρμογή του διατάγματος συνάντησε διάφορες δυσχέρειες, κυρίως ως προς την εξασφάλιση και διανομή ικανού αριθμού όπλων για την διεξαγωγή του μαθήματος. Γι' αυτό με προεδρικό διάταγμα στο ΦΕΚ 366/21-11-1925 περιορίζεται η υποχρεωτική εξάσκηση στην σκοποβολή μόνο στις δύο ανώτερες τάξεις του γυμνασίου. Επαναλαμβάνεται δε η πρόβλεψη για την διεξαγωγή σκοπευτικών αγώνων στο τέλος του σχολικού έτους (Καντζίδης 2002). Ο Φωστηρόπουλος ασκούσε συστηματικά τους τελειόφοιτους μαθητές του Γυμνασίου Ναούσης στην σκοποβολή κατά την δεκαετία του 1920, οι οποίοι μάλιστα διαγωνίζονταν μεταξύ τους στην διάρκεια των γυμναστικών επιδείξεων, όπως αυτές του 1928 και 1929, για τις οποίες διαθέτουμε και τα σχετικά δημοσιεύματα (Εφημ. Πρόοδος, 1929): *«Αγών Ζ΄ Σκοποβολή διά εξ (6) σφαιρών έκαστος αθλητής α΄ Χατζημήτσιος Χρ. με άθροισμα 24, επιτυχών βολήν εις όλας τας σφαίρας, β΄ Δημητριάδης 20».*

Η προσαρμογή του σχολικού προγράμματος και του μαθήματος της γυμναστικής στις στρατιωτικές ανάγκες του έθνους εντατικοποιήθηκε ακόμη περισσότερο, όταν με τον νόμο 4371/1929 θεσπίστηκε η «ειδική στρατιωτική προπαίδευσις» για τους άρρενες μαθητές των δύο ανωτέρων τάξεων των γυμνασίων. Η στρατιωτική εξάσκηση των μαθητών γινόταν από τον Φωστηρόπουλο στις ώρες του κανονικού μαθήματος και προαιρετικά κατά τις Κυριακές και αργίες. Κατά τον νόμο, «οι ευδοκίμως υποστάντες την προπαίδευσιν ταύτην, εφοδιάζονται δι' ειδικού πτυχίου στρατιωτικής ικανότητος». Όπως διαβάζουμε στο πτυχίο Στρατιωτικής Προπαιδεύσεως του μαθητή του Λαππείου Γυμνασίου Πολύδωρου Μπιλιούρη, αποφοίτου του 1930, οι μαθητές ασκούνταν στην σκοποβολή, στους δρόμους ταχύτητας και ημιαντοχής, στις ρίψεις και στα άλματα, καθώς και στους ελιγμούς του πεζικού. Οι επιδόσεις μάλιστα καταγράφονταν λεπτομερώς. Το συγκεκριμένο πτυχίο φέρει τις υπογραφές του Διευθυντού Αντωνίου Παπαοικονόμου και του γυμναστού Αγαθάγγελου Φωστηρόπουλου.

Ο χώρος όπου ο Φωστηρόπουλος δίδασκε το μάθημα της φυσικής αγωγής ήταν συνήθως η μεγάλη χωμάτινη αυλή του σχολείου μπροστά από το διδακτήριο, ειδικά για τη σουηδική γυμναστική και τις παιδιές. Η αυλή διέθετε, επιπλέον, σκάμμα με άμμο για τα άλματα και φιλέ για την πετοσφαίριση. Το κτήριο του κλειστού γυμναστηρίου του σχολείου οικοδομήθηκε το 1933-34, παρέμεινε όμως ημιτελές και εκτός χρήσης για μεγάλο χρονικό διάστημα. Γι' αυτό και τις βροχερές και κρύες μέρες του χειμώνα ο Φωστηρόπουλος δίδασκε, σύμφωνα με προφορική μαρτυρία, μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας. Τις μέρες αυτές συνήθως ασχολούνταν με θέματα υγιεινής, διατροφής και ηθικής, που επανέρχονται και σε δύο από τα βιβλία του (Φωστηρόπουλος 1947 και 1949). Σ' αυτά συμβουλεύει τους μαθητές του και τους νέους γενικότερα να αποφεύγουν τα οινοπνευματώδη ποτά, το κάπνισμα, τις κακές συναναστροφές, τα χαρτοπαίγνια, τα ξενύχτια, αλλά και πώς να προφυλάσσονται από μεταδοτικές ασθένειες.

Μεγάλη σημασία έδινε ο Φωστη-

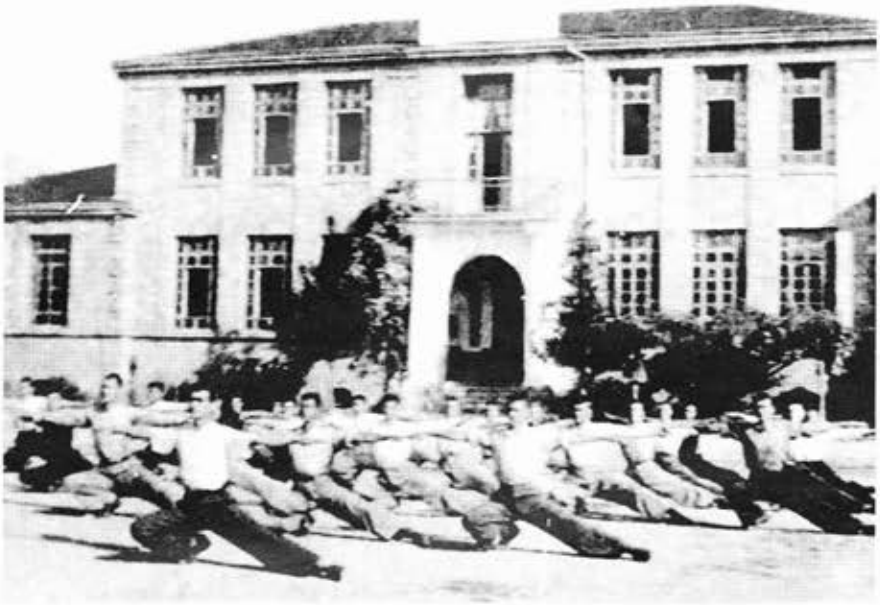

Γυμναστικές επιδείξεις της δεκαετίας του 1930. Σουηδική γυμναστική. (αρχείο Αφρ. Λίτη)

ρόπουλος στην καλλιέργεια του χαρακτήρα, «διά να ημπορέση να επιτύχει κανείς στη ζωή του και να ωφελήσει και την οικογένειά του». Μιλούσε ακόμη για τις ψυχικές αρετές, την εντιμότητα, την καλοσύνη, την μετριοφροσύνη, την πραότητα, την ευθύτητα και την εγκράτεια. Προειδοποιούσε επίσης, μέσα σε πνεύμα ιδεαλισμού, για τους κινδύνους που ελλοχεύουν στην υπερβολική ενασχόληση με τον αγωνιστικό αθλητισμό: *«...τα διάφορα αγωνίσματα και αι αγωνιστικαί παιδιαί είναι συμπλήρωμα της γυμναστικής. Οι νέοι έχουν φυσικήν ροπήν εις αυτά, διότι ακονίζουν το πνεύμα της ευγενούς αμίλλης καὶ τονώνουν τις ψυχικές αρετές του θάρρους και της αυτοπεποίθησης. Πρέπει όμως να προσέχουν πολύ οι νέοι που επιδίδονται στα σπορ, να αποφεύγουν τις ακρότητες και τις υπερβολές, που βλάπτουν τον οργανισμόν. Διότι όταν αποβλέπομε με κάθε τρόπον στις μεγάλες επιδόσεις και στα τέρματα καταντά ο σκοπός μέσον και τα μέσα σκοπός. Αλλά «η μεν υγεία τέλος, τα δε προς υγείαν ένεκα ου τέλος» κατά τον Σταγειρίτην φιλόσοφον.*

Βέβαια προχωρούσε και σε πιο πρακτικές συμβουλές. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το εξής απόσπασμα: *«Με την ζωτικότητα και την αμεριμνησία της ηλικίας σας λησμονείτε συχνά, νέοι, την φροντίδα δια την υγεία σας. Και όμως ξέρετε πολύ καλά, ότι χωρίς καλή υγεία δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν τα όνειρα και τα σχέδια της ζωής σας, να εξασκήσετε το επάγγελμα της προτιμήσεώς σας και να δημιουργήσετε οικογενειακή φωλιά. Και επειδή ο οργανισμός σας έχει τόσο ταλαιπωρηθεί από τις κακουχίες του πολέμου, είναι ανάγκη, όχι μόνον να προφυλάττετε πάντοτε, αλλά και να ενισχύετε την υγεία σας, που ημπορεί να κλονισθεί κάποτε ανεπανόρθωτα από άγνοια ή αδιαφορία [....] η τροφή είναι το κάρβουνο της μηχανής του ανθρώπινου οργανισμού. Και επειδή ο οργανισμός μας αποτελείται από διάφορα στοιχεία (υδρογόνον, οξυγόνον, άνθρακα, άζωτον, ασβέστιον, φώσφορον, σίδηρον κ.λ.π.) πρέπει να παίρνει τα στοιχεία αυτά από όλα τα είδη των ζωικών και φυτικών τροφών. Λίγα από όλα είναι η καλύτερη δίαιτα. Η κατασκευή των οδόντων και το μήκος του εντερικού σωλήνος υποδεικνύουν ότι ο άνθρωπος πρέπει να τρώγει και φυτικές και ζωϊκές τροφές».*

Έδεσσα 1928. Οι συμμετέχοντες στους διασχολικούς αγώνες μαθητές του Γυμνασίου Α. Τσίτσης, αριστερά και Γ. Οικονομίδης, δεξιά (αρχείο Γ. Οικονομίδη).

Ακόμη όμως πιο σημαντικές κι από τα μαθήματα στο προαύλιο ή την αίθουσα διδασκαλίας του σχολείου θεωρούνταν οπωσδήποτε οι γυμναστικές επιδείξεις στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς. Η οργάνωσή τους απαιτούσε, τόσο από πλευράς του Φωστηρόπουλου όσο κι εκ μέρους των μαθητών του, χρονοβόρα και κοπιαστική προετοιμασία. Ο τοπικός τύπος προέβαινε στην αναγγελία των επιδείξεων, για να συγκεντρωθεί ο κόσμος της Νάουσας, άλλες χρονιές στο προαύλιο του γυμνασίου, άλλες πάλι στο γήπεδο στην θέση Κιόσκι ή στο Δημοτικό Στάδιο. Έτσι στην Πρόοδο του 1928 αναγγέλλεται σχετικά: *«Γίνεται γνωστόν, ότι σήμερον Κυριακήν 10ην του μηνός διενεργούνται εν τω προαυλίω του Γυμνασίου την 5 1/2 μ.μ. ώραν αι ετήσιοι γυμναστικαί και αγωνιστικαί επιδείξεις του Γυμνασίου. Εκ του Γραφείου».*

Οι γυμναστικές επιδείξεις αποτελούσαν ένα κορυφαίο κοινωνικό γεγονός για ολόκληρη την πόλη. Οι εφημερίδες της εποχής κάλυπταν την εκδήλωση με κάθε λεπτομέρεια. Άλλη ανέφερε ότι η έναρξη των επιδείξεων γινόταν *«με παρέλαση όλων των μαθητών και μαθητριών τεταγμένων κατά τριάδας ηγουμένης της γαλανολεύκου και παιανιζούσης της φιλαρμονι-*

κής», άλλη ότι *«με επικεφαλής τον πρωταθλητή μας Τουσιάδην που με λεβέντικη κορμοστασιά κρατάει στα γερά του χέρια τη σημαία»*, εισέρχονται οι μαθητές στο γήπεδο. Ο βηματισμός δινόταν συνήθως από την φιλαρμονική ή από τον ίδιο τον Φωστηρόπουλο με την σφυρίχτρα. Στην συνέχεια όλα τα τμήματα παρατάσσονταν για την ανάκρουση του εθνικού ύμνου και την έπαρση της σημαίας. Ακολουθούσε ο όρκος του αθλητή προ της ελλανοδίκου επιτροπής που αποτελούνταν από τον Διευθυντή Τραπέζης, Ανθυπασπιστή, Αστυνόμο και άλλα ομοιόβαθμα πρόσωπα της τοπικής κοινωνίας. Οι άρχοντες της πόλεως δεν παρέλειπαν να εκφωνήσουν τους συνηθισμένους σε τέτοιες περιστάσεις λόγους.

Το γυμναστικό πρόγραμμα της ημέρας περιελάμβανε επίδειξη σουηδικής γυμναστικής με ακρίβεια στην εκτέλεση των ασκήσεων κατόπιν παραγγέλματος από τον Φωστηρόπουλο που συνήθως στεκόταν επί βάθρω. Οι ασκήσεις ήταν ατομικές αλλά και συνεργασίας δύο ή περισσοτέρων μαθητών. Η ακρίβεια, ο συγχρονισμός των κινήσεων και η ομοιομορφία των στολών εντυπωσίαζαν. Το θέαμα που πρόσφερε στο κοινό της πόλης η σουηδική γυμναστική ήταν αντίστοιχο μεγάλων διοργανώσεων, ενώ η οργάνωση της όλης εκδήλωσης προσέδιδε μεγάλη επισημότητα στο γεγονός.

Το αγωνιστικό μέρος περιελάμβανε αγωνίσματα και αθλοπαιδιές όπου διαγωνίζονταν ατομικά οι μαθητές και οι ομάδες διαφορετικών τάξεων. Το στοιχείο του ανταγωνισμού κυριαρχούσε και η διάκριση ήταν καλοδεχούμενη. Η προσπάθεια των μαθητών για νίκη ήταν τόσο μεγάλη ώστε αψηφούσαν την δεινή οικονομική τους κατάσταση, ορισμένοι μάλιστα συμμετείχαν ακόμη και ανυπόδητοι.

Μόλις ολοκληρωνόταν το αγωνιστικό μέρος, ακολουθούσαν οι απονομές των επάθλων *«...εις τους νικητάς απονεμήθησαν πτυχία μετ' επάθλων»*, γράφεται στις τοπικές εφημερίδες. Προφανώς μέσα στο πνεύμα της αρχαιολατρίας που επικρατούσε την εποχή αυτή, αλλά και λόγω της ιδιαίτερης αγάπης του Φωστηρόπουλου για την αρχαία Ελλάδα και τον Ολυμπισμό, τα έπαθλα των νικητών ήταν συνήθως κότινοι, κάτι που σχολιάζεται θετικά στον τύπο.

Τέλος, *«μετά την απονομή επάθλων, άτινα εις το γυμνάσιον μας είναι όμοια με τα των αρχαίων προγόνων, μη αντικατασταθέντα εισέτι υπό των εις τους διαφόρους αγώνας διδομένων κερμάτων, ψάλλεται ο Εθνικός ύμνος και λήγει η ωραία αύτη μαθητική πανήγυρις»* (Εφημερίς του Λαού Ναούσης, 1928).

Από τις προφορικές μαρτυρίες των παλιών μαθητών διακρίνουμε την μεγαλοπρέπεια του θεσμού και την θετική επίδραση στην ψυχολογία τους. Η τιμή για τους συμμετέχοντες μαθητές ήταν, φαίνεται, πολύ μεγάλη. Μαζί με τον καθηγητή τους αποκόμιζαν τα περισσότερα θετικά σχόλια από κάθε άλλη ημέρα και ένιωθαν περήφανοι για την μαθητική τους ιδιότητα και το σχολείο στο οποίο ανήκαν.

...εκτός όμως από το μάθημα της γυμναστικής και τις γυμναστικές επιδείξεις με τους ενδοσχολικούς αγώνες, ο Φωστηρόπουλος προετοίμαζε τους μαθητές του Λαμπείου, για να συμμετέχουν σε ομαδικά αθλήματα και αγωνίσματα στίβου στα σχολικά περιφερειακά πρωταθλήματα...

Τέτοιοι αγώνες διεξάγονταν μεταξύ γυμνασίων των πόλεων της Ε΄ εκπαιδευτικής περιφέρειας.

Το 1928 στην Εφημερίδα του Λαού της Ναούσης η σχετική είδηση καταλαμβάνει ολόκληρο μονόστηλο: *«Το Γυμνάσιον της πόλεώς μας εις τους περιφερειακούς σχολικούς αγώνας της Εδέσσης. Την 3η και 4η Ιουνίου τελούνται εν Εδέσση ομαδικοί σχολικοί αγώνες προκηρυσσόμενοι υπό του Υπουργείου Παιδείας και εις τους οποίους θέλει συμμετάσχη διά πεντηκοντάδος αθλητών και το Γυμνάσιον της πόλεώς μας μετά των Γυμνασίων Βεροίας, Φλωρίνης και Εδέσσης».*

Μεταξύ των 50 περίπου μαθητών του Γυμνασίου Ναούσης ήταν και ο μαθητής τότε της Α΄ τάξης Γεώργιος Οικονομίδης. Ογδόντα πέντε χρόνια μετά περιγράφει την εμπειρία του ως εξής: *«Ο Φωστηρόπουλος (γυμναστής), πρώτη γυμνασίου, εμένα και τον Τάσο τον Τσίτση... - στα 100μ. βγαίναμε πρώτοι στην αυλή του γυμνασίου - και μας έστειλε να λάβουμε μέρος σε σχολικό αγώνα της Εδέσσης ...και πήγα και έτρεχα, εγώ και ο Τσίτσης και βγήκαμε πρώτοι».*

Το 1937 ο Φωστηρόπουλος ζήτησε να μετατεθεί από την Νάουσα. Τοποθετήθηκε διαδοχικά στην Αρναία, την Γουμένισσα και τέλος στο 2ο και 3ο Γυμνάσιο Αρρένων Θεσσαλονίκης. Πέθανε το 1985 στην Θεσσαλονίκη μετά από μια μακρόχρονη όσο και λαμπρή καριέρα. Άφησε πίσω του ένα πλούσιο συγγραφικό έργο που περιλαμβάνει διηγήματα, μεταφράσεις, λαογραφικά κείμενα, λεξικά ποντιακής διαλέκτου και μεγάλη αρθρογραφία σε

εφημερίδες και περιοδικά.

Εκτός των παραπάνω ασχολούνταν με την βυζαντινή μουσική, έπαιζε μαντολίνο και μιλούσε πολύ καλά την γαλλική και την ρώσικη. Συμμετείχε επίσης στο κίνημα του προσκοπισμού, όπως πολλοί σύγχρονοί του γυμναστές. Στην Νάουσα μάλιστα διετέλεσε και αρχηγός της τοπικής ομάδας προσκόπων (Ζάλιος 2006). Επίσης, όπως βεβαιώνει και το σχετικό δημοσίευμα τοπικής εφημερίδας (Νάουσα, 11-3-1928), συνέβαλε στην ίδρυση του προσφυγικού αθλητικού συλλόγου «Ακρίτας» και την επιστημονική εκγύμναση των αθλητών. Ήταν, άλλωστε, αυτός που πρωτοστάτησε στην διοργάνωση των πρώτων πανναουσαϊκών αγώνων στίβου ανάμεσα στις ομάδες της Αθηνάς και του Ακρίτα τον Απρίλη του 1928 (Μαυρίδου και Χατζηστυλλής 2014). Πέρα και πάνω από όλα όμως, ο Φωστηρόπουλος ήταν ένας δραστήριος εκπαιδευτικός, ένας δάσκαλος της φυσικής αγωγής.

Τα βιβλία του με τίτλο *Προσέχετε νέοι την υγεία σας* και *Βελτιώνετε νέοι τον χαρακτήρα σας* (Φωστηρόπουλος 1947 και 1949) είναι ενδεικτικά της άποψής του για τους σκοπούς της γυμναστικής που αποβλέπει στην υγεία και στην ηθική τελείωση της νεολαίας. Παλιοί μαθητές του στο Λάππειο Γυμνάσιο, που σήμερα μετρούν σχεδόν (ή και πάνω από) έναν αιώνα ζωής, θυμούνται με αγάπη τον γυμναστή τους και τον χαρακτηρίζουν σπουδαίο εκπαιδευτικό και καλό άνθρωπο. Στον τύπο της εποχής (Πρόοδος Ναούσης, 9-6-1929) διαβάζουμε μάλιστα το εξής επαινετικό σχόλιο για τον πρώτο γυμναστή του Λαππείου Γυμνασίου: *«Στον κ. Φωστηρόπουλον γυμναστήν, αξίζει κάθε έπαινος που καταβάλλει κολοσσιαίες προσπάθειες για το καλό και την πρόοδο του αθλητισμού».* ■

Βιβλιογραφία

1. Αντωνίου Δ. (1987). Τα προγράμματα της Μέσης Εκπαίδευσης (1833-1929), τ. Α΄. Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας 17. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
2. Βλάχου Φ. επιμ. (1994). Το σχολείο μας. Χθες - Σήμερα - Αύριο. Νάουσα: 2ο Γυμνάσιο Νάουσας. Ομάδα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.
3. Γιάτσης Σ. (2006). Ιστορική επισκόπηση της φυσικής αγωγής και του αθλητισμού στον ελληνικό κόσμο (στοιχεία για τον υπόλοιπο κόσμο). Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδης
4. Γιάτσης Σ. & Καρανταΐδου Μ. (1995). Τομές στην πορεία της Ελληνικής φυσικής αγωγής κατά τον 20ο αιώνα-Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες. Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 22, 21-42.
5. Γκούντας Α. (1999). Η Νάουσα στον 19ο αι. Θεσσαλονίκη: Λοξίας.
6. Καντζίδης Δ. (2002). Ο Ίων Ιωαννίδης και η συμβολή του στη μεταρρύθμιση της φυσικής αγωγής. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ΤΕΦΑΑ.
7. Καντζίδου Ε. (2007). Το κυριότερο γυμναστικό συγγραφικό έργο του Ιωάννη Χρυσάφη (1873-1932). Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ΤΕΦΑΑ.
8. Ζάλιος Χ. (2006). Ο Προσκοπισμός στην Νάουσα το πρώτο μισό του 20ου αι., εφημερίδα Λαός της Κυριακής, 17-24/12/2006.
9. Ζάλιου Ε. (2011). Ναουσαίοι Πάροικοι στην Αίγυπτο. Νιάουστα, 136, 10-15.
10. Κοντογιαννόπουλος Κ. (2010). Ο αρχιτέκτων Ξενοφών Παιονίδης από τη Χαλκιδική και το έργο του. Παγχαλκιδικός Λόγος, τεύχος 2, 3-6.
11. Κουλούρη Χ. (1997). Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας. Γυμναστικά και αθλητικά σωματεία (1870-1922). Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας 32. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
12. Λιβέρης Γ. (1995). Η ιστορία της επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων της Ελλάδας. Αθήνα: Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων
13. Μαντοπούλου-Παναγιωτοπούλου Θ. (1997). Ο αρχιτέκτων Ξενοφών Παιονίδης. Ένα σχεδίασμα για το έργο του. Θεσσαλονικέων Πόλις, 1, 114-131.
14. Μαντοπούλου-Παναγιωτοπούλου Θ. (1998). Ο αρχιτέκτων Ξενοφών Παιονίδης και τα έργα του στη Χαλκιδική. Πρώτη παρουσίαση. Στο: Πρακτικά 4ου Πανελλήνιου Συνεδρίου «Η Χαλκιδική κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας». 501-534. Θεσσαλονίκη.
15. Μαυρίδου Θ. και Χατζηστυλλής Κ. (2014) Ο γυμναστικός σύλλογος Ποντίων Ναούσης «Ακρίτας». Υπό δημοσίευση.
16. Μπάιτσης Δ. (1981). Νιάουστα, μια πόλη από ευεργέτες, Νιάουστα 17, 154-155.
17. Παλαιολόγος Κ. (1976). Οι Ολυμπιακοί αγώνες στην αρχαία Ελλάδα. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
18. Πουλίδης Α. (2004). Το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας και η Ιδεολογική Κυριαρχία των Ελλήνων στον Πόντο. Αρχείο Πόντου, Παράρτημα 24. Αθήνα.
19. Ρώσσιου Αικ. (2013). Εκκλησιαστικές Σχολές στην Ελλάδα μετά την Εθνική Παλιγγενεσία. Η Περίπτωση των Ιερατικών Σχολών Σάμου (1875-1929). Αδημ. Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.
20. Σαλβάνου Α. (2002). Φροντιστήριο Τραπεζούντας. Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία. URL: http://www.ehw.gr/l.aspx?id=6622
21. Σιδερή Μ. (2002). Ιεροδιδασκαλείο του Συλλόγου «Ανατολή» στην Πάτμο. Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία. URL: http://www.ehw.gr/l.aspx?id=4563
22. Σκιαδάς Ε. (1996). 100 Χρόνια Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία. Αθήνα: Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή & εφημ. ΤΑ ΝΕΑ.
23. Φωστηρόπουλος Α. (1947). Προσέχετε νέοι την υγεία σας. Θεσσαλονίκη: Τριαντάφυλλου.
24. Φωστηρόπουλος Α. (1949). Βελτιώνετε νέοι τον χαρακτήρα σας. Θεσσαλονίκη: Τριαντάφυλλου.
25. Ψαράκη - Μπελεσιώτη Ν. (επιμ.). (2003). Εκπαιδευτικός φάκελος Ολυμπιακής Παιδείας. Αθήνα.

Εφημερίδες

1. Πρόοδος Ναούσης (9 Ιουνίου 1929) - αρχείο Τάκη Μπάϊτση
2. Εφημερίς του Λαού της Ναούσης (10 και 17 Ιουνίου 1928) - αρχείο Τάκη Μπάϊτση
3. Νάουσα (11-3-1928) - αρχείο Τάκη Μπάιτση

Προφορικές συνεντεύξεις

1. Βασιλική Λαφάρα, απόφοιτος Λαππείου Γυμνασίου 1927 (Ιούλιος 2013)
2. Οικονομίδης Γεώργιος, μαθητής Λαππείου Γυμνασίου 1927-8 (Αύγουστος 2013)
3. Αδαμίδης Φιλώτας, απόφοιτος Λαππείου Γυμνασίου 1936 (Αύγουστος 2013)
4. Σπάρτσης Νικόλαος, απόφοιτος Λαππείου Γυμνασίου 1941 (Αύγουστος 2013)
5. Φωστηροπούλου Θάλεια (Αύγουστος 2013)

Καπεταναραίοι Βέροιας με Βοσκοπούλες και Μάγκες (1936)

ΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΑΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γράφει ο Χρήστος Ζάλιος, Εκπαιδευτικός-συγγραφέας

Οι Καπεταναραίοι είναι παλαιό αποκριάτικο έθιμο της Βέροιας. Είναι ένα χορευτικό - θεατρικό δρώμενο, με ρίζες που δύσκολα ανιχνεύονται, όπως συμβαίνει με τα περισσότερα από τα έθιμά μας. Σίγουρα όμως οι ρίζες αυτές είναι κοινές με άλλα έθιμα της περιοχής όπως οι Μπούλες και τα Ρουγκάτσια.

Οι Καπεταναραίοι είναι έθιμο που τελούνταν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας αλλά και στα χρόνια του μεσοπολέμου από Βεροιωτάδες και από Βλάχους της Βέροιας και των γύρω ορεινών χωριών (Σέλι, Ξηρολίβαδο, Σκυλίτσι). Μετά τον πόλεμο του 1940 δυστυχώς ατόνησε και σιγά-σιγά χάθηκε.

Το έθιμο ετελείτο την περίοδο της Αποκριάς. Η δράση του ήταν κυρίως χορευτική, εμπεριείχε όμως και θεατρικά στοιχεία.Η ονομασία του εθίμου παραπέμπει στους Καπετάνιους των κλεφτών και αρματολών. Η ενδυμασία είναι η κλεφταρματολίτικη φορεσιά των Καπεταναίων, όπως την περιγράφει ο Κων/νος Ζήσιος στο βιβλίο του «Νικοτσάρας», το 1889.

Γραπτές αναφορές για το έθιμο

Ο ιστορικός της Βέροιας Αναστάσιος Χριστοδούλου[1] αναφέρει σχετι-

κά με τις Αποκριές στη Βέροια προ της απελευθέρωσης αλλά και κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου. *«Η Βέροια εφημίζετο πάντοτε για τα εξαιρετικά καρναβάλια που παρουσίαζε κάθε χρόνο τις αποκριές, ιδίως κατά τους χρόνους της δουλείας, στους οποίους οι Βεργιώτες ξεφάντωναν εις εθνικάς εκδηλώσεις μέχρι παρεξηγήσεως. Παρέες διάφορες ντυμένοι με την δοξασμένη του αρματολού φουστανέλα και τα επακόλουθα εξαρτήματα, πιολιά, τσαρούχια, σιάπκα, κάλτσες, βουδέτες και άφθονα ασημικά, περιέτρεχον την πόλιν χορεύουσαι και τραγουδούσαι Εθνικά άσματα.*

Ο Λάκης Καλλιάνδρας ντυμένος γυναικεία ευρωπαϊκά, κοκώνα αποκαλούμενος, με την ομπρέλα αναποδογυρισμένη, συνέλεγε τα εκ των παραθύρων και των κύκλω θεωμένων ριπτόμενα νομίσματα, γροσάκια, μεταλλίκια, προς ψυχαγωγίαν των μεταμφιεσμένων.

Τους αρματολούς και κλέφτες, τους οποίους ημείς αποκαλούσαμε «Καπεταναραίους» συνώδευαν όργανα εγχώρια. Οι οργανοπαίκται καίτοι Τουρκόγιουφτοι, εγνώριζον εν τούτοις και τα Εθνικά μας τραγούδια, τα οποία ευχαρίστως ηκούοντο, παιζόμενα».

Ο Βεροιώτης Στέφανος Ζάχος[2], στο βιβλίο του «Αναμνήσεις ενός Βεροιώτη», μας περιγράφει τις Αποκριές στη Βέροια κατά την περίοδο προ της απελευθέρωσης:

«Η Βέροιά μας δεν ήταν μόνο θεατρόφιλη και μουσικόφιλη, αλλά ήταν και καρναβαλόφιλη.Και επί τουρκοκρατίας το καρναβάλι ήταν πάντα στην πρώτη γραμμή. Γραικοί και Βλάχοι ντυμένοι Καπεταναίοι ασημοστολισμένοι, βοσκοπούλες με τις χρυσοκέντητες φορεσιές και τα φλωριά στο λαιμό, με εγχώρια όργανα γύριζαν στους δρόμους και ασταμάτητα χοροπηδούσαν δίδοντας χαρά και κέφι σ' όλη την πόλη».

Τα κυριότερα στοιχεία του εθίμου που μας μεταφέρονται από την προφορική παράδοση είναι:

- Η χρονική περίοδος που τελείται το έθιμο, οι Αποκριές.
- Η συγκρότηση του μπουλουκιού, προϋποθέτει την αποδοχή και τήρηση ορισμένων κανόνων τέλεσης του εθίμου για συμμετοχή σ' αυτό.
- Η σύνθεση του μπουλουκιού. (Καπεταναραίοι, Βοσκοπούλες, Μάγκες)
- Το φύλο των τελεστών είναι μόνο νέοι άνδρες
- Η ένδυση, η μεταμφίεση και η συμπεριφορά των τελεστών διέπονται από πατροπαράδοτους κανόνες.
- Τα μουσικά όργανα και οι χοροί

Ο Γιάννης Τσιαμήτρος ή Κοτρώνης (γεν.1905), ντυμένος καπετάνιος με το μπουλούκι των Καπεταναραίων στη Βέροια τις αποκριές του 1934. Το όπλο προστέθηκε μόνο για τη φωτογράφιση.

Η Αμφίεση

Τα ρούχα πού αποτελούσαν το ντύσιμο του Καπετάνιου είναι:

Τα **τσαρούχια**, που ήταν κόκκινα με μαύρη φούντα.

Τα **σκουφούνια**, (κάλτσες) που γίνονταν από τις νοικοκυρές με κάτασπρο μαλλί.

Το **μπινιβρέκι**, μακρύ ανδρικό εσώρουχο μέχρι τον αστράγαλο που δένει με υφασμάτινο κορδόνι.

Οι **μπέτσφες**, άσπρες κάλτσες που φτάνουν από το μηρό μέχρι τον αστράγαλο και φοριούνται πάνω από το μπινιβρέκι.

Οι βουδέτες, μαύρες υφασμάτινες ταινίες που συγκρατούν τις κάλτσες (με φούντα στην άκρη τους) και δένονται κάτω από το γόνατο στις μπέτσφες.

Η **κοντέλα (Καμάσια)**, πουκάμισο με πολύ φαρδιά μανίκια. Μέσα από την κοντέλα φορούσανε μάλλινη άσπρη φανέλα.

Η **φουστανέλα** είναι το βασικότερο κομμάτι στη φορεσιάτου Καπετάνιου. Είναι κοντή αρματωλική και φθάνει 4-5 δάχτυλα πάνω από το γόνατο.

Το **πιολί** (Τσαμαντάνι) είναι ένα είδος γιλέκου που φοριέται πάνω από το πουκάμισο, φτιαγμένο από βελούδινο ή μάλλινο ύφασμακαι παλιότερα πάνω του ράβονταν τ' ασήμια.

Στη μέση ζώνονται με εντυπωσιακά **κολάνια**.

Το **μαντήλι** που φοριέται γύρω από το λαιμό και συχνά στερεώνεται με ομφαλωτό κόσμημα.

Σιάπκα[3], μαύρο πηλήκιο για το κεφάλι.

Τα **ασημικά** περιλαμβάνουν μια μεγάλη ποικιλία από κοσμήματα.

Παλιά, όλα ράβονταν ένα-ένα πάνω

1: Χριστοδούλου Εμμ. Αναστάσιου: Ιστορία της Βέροιας, Το καρναβάλι, Μάρτιος 1960, σελ.105
2: Ζάχου Ε. Στέφανου: Αναμνήσεις ενός Βεροιώτη, Το Καρναβάλι - Αποκριές - Σαρακοστή, Βέροια 1979, σελ.109
3: Σάπκα: επί Όθωνος το πηλήκιο των στρατιωτικών του ιππικού

στον Καπετάνιο το Σαββατόβραδο, παραμονή της Αποκριάς. Μπροστά στο στήθος είναι ραμμένα τα ρούπια (κέρματα). Είναι περασμένα σε αλυσίδες που καταλήγουν σε σταυρούς και χαϊμαλιά.

Χαϊμαλιά έχουμε κυρίως τετράγωνα που εικονίζουν τον Άγιο Γεώργιο και τον Άγιο Δημήτριο. Όλα είχαν στο εσωτερικό τους, όπως και οι σταυροί, τίμιο ξύλο.

Οι **τοκάδες**. Τους τοκάδες τους βάζουν περασμένους από λουριά κάτω από τη μέση στη φουστανέλα από τις δύο μεριές.

Εντυπωσιακά είναι τα **κολάνια** που φοράνε στη μέση και τα **κιουστέκια** στο στήθος ή την πλάτη.

Οι **«Μάγκες»** φορούσαν Αρβανίτικη φορεσιά, μαύρη ζίβρα, μαύρο πουκάμισο, μαύρο γιλέκο, μαύρο καπέλο και στο κεφάλι περούκα με μεγάλα μαύρα μαλλιά. Στη μέση είχαν ζωσμένα φυσεκλίκια και πιστόλια.

Βλάχοι ντυμένοι Καπεταναραίοι. Αποκριές του 1939 στη Βέροια. Οι τρεις όρθιοι είναι ντυμένοι Καπεταναραίοι και ο καθιστός με το καμουτσίκι «Μάγκας». Ο πρώτος από αριστερά είναι ο Κώστας Τσιαμήτρος (γεν. 1920).

Η τέλεση του εθίμου

Η προετοιμασία ξεκινούσε από πολύ νωρίς. Οι τελεστές του εθίμου δανείζονταν ασημικά και φορεσιές από παλιούς χορευτές και από συγγενείς και φίλους σε όλη τη Βέροια.

Το ντύσιμο του νέου τελεστή του εθίμου ξεκινούσε από το Σάββατο το βράδυ της Αποκριάς.

Στο σπίτι του νέου που επρόκειτο να ντυθεί Καπετάνιος βοηθούσαν οι γυναίκες της οικογένειας όπως και παλιοί καπετάνιοι που ξέρανε. Τα ασημικά ράβονταν όλα στο χέρι από μοδίστρα ή από τις γυναίκες της οικογένειας.

Η σύνθεση του μπουλουκιού

Το μπουλούκι αποτελούνταν:

α) από νέους άνδρες φουστανελοφόρους, ντυμένους με την κλεφταρματολίτικη φορεσιά των καπεταναίων (Καπεταναραίοι).

β) από νέους άνδρες ντυμένους με γυναικεία φορεσιά (Βοσκοπούλες). Τις γυναικείες μορφές τις υποδύονταν πάντα άνδρες.

γ) από δύο άνδρες ντυμένους στα μαύρα με την αρβανίτικη Μπουραζάνα που φορούν μαύρες περούκες και στα χέρια κρατούν καμτσίκια.

Ο Κώστας Τσιαμήτρος μας περιγράφει πώς κινούνταν το μπουλούκι στους δρόμους της Βέροιας:

«Οι Μάγκες πήγαιναν ένας μπροστά από το γκρουπ και ένας πίσω, αυτοί κάνανε κουμάντο στο μπουλούκι! Όταν ο μπροστινός μάγκας γυρνούσε και χτυπούσε το καμτσίκι, σταματούσαν όλοι, σχημάτιζαν κύκλο και άρχιζαν το χορό, μετά χτυπούσε πάλι το καμτσίκι και ξεκινούσαν την πατινάδα.

Όποτε αποφάσιζαν οι Μάγκες, το μπουλούκι έκανε στάση. Όταν το μπουλούκι άλλαζε κατεύθυνση τότε ο τελευταίος μάγκας γινόταν πρώτος. Όταν χτυπούσε το καμτσίκι όλοι οι Καπεταναραίοι έκαναν σβούρα. Χόρευαν και οι καπεταναραίοι και οι βοσκοπούλες. Στο δρόμο δεν τραγουδούσαμε γιατί τα όργανα, τα χάλκινα, παίζαν πολύ γερά».

Τα όργανα

Τα όργανα που χρησιμοποιούσαν από παλιά ήταν οι ζουρνάδες που παίζονταν κυρίως από τουρκόγυφτους μουσικούς της περιοχής. Αργότερα από τις αρχές του 20ου αι., όταν καθιερώθηκαν στη μουσική ζωή του τόπου τα χάλκινα όργανα (τρομπέτα-κλαρίνο-τρομπόνι), οι Βλάχοι κυρίως, έπαιρναν για το έθιμο κομπανίες με χάλκινα από τη Νάουσα και την Έδεσσα.

Το δρομολόγιο

Την Κυριακή το πρωί αφού γινόταν η μάζωξη του μπουλουκιού, πηγαίνανε με τα όργανα, ντυμένοι, στην εκκλησία του Αγιαντώνη.

Μετά την λειτουργία ξεκινούσε πατινάδα των Καπεταναραίων μέσα στην πόλη. Παίρνανε την παλιά κεντρική και από κει στους μαχαλάδες, όπου σε κάθε μαχαλά ο καθένας χόρευε με την σειρά το δικό του χορό.

Περνούσανε και από τα σπίτια όλων των παιδιών που ήταν στην παρέα. Στις στάσεις του μπουλουκιού χορεύανε συνήθως οι νέοι που ήταν

Από αριστερά καθισμένοι: Τάκης Κυρίτσης, Τάκης Κόκκινος, Γιώργης Αράβας, Γιάννης Τσιαμήτρος (ή Κοτρώνης γεν. 1905). Από αριστερά όρθιος: Περικλής Δημούλας (φουστανελοφόρος). Από δεξιά όρθιος: Ορέστης Ζαρογιάννης (φουστανελοφόρος). (1936)

από εκείνον το μαχαλά καθώς και όλοι οι σπιτικοί. Χορεύανε μπροστά στο καφενείο «ΑΛΤ» καθώς και μπροστά στην «Ελιά». Τα έξοδα για τα όργανα τα μοιράζονταν τα μέλη του μπουλουκιού. Το μπουλούκι μάζευε και λεφτά από τον κόσμο. Συνήθως μια βοσκοπούλα γυρνούσε μια ομπρέλα ανάποδα και όλοι οι θεατές, άλλοι από τα μπαλκόνια και άλλοι κάτω στο δρόμο, έριχναν μέσα ό,τι ψιλά είχαν.

Το βράδυ το γλέντι συνεχιζόταν σε καφενείο μέχρι τις πρωινές ώρες, κοιμόντουσαν λίγο με την φορεσιά και την Καθαρά Δευτέρα το έθιμο επαναλαμβανόταν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Τέλος κατέληγαν στην τοποθεσία Ελιά, όπου σερβίρονταν και ο παραδοσιακός Βεροιώτικος φασουλονταβάς.

Το χορευτικό ρεπερτόριο του μπουλουκιού

Το μπουλούκι γυρνούσε στους μαχαλάδες της Βέροιας με πατινάδες. Στις στάσεις του μπουλουκιού χορεύανε Τσιάμικα, Συρτά, Μπεράτικα, Πατρώνα, Γκάϊντα, Ζαχαρούλα και άλλους χορούς της εποχής που έχουν ίσως ξεχαστεί.

Ο Γιάννης Τσιαμήτρος μας πληροφορεί ότι σπουδαίοι χορευτές Καπεταναραίοι την περίοδο του μεσοπολέμου ήταν ο Γιάννης Κοτρώνης (Τσιαμήτρος), ο Τάκης Κυρίτσης, ο Γιώργης Αράβας, ο Μόκανος, ο Αρίστος Ζαρογιάννης, ο Περικλούσιος Δημούλας, ο Τάκης Πατσιαβούρας και ο Νίκος Βουρδούνης.

Θεατρικά στοιχεία του εθίμου

Ο Κώστας Τσιαμήτρος μας περιγράφει ένα θεατρικό χορό που τελούνταν στο έθιμο: *«Όταν πηγαίναμε στην αυλή σε κάποιο σπίτι, παίζανε ένα τούρκικο τραγούδι, το ΚισάΜπατζάκ, που το χορεύανε με το μαχαίρι. Ήταν ένας που φοβέριζε τον άλλο, ά να τσακωθούν, α να τσακωθούν, εντέλει τον δίνει μία... πάρτον κάτω, σκύβει από πάνω του και όπως είχε το ζωνάρι στη μέση το λύνει και κάνει σα να βγάζει τα άντερα, μόλις βγάζει τα άντερα όλα, τον τραβάει από το χέρι και σηκώνεται. Ο χορός αυτός ήταν τόσο παραστατικός που οι γυναίκες φώναζαν, νόμιζαν ήταν αλήθεια».*

Πριν το 1940 έβγαινε ένα μπουλούκι Βλάχοι και ένα μπουλούκι με Βεροιωτάδες.

Όταν οι Βεροιώτες δεν έβγαζαν μπουλούκι, τότε έρχονταν και ντύνονταν με το μπουλούκι των Βλάχων. Από τους Βεροιώτες που ντύνονταν Καπεταναραίοι, αναφέρεται ο Κολοκοτρώνης.

Την περίοδο του μεσοπολέμου οι Καπεταναραίοι της Βέροιας δε φορούσαν προσωπίδες ούτε και έφεραν πάλες. Φορούσαν μόνο μαντήλια δεμένα στο λαιμό. Στο μπουλούκι συμμετείχαν μόνο άντρες και μικρά παιδιά αλλά ποτέ γυναίκες.

Κατά τη μαρτυρία του Κώστα Τσιαμήτρου τελευταία φορά που ντύθηκαν Καπεταναραίοι οι Βλάχοι της Βέροιας με αρχηγό του μπουλουκιού τον ίδιο, ήταν το 1940. ■

Βιβλιογραφία

1. Χριστοδούλου Εμμ. Αναστάσιου, Ιστορία της Βέροιας, Το καρναβάλι, Μάρτιος 1960, σελ.105.
2. Ζάχου Ε. Στέφανου, Αναμνήσεις ενός Βεροιώτη, Το Καρναβάλι – Αποκριές – Σαρακοστή, Βέροια 1979, σελ.109.
3. Τσιαμήτρος Γιάννης, ΚΑΠΕΤΑΝΑΡΑΙΟΙ-ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΕΣ-ΜΑΓΚΕΣ, Λαός Βέροιας, 25-2-2012.
4. ΜΕΡΤΖΟΥ Ι. Ν., «ΑΡΜΑΝΟΙ ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ», «Πρώτοι στ άρματα και στα τάματα, στα γρόσια και στα γράμματα...», Εκδόσεις ΡΕΚΟΣ Ε.Π.Ε., 2000.
5. Ζήσιος Γ. Κων/νος, ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ, Εν Αθήναις 1889, σελ. 9-10

Πηγές: Τσιαμήτρος Γιάννης (γεν. 1952), Τσιαμήτρος Κώστας (γεν. 1920), Φωτογραφικό αρχείο του Συλλόγου Βλάχων Βέροιας

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΠΟΥΡΛΑ

ΜΙΑ ΗΡΩΙΚΗ ΕΒΡΑΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Στη γενέτειρά μου τη Νάουσα εγκαταστάθηκε από πολύ παλιά, πριν την απελευθέρωση στα 1912, μια Εβραϊκή οικογένεια πραματευτάδων, η οικογένεια Μπουρλά. Πολλοί από τους ηλικιωμένους θα την θυμούνται. Ο παππούς της οικογένειας άνοιξε στη Νάουσα δίπλα στην πλατεία «Καμένα», αργότερα Διοικητηρίου και σήμερα πλατεία Τρόμπακα, ένα μικρό μαγαζάκι όπου έστησε έναν αργαλειό, στον οποίο ύφανε γκέτες, σιρίτια και καλτσοδέτες για τους Ναουσαίους και τους άλλους κατοίκους της περιοχής, ιδιαίτερα των μεγάλων ηλικιών. Συγχρόνως πουλούσε και διάφορα ψιλικά, εμπορευόταν όχι μόνο με χρήμα, αλλά και με είδος.

Γράφει ο
Φιλώτας Αδαμίδης (Κατσώνης)

Ο μεγάλος του γιος Δαβίδ παρέλαβε και ανέπτυξε στις καινούργιες συνθήκες, μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, σε εμπορικό μαγαζάκι και ήταν γνωστός και αγαπητός απ'όλους τους Ναουσαίους. Είχε μεγάλη οικογένεια, αλλά μαζί του στη Νάουσα έμεναν οι δύο μικρότερες κόρες του, η Φανή και η μικρότερη πανέμορφη Σαρίκα. Τα άλλα μεγαλύ-

τερα παιδιά του ήταν σε άλλες πόλεις και στο εξωτερικό. Για ένα διάστημα (πέντε χρόνια) έμεινε στη Νάουσα και ο μικρότερος αδελφός του Δαβίδ, ο Λεόν. Είχε κι' αυτός έξω παιδιά (δυο αγόρια και τέσσερα κορίτσια). Τα δυο τελευταία, η Ντόρα και ο Σολομών γεννήθηκαν στη Νάουσα. Ο τέταρτος απ' τα παιδιά ήταν ο Μωυσής, ο κεντρικός ήρωας του γραφτού μου.

Την περίοδο της κατοχής η οικογένεια του Λεόν έμενε στη Θεσσαλονίκη. Ο Μωυσής οργανώθηκε από νεολαίος στην ΟΚΝΕ και βγήκε από τους πρώτους στο βουνό στις αρχές του 1943 στο Πάικο, στο συγκρότημα του καπετάν Γαρέφη, με το ψευδώνυμο Βύρων. Μετά απ' αυτόν βγήκαν στον ΕΛΑΣ στο Βέρμιο και τα τρία αδέλφια του, η μεγαλύτερη (τρίτη) αδελφή του Γιολάντα και τα μικρότερα Ντόρα και Σολομών. Ο πατέρας πήρε το ψευδώνυμο Λεωνίδας, η Γιολάντα Μαρία, η Ντόρα Ταρζάν και ο Σολομών Νίκος. Ο πατέρας Λεόν με τα δυο του παιδιά τη Γιολάντα και τον Σολομών υπηρέτησαν στο τάγμα του Κολοκοτρώνη.

Το διάστημα αυτό θα έβγαινα και γω στο βουνό με τους υπόλοιπους αξιωματικούς που βγήκαν, όταν ο καπετάν Μαύρος (Χρήστος Παλαμάς) κατέλαβε για μέρα τη Νάουσα στις 31 Μαρτίου του 1943. Όμως η κομματική οργάνωση της Νάουσας δεν μου το επέτρεψε επειδή ήμουν, εκτός από στέλεχος του ΕΑΜ, το δεξί χέρι του μακαρίτη προέδρου του Εργατικού Κέντρου Γιώργου Βουτυρά. Το διάστημα αυτό, ως στέλεχος του ΕΑΜ, πήγα στο σπίτι του Δαυίδ Μπουρλά και του πρότεινα εκ μέρους του ΕΑΜ να βγουν στο βουνό, στο Βέρμιο, υπό την προστασία των ανταρτών, για να μην ακολουθήσουν τους υπόλοιπους Εβραίους στα Γερμανικά στρατόπεδα.

Δέχτηκαν αμέσως χωρίς καμία αντίρρηση, όντας προετοιμασμένοι και γνωρίζοντας ότι ο Λεόν με τα 4τέσσερα παιδιά του ήταν ήδη στο βουνό. Έτσι με την βοήθεια της οργάνωσης φυγαδεύτηκαν με τα απαραίτητα στο βουνό και εγκαταστάθηκαν σε μια μεγάλη σπηλιά σε μια χαράδρα κάτω από το χωριό Δραζίλοβο. Ο μόνος που τους επισκεπτόταν και τους τροφοδοτούσε ήταν το παλικάρι Χρήστος Εξηντάρας (Λύκος). Έχω γράψει γι' αυτόν.

Όταν αργότερα το Μάιο κυνηγήθηκα από τη Γκεστάπο και βγήκα στο Βέρμιο, στο Δραζίλοβο, στο λημέρι πάνω από τη σπηλιά συνάντησα το Λύκο και τη Ντόρα (Ταρζάν) με άλλους καμμιά δεκαριά και ανέλαβα τη δ/ση τους. Η Ταρζάν με τα τσαρουχάκια της ήταν όλο ζωντάνια, εκτελώντας με προθυμία όλες της αποστολές. Ο Λύκος έφερνε πότε-πότε τη Σαρίκα στο λημέρι να δει τη ξαδέρφη της Ντόρα.

Τον Ιούλιο του 1943 επέστρεψε απ' την Ελεύθερη Ελλάδα στο Βέρμιο ο καπετάν Ακρίτας (Ανέστης Κοντοζής) με το συγκρότημα του και αποφασίσαμε να ενώσουμε τα δυο μικρά μας συγκροτήματα σε ένα, αναλαμβάνοντας συνδιοικητές.

Στις αρχές Αυγούστου πήραμε εντολή να φύγουμε με το συγκρότημα στο Πάικο και μετά από 10 μέρες όλα μαζί τα συγκροτήματα (Βερμίου-Πάικου-Κιλκίς) στο Καϊμακτσαλάν, γιατί υπήρχαν πληροφορίες για μεγάλες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των γερμανών που τελικά δεν έγιναν. Έτσι τα συγκροτήματα επέστρεψαν στα βουνά τους, εκτός από εμένα, που με την εντολή του αρχηγού καπετάν Πέτρου (Χριστόδουλου Μόσχου) έμεινα στο Πάικο για να σχηματίσω νέο συγκρότημα με τους πάμπολλους εθελοντές-καταδιωκόμενους που είχαν έρθει στο Πάικο απ' τη Θεσ/νίκη και από άλλες περιοχές. Η Ντόρα βέβαια επέστρεψε με τον Ακρίτα στο Βέρμιο, η Σαρίκα άφησε τους γονείς της με τη μεγαλύτερη της αδερφή της Φανή και κατατάχτηκε κι αυτή στο ΕΛΑΣ. Όταν συγκροτήθηκε το 16ο Σύνταγμα του Βερμίου, υπηρέτησε δίπλα στον πολιτικό της

... Μωυσής οργανώθηκε από νεολαίος στην ΟΚΝΕ και στο βουνό στις αρχές του 1943 στο Πάικο, στο συγκρότημα του καπετάν Γαρέφη, με το ψευδώνυμο Βύρων...

* στη φωτογραφία: Μνημόσυνο στο Σταυρό. Σεπτέμβρης 2001. Από αριστερά: Αδαμίδης Φιλώτας, η σύζυγός του Ζηνοβία, Μωϋσής Μπουρλάς, Όλγα Μπουρλίδου και ο άντρας της Τάκης Μπουρλίδης, ο οποίος ήταν μαχητής του Κολοκοτρώνη

Κάποιο πρωινό ένα ξαφνικό τηλεφώνημα από κάποιο δικηγόρο Λιόλιο από την Βέροια έφερε στην ζωή μου τον Μωϋση Μπουρλά.
Ως τότε αγνοούσα την ύπαρξη του. Πήγα στο Γηροκομείο και τον συνάντησα. Όταν αντίκρισα το καθάριο πρόσωπο του είπα μέσα μου. Αυτός είμαι εγώ. Έτσι απλά μου το σφύριξε το ένστικτο μου μέσα στην ψυχή μου. Όταν μου ξεδίπλωσε την ιστορία του έμεινα άφωνος.
Αργότερα διάβασα και τα χειρόγραφα του. Του είχα υποσχεθεί να γράψω σε μυθιστόρημα την ζωή του.
Όμως θεώρησα μεγάλη προσβολή να αλλάξω έστω και μια λέξη από την αλήθεια του κειμένου του. Συγκινημένος του είπα πως πρέπει να εκδοθεί έτσι ακριβώς όπως είναι.
Αυτός ο λεβέντης ο Μωϋσης που κορόιδεψε τον χάρο πολλές φορές σαν τον Ζορμπά και γλίτωσε από τα νύχια του, στα 82 του χρόνια έδωσε ακόμα έναν μεγάλο αγώνα για να απόκτηση την Ελληνική υπηκοότητα που τόσο επιδέξια του είχανε αφαιρέσει οι βασανιστές του στην πολύχρονη εξορία του γιατί πολέμησε για την Ελλάδα!!
Ο Μωϋσης τα κατάφερε. Πήρε την Ελληνική υπηκοότητα και νιρόπιασε για άλλη μια φορά τους διώκτες του πνεύματος και της ψυχής του.
Μωϋση μου σε ζηλεύω γι' αυτά που έζησες! Είναι μεγάλη υπόθεση να μην προδώσεις την αλήθεια σου. Να μην συμβιβαστείς.
Σ'αγαπάω και σε ζηλεύω!
Ακτινογράφησα την προσωπικότητα σου και σαν γνήσιος θεατρίνος παίζω αυτήν την στιγμή στο θέατρο τον "ΖΟΡΜΠΑ" του Καζαντζάκη έχοντας εσένα στο μυαλό μου. Έχω κτίσει τον ρόλο Μωϋσέϊκα και Μπουρλέϊκα.
Ένα Ζορμπά γιομάτο δύναμη. Ένα Ζορμπά ποιή, φαγά, δουλευτή, μαχητή, γυναικά με έξω καρδιά και γάργαρο γέλιο όπως εσύ. Σε περιμένω στην πρώτη σειρά για να παίξω για πάρτη σου.
-Εσένα που έμαθες Ελληνικά στους Ρωσσοπόντιους.
-Εσένα πού άφησες την ψυχή σου λεύτερη.
-Εσένα που αγνόησες τον θάνατο.
-Εσένα που είσαι θειος μου και θεός μου.

Σ'αγαπώ
φιλώ τα δάκρυα σου
και γονατίζω μπρος στην λεβεντιά σου
ο ανιψιός σου
ΑΛΜΠΕΡΤΟ ΕΣΚΕΝΑΖΗ

γράμμα που έστειλε ο ηθοποιός Αλμπέρτο Εσκενάζυ, ανεψιός του Μωυσή και γιος της ξαδέλφης του Σαρίκας

Διοίκησης του Συντάγματος.

Ο μικρότερος αδερφός του Μωυσή, Σολομών, 20 χρονών, υπηρετούσε στο ΙΙο τάγμα του 16ου Συντάγματος, με διοικητή τον Κολοκοτρώνη (Κώστα Κολίντζα), με το ψευδώνυμο Νίκος. Σκοτώθηκε μαζί με τον ταγματάρχη το Σεπτέμβρη του 1944 στο Σταυρό Ημαθίας στο χτύπημα φάλαγγας υποχωρούντων Γερμανών. Από τότε που έγινε το μνημείο στο Σταυρό και για μερικά χρόνια ανταμώναμε στην επέτειο της μάχης με τον Μωυσή για να καταθέσουμε στεφάνι. Αυτός για τον αδερφό του, εγώ για τον ΠΣΑΕΕΑ Νάουσας.

Όσο για τον Μωυσή, αυτός πολέμησε πρώτα στο Αλβανικό μέτωπο, μια και ο πόλεμος τον βρήκε στρατιώτη. Με τη λήξη του πολέμου και με την οπισθοχώρηση έφτασε πεζοπορώντας μέχρι την Αθήνα, απ' όπου, μετά από ταλαιπωρίες, επέστρεψε στη Θεσσαλονίκη. Δε φόρεσε καθόλου το κίτρινο αστέρι στο πέτο που επέβαλαν σ' όλους τους Εβραίους οι Γερμανοί.

Με χίλιες δυσκολίες, τέλη του Φλεβάρη του 1943 έφυγε απ' τη Θεσσαλονίκη για το Πάικο, όπου κατατάχτηκε αντάρτης στο συγκρότημα του καπετάν Γαρέφη, με το οποίο πήρε μέρος σε πολλές μάχες με Γερμανούς και ταγματασφαλίτες. Όταν αργότερα ο ΕΛΑΣ οργανώθηκε σε τάγματα και ο Γαρέφης έφυγε οριστικά για το Κιλκίς με τους Κιλκισιώτες αντάρτες, μετατρέποντας το συγρότημα του σε Ιο τάγμα του 13ου Συντάγματος, ο Μωυσής έμεινε στο Πάικο, στο Ιο τάγμα του 30ού Συντάγματος, υπό τον Σοφιανό (Γιώργο Ηλιάδη), και συνέχισε τον πόλεμο μέχρι την παράδοση των όπλων, ονομασθείς ανθυπολοχαγός.

Μετά την απελευθέρωση άρχισε το κυνηγητό. Πιάστηκε και στάλθηκε εξορία στην Ικαρία, απ' όπου μεταφέρθηκε αργότερα στη Μακρόνησο, όπου πέρασε πάρα πολλά βασανιστήρια. Απ' τη Μακρόνησο τον μετέφεραν στον Αϊ Στράτη, απ' όπου τέλη το 1951, βάσει μιας συμφωνίας Ελλάδας-Ισραήλ, έστειλαν τους Εβραίους στο Ισραήλ.

...μετά την απελευθέρωση, πιάστηκε και στάλθηκε εξορία στην Ικαρία, απ' όπου μεταφέρθηκε αργότερα στη Μακρόνησο, όπου πέρασε πάρα πολλά βασανιστήρια...

Εκεί έμεινε 15 χρόνια μέχρι το 1967. Όλα τα χρόνια στο Ισραήλ ασχολήθηκε με το Κομ. Κόμμα, που φυσικά υπερασπιζόταν τη Σοβιετική Ένωση. Τον καιρό εκείνο ήταν έντονη η δυσφορία στο Ισραήλ ενάντια στη Σοβιετική Ένωση, επειδή έδινε όπλα στους Άραβες. Έτσι ο Μωυσής πέρασε στη δυσμένεια, αν και με τη διάσπαση του ΚΚ Ισραήλ πέρασε με την ανανέωση.

Με τη Ρωσοεβραία σύζυγό του αποφάσισαν να φύγουν για τη Σοβιετική Ένωση, αλλά επειδή δυσκολευόταν να βγάλουν χαρτιά, αποφάσισαν να φύγουν σαν τουρίστες, μέσω Ισπανίας-Γαλλίας-Ιταλίας, πρώτα στην Ελλάδα.

Εκεί, το Νοέμβριο του 1967, πρόλαβε να δει τον πατέρα του για πέντε λεπτά στην Ασφάλεια κρατούμενο και σε κακά χάλια απ' τα βασανιστήρια της χούντας, η οποία τον έβγαλε μετά από μερικές μέρες για να μην πεθάνει στη φυλακή. Ο πατέρας αντάρτης Λεόν Μπουρλάς πέθανε στις 3 του Γενάρη του 1968 απ' τα βασανιστήρια.

Τον Μωυσή με τη γυναίκα του, μετά την επίσκεψη στον πατέρα του, τους συνόδεψε η ασφάλεια μέχρι τα Βουλγαρικά σύνορα, για να σιγουρευτεί ότι φεύγουν από την Ελλάδα. Οι Βούλγαροι δεν θέλαν να τους δεχτούν και αναγκάζονται να κάνουν στο λεωφορείο απεργία πείνας για να τους κρατήσουν και να μην τους γυρίσουν πίσω στην Ελλάδα.

Ύστερα από αρκετές ταλαιπωρίες τους κατέβασαν σε κάποιο χωριό κοντά στα Τουρκικά σύνορα. Στη Βουλγαρία έμειναν και εργάστηκαν περίπου 6 μήνες και μετά φύγανε για την Σοβ. Ένωση, όπου έφτασαν τέλη Απρίλη το 1968, κάπου στα Ουράλια.

Έζησε στη Σοβιετική Ένωση περίπου 22,5 χρόνια σε διάφορα μέρη, έχοντας πάντα στο νού του την επιστροφή στη μητέρα πατρίδα όπως την έλεγε, την Ελλάδα. Στα χρόνια που έζησε εκεί είδε όλα τα αρνητικά του καθεστώτος, αλλά και τα θετικά, όπως την Υγεία, Παιδεία, το ενδιαφέρον για το παιδί, την παντελή έλλειψη ανέργων, κάτι που διαπίστωσα και ο ίδιος στην 33χρονη πολιτική μου προσφυγιά στην Τσεχοσλοβακία.

Ο Μωυσής, αν και είχε απέραντη αγάπη για την Ελλάδα που την θεωρούσε πραγματική του πατρίδα και που τόσα της πρόσφερε αυτός και όλη του η οικογένεια, αυτή τον ταλαιπώρησε εννέα ολόκληρα χρόνια, για να του δώσει επιτέλους το 1999, ύστερα από αγώνες και χωρίς να χάσει ούτε στιγμή την πίστη του, την πολυπόθητη Ελληνική Ιθαγένεια. Ευτυχισμένος για την αναγνώριση αυτή έζησε τα τελευταία του χρόνια στο Ισραηλινό γηροκομείο της Θες/νίκης, όπου το 2000 έγραψε το υπέροχο βιβλίο του "Έλληνας Εβραίος και Αριστερός", απ'το οποίο και αντλώ πολλά στοιχεία για το γραπτό μου. Όταν μου το έστειλε, λόγω του δεσμού μας, μου έστειλε μαζί κι' ένα αντίγραφο του γράμματος που του έστειλε ο ανεψιός του ηθοποιός ο Αλμπέρτος Εσκενάζυ, γιος της ξαδέλφης του Σαρίκας, που δημοσιεύεται παρακάτω.

Από τα δύο αδέλφια, ο μεγαλύτερος Δαβίδ με τη γυναίκα του Ρέινα, τη μια κόρη του Φανή και την κωφάλαλη αδελφή του Εστέρ καθώς και άλλους Εβραίους εκτελέστηκαν απ' τους Γερμανούς στις 27-4-1944 σε αγρό έξω από το Ροδοχώρι, χωριό του Βερμίου, όπου τους ανακάλυψαν στη τη διάρκεια των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων. Είχαν φύγει από τη σπηλιά όπου εγκαταστάθηκαν την άνοιξη του 1943, γιατί οι συνθήκες ήταν το χειμώνα ανεπίτρεπτες. Έτσι βρέθηκαν στο Ροδοχώρι, που τους έκρυβε μαζί και μερικούς ακόμα που βγήκαν αργότερα στο Βέρμιο. Η μικρότερη κόρη Σαρίκα στον ΕΛΑΣ αντάρτισσα.

Ο μικρότερος γιος Λεόν με τα μικρότερα τέσσερα παιδιά του, τη Γιολάντα (Μαρία), τον Μωυσή (Βύρων), τον Σολομών (Νίκο) και τη Ντόρα (Ταρζάν), όλοι αντάρτες στον ΕΛΑΣ, ενώ οι δύο μεγαλύτερες αδελφές Ρεϊζίνα και Σαρίκα χάθηκαν στο Άουσβιτς, στα Γερμανικά κρεματόρια.

Η ζωή του Μωυσή ήταν μια πραγματική Οδύσσεια. Πέθανε στις 19.3.2011 σε ηλικία 93 ετών στο Εβραϊκό Γηροκομείο Θεσσαλονίκης.

Κλίνω το γόνυ με απεριόριστο σεβασμό στην ηρωϊκή αυτή οικογένεια στην οποία αξίζει δόξα και τιμή!! ■

...έζησε τα τελευταία του χρόνια στο Ισραηλινό γηροκομείο της Θες/νίκης, όπου το 2000 έγραψε το υπέροχο βιβλίο του "Έλληνας Εβραίος και Αριστερός"...

ΤΟ ΚΑΛΑΘΙ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΜΑΣ

Ανήκω στη γενιά που μπορεί να παινευτεί ότι άκουσε το κάλεσμα από τις θρυλικές μορφές των Νίκου Γκάλη και Παναγιώτη Γιαννάκη και παράτησε τις χωμάτινα αλάνες για να παιδευτεί στα σκασμένα τσιμέντα των σχολικών αυλών και κάτι άχαρες μεταλλικές κατασκευές με σκουριασμένα στεφάνια και σιδερένια ταμπλό.

Γράφει ο
Ζαφείρης Μπέρσος,
Ιατρός Παθολόγος

Άκουσε και τα υποτιμητικά σχόλια όσων ασχολούνταν με το «σωστό» άθλημα, εκείνο που δεν επιτρέπεται να πιάσεις τη μπάλα με τα χέρια, εκείνο που η μπάλα δεν έχει «σπυριά», εκείνο που γεμίζει τα γήπεδα, που εκτονώνει τον κόσμο, που ενώνει τον κόσμο, αλλά για κάποιο λόγο δεν μιλούσε στη δική μας καρδιά.

Η καρδιά μας αιωρούνταν στα σπασίματα της μέσης του Γκάλη, σταματούσε στα κλάσματα δευτερολέπτου που διαρκούσε η πορεία της μπάλας από τα χέρια του έως το ηδονικό πέρασμα της από το ταλαιπωρημένο διχτάκι για να ξαναχάσει το ρυθμό της στην αμέσως επόμενη επίθεση, προσεύχονταν κάθε βράδυ να μας βρει το επόμενο πρωινό είκοσι ή τριάντα πόντους ψηλότερους ή έστω να μπορούμε να πηδάμε λίγο πιο ψηλά, να φτάνουμε το ταμπλό ή το φιλέ, ή ακόμα

καλύτερα το στεφάνι, ή και να καρφώνουμε. Η καρδιά μας μαγεμένη έπλεκε όνειρα με την πορτοκαλί μπάλα...

Καλοκαίρι με καλοκαίρι περιμέναμε να ψηλώσουμε, να δυναμώσουμε και κάθε απόγευμα σουτ με το σουτ, άλμα με το άλμα ολοένα και πιο κοντά στο καλάθι, όλο και γινόμαστον καλύτεροι, πιο απαιτητικοί, πιο δημιουργικοί, πιο ολοκληρωμένοι, περισσότεροι. Η εφηβεία μας συνυφασμένη με τα ιδρωμένα απογεύματα πρώτα στο Λάμπειο με τις μπασκέτες που χαν βάση από μπετόν, μεταλλικά ασπρόμαυρα ταμπλό και μαύρα στεφάνια χωρίς φιλέ, και κατόπιν στο μαγικό τερέν του Αη-Νικόλα, εκεί όπου έπαιζαν οι μεγάλοι, οι καλοί, στο γήπεδο με τις βαμμένες γραμμές και τα ελαφρώς κοντύτερα καλάθια, που δεν το 'πιανε ο απογευματινός καλοκαιρινός ήλιος, εκεί όπου η αύρα από το ποτάμι δρόσιζε τις κουρασμένες ανάσες, όπου το νερό έτρεχε άφθονο και παγωμένο από τις βρύσες, εκεί που τα βλέμματα από τις κερκίδες άλλοτε έδιναν φτερά κι άλλοτε μας έκοβαν τα πόδια.

Η μετάβαση στον Αη-Νικόλα ήταν προαγωγή. Η ιεραρχία δεδομένη. Όταν μαζεύονταν οι «παλιοί», οι νεότεροι διακριτικά αποχωρούσαμε, η δε συμμετοχή σε αγώνα με τους μεγαλύτερους ήταν τιμή. Η μετάβαση στον Αη-Νικόλα ήταν δύσκολη. Λίγοι ανεβαίνανε με ποδήλατα τότε, ακόμα λιγότεροι αγγαρεύοντας τους μπαμπάδες.

Οι περισσότεροι με τα πόδια, με το αστικό ή με φίλους, αδερφούς, συγγενείς που διέθεταν μεταφορικό μέσο. Η κάθοδος ήταν πάντα ευκολότερη αφού είχαμε να κουβεντιάσουμε και το παιχνίδι. Στην καρδιά η ελπίδα ότι θα παίζαμε με τους παλιούς, ότι θα γινόμασταν κάποτε οι παλιοί, ίσως και καλύτεροι από αυτούς.

Η μετάβαση στον Αη-Νικόλα ήταν προσμονή και ευτυχία, το συνώνυμο των καλοκαιρινών διακοπών, αγώνες και πειράγματα, εφηβεία και ανεμελιά, μπάσκετ στη δροσιά, με τα χρόνια να γλιστράνε ανύποπτα όπως το ευεργετικό αεράκι στο μεγαλόσωμα δέντρα που επιβλητικά απλώνουνε τη σκιά τους στα τσιμεντένια γήπεδα.

Το μπάσκετ μεγάλωνε και ωρίμαζε μαζί με μας. Η δημοτικότητά του ολοένα και αυξάνονταν. Περιοδικά, τηλεοπτικές μεταδόσεις, πλούσιες επενδύσεις επιχειρηματιών, ιδιωτικά κανάλια, η Ελλάδα σε μια δίνη καπιταλισμού και το μπάσκετ σε αστρονομικά μεγέθη να εξελίσσεται σε εκλεκτό προϊόν. NBA, FINALFOURs, DREAMTEAM, παγκοσμιοποίηση και βράχυνση των αποστάσεων, έφεραν στις οθόνες μας άφθονες παραστάσεις από το αγαπημένο μας πλέον άθλημα, έφεραν στο στόμα μας την αλήθεια και το θάρρος να περηφανευόμαστε για το άθλημα που διαλέξαμε και μας διάλεξε.

Παίχτες – ινδάλματα, σαν σε κινηματογραφική ταινία έρχονταν και παρέρχονταν με τα χρόνια, δίνοντας αφορμή για θαυμασμό, καυγάδες, προσδοκίες και καζούρα. Παίχτες σημαίες που με τον καιρό ξεθώριαζαν για να υποκλιθούν στις αδίστακτες επιταγές του άφθονου χρήματος που έρεε αλόγιστα στη στενωπό της άσημης καλαθοσφαίρισης που ξάφνου έγινε λεωφόρος όπου παρέλαυναν αστέρες παγκόσμιου βεληνεκούς.

Ποιός από μας θα πίστευε το '89-90 ότι θα άλλαζαν ομάδα ο Γκάλης και ο Γιαννάκης, ο Ιωαννίδης, ο Φασούλας, ο Φάγης, ποιός θα πίστευε ότι θα βλέπαμε σε ελληνικά γήπεδα τον Ντόμινικ, τον Μπάιρον Σκοτ, τον Ντίνο Ράτζα, το Ντέγιαν Μποντίρογκα, το Ρολάντο Μπλάκμαν, τον Στόικο Βράνκοβιτς, τον Ζόρκο Πόσπαλι, τον Ρόι Τάρπλεϊ, ακόμα και τον Ντράζεν Πέτροβιτς αν δεν μας είχε προλάβει κάποιος σημαντικότερος;

Αμέτρητα ονόματα, φυσιογνωμίες, κατορθώματα, αμέτρητες μικρές ή μεγάλες στιγμές, καλάθια, φάουλ, ριμπάουντ, κοψίματα, ασίστ, καρφώματα... Στα μάτια μας, στο μυαλό και την καρδιά μας στιβαγμένες μνήμες αθλητών των οποίων η αξία δεν αποτιμάται με συμβόλαια

...η μετάβαση στον Αη-Νικόλα ήταν δύσκολη. Λίγοι ανεβαίνανε με ποδήλατα, άλλοι με τα πόδια, με το αστικό ή με όσους διέθεταν μεταφορικό μέσο...

Απονομή τιμητικών επάθλων συμμετοχής σε ομάδα στο τουρνουά μπάσκετ Αγίου Νικολάου το 2013

και κοσμικές περγαμηνές: Ντεϊβιντ Ίνγκραμ, Αλφόνσο Φόρντ, Χένρι Τέρνερ, Όντι Νόρις, Μπόμπα Γιάνκοβιτς, Αντόνιο Ντέιβις, Μπάιρον Ντίνκινς, Μάικ Τζόουνς, Γουόλτερ Μπέρι και Ζόραν Σάβιτς, Μπάνε Πρέλεβιτς και οι δικοί μας Άγγελος Κορωνιός, Μηνάς Γκέκος, Λευτέρης Κακιούσης, Φραγκίσκος Αλβέρτης, Γιώργος Σιγάλας, Ευθύμης Ρεντζιάς.

Λίστα ατελείωτη μικρών ή μεγαλύτερων ηρώων, μικρών ή μεγαλύτερων εχθρών, που όταν κοπάσει η μάχη, όταν διαλυθεί η σκόνη και ο θυμός των πικρών αποτελεσμάτων, όταν ο χρόνος τους ευλογήσει με την αναγκαία ανοσοποίηση στις προσβολές και τους τοποθετήσει στο απυρόβλητο του ένδοξου παρελθόντος, τους αναγνωρίζουμε πλέον ως σημάδια της δικής μας ζωής, ως συμπαίκτες στα φανταστικά παιχνίδια που κερδίσαμε ή χάσαμε, ως συντρόφους στις προσωπικές μας στιγμές, ως αναμνήσεις μονάκριβες.

Συμπαίχτες γήινοι, ανθρώπινοι αλλά εξίσου πολύτιμοι όσοι μοιράστηκαν χώρο, πάσες, ιδρώτα, μπινελίκια και σπρωξίματα στο γήπεδο του Αη-Νικόλα με το πέρασμα των χρόνων: ο Γόλης, ο Αλέξης, ο Μηνάς, ο Μπούκυ, ο Σάββας, ο Στάθης, ο Πέτρος, ο Βαλάντης, ο Διαμαντής και ο Ανέστης, ο Σπο, ο Μάρκος, ο Φώτης, ο Ηλίας και ο Μάριος, ο Θάνος, ο Φίλιππος, ο Μήτσος και ο Πολ, ο Κάπτεν κι ο Παναγιωτάκης... λίστα ατελείωτη γνωστών και φίλων, μικρών ή μεγαλύτερων χαρών και παρεξηγήσεων και τραυματισμών που ανεξίτηλα χαράχτηκαν στις καρδιές και τα πόδια μας.

Κάθε καλοκαίρι εκεί, γραφικοί, γελαστοί, μεγαλύτεροι, βαρύτεροι και μοιραία πιο αργοί, αλλά με παραστάσεις από μυριάδες αγώνες, με το ενοχλητικό θράσος του «παλιού» που υπερασπίζεται κεκτημένα, αλλά και την άσβεστη φλόγα του ρομαντικού που γνωρίζει ότι τα γόνατα δεν θα βαστάνε για πολύ ακόμα, κι ότι κάθε Σάββατο είναι άλλη μια ευκαιρία, άλλη μια αφορμή, άλλη μια αναβίωση, άλλη μια ανάμνηση.

Κάθε καλοκαίρι εκεί με τον ανόητο εγωισμό να υπαγορεύει να τρέξεις εκεί που δεν μπορείς, να πηδήξεις εκεί που δεν φτάνεις, για να μην παραδεχτεί ότι μπορεί να είναι και το τελευταίο καλοκαίρι με αθλητική περιβολή. Κάθε καλοκαίρι ακόμα να ονειρευόμαστε ότι μπορεί λίγο να ψηλώσουμε, λίγο να δυναμώσουμε, κι ότι δεν έχουμε ακόμα καταφέρει το τέλειο παιχνίδι, να ονειρευόμαστε ότι μπορούμε λίγο να καθυστερήσουμε το χρόνο...

Το μπάσκετ ενηλικιώθηκε μαζί με μας. Έγινε ιδιότροπο, αυστηρό, έχασε τον ενθουσιασμό, τη φλόγα, το ταλέντο, απέκτησε εμπειρία, αυτοματισμούς, νεύρο, διάβασμα και προετοιμασία. Το ύψος πλέον δεν είναι αρκετό, ούτε η ευκινησία, ούτε καν η ευστοχία. Χρειάζεται δουλειά, προπόνηση, ταχύτητα, μυϊκή μάζα, τακτική και προσήλωση. Το μεράκι παραμερίστηκε από τον

...κάθε καλοκαίρι ακόμα να ονειρευόμαστε ότι μπορεί λίγο να ψηλώσουμε, να δυναμώσουμε, να ονειρευόμαστε ότι μπορούμε λίγο να καθυστερήσουμε το χρόνο...

Απονομή τιμητικού βραβείου στον Ζαφείρη Μπέρσο στο τουρνουά μπάσκετ Αγίου Νικολάου το 2013

επαγγελματισμό. Η ουσία μετατήδησε από την επίθεση στην άμυνα, όπως και στις ζωές μας, άμυνα οργανωμένη να αντέξουμε τη συγκυρία μέχρι να βρεθεί ένα καλό ριμπάουντ, μια μακρινή πάσα, ένας αιφνιδιασμός εκτόνωσης, μια μικρή νίκη στην καθημερινή πίεση.

Η κρίση χτύπησε και το μπάσκετ. Οι μικρομεσαίες ομάδες κατεδαφίστηκαν, οι τηλεοπτικές κραιπάλες εκδιώχθηκαν στο συνδρομητικό παράδεισο των λίγων, οι αστεράτοι πρωταγωνιστές προτιμούν τα λίγα εναπομείναντα χλιδάτα πρωταθλήματα, και στην Ελλάδα της κρίσης κονταροχτυπιούνται ακόμα τα κουφάρια δύο τιτάνων που σύντομα θα σωριαστούν αποκαμωμένα αλλά χορτασμένα από δόξα και διακρίσεις. Τα θεμέλια όμως έχουν χτιστεί, υποδομές και τεχνογνωσία πλέον υπάρχουν, η γενιά που μπορεί σήμερα να διδάξει μπάσκετ είναι η γενιά που το αγάπησε και το έζησε πιο πολύ από κάθε άλλη.

Στο μικρόκοσμο του Αη-Νικόλα ψαρωμένοι πιτσιρικάδες περιμένουν υπομονετικά στις κερκίδες να τελειώσουν τον αγώνα τους οι παλιοί, οι «καλοί», να βρεθούν στο γήπεδο και τρέχοντας πάνω-κάτω με το φρενήρη ρυθμό της εφηβείας να αφοσιωθούν σ' ένα αγώνα χρόνου με νίκες γλυκές, ήττες οδυνηρές, γνωριμίες, φιλίες, κομπίνες και τεχνάσματα, απογοητεύσεις και επιδοκιμασίες, μέχρι να νιώσουν τα γόνατα βαριά, τα πόδια απρόθυμα, τα άλματα κουρασμένα και το χέρι μουδιασμένο, μέχρι να κοιτάξουν με τη σειρά τους στις κερκίδες και να αντικρύσουν την επόμενη γενιά πιτσιρικάδων να τους σχολιάζει με θράσος και αφέλεια και να συνειδητοποιήσουν πως είκοσι πέντε χρόνια αγωνιστήκανε στα γήπεδα.

Είκοσι πέντε χρόνια ιδρώτα για τις λίγες στιγμές που αποκαμωμένοι θα σκύψούμε στη βρύση με το παγωμένο νερό, θα κλείσουμε τα μάτια για να νιώσουμε το βουνίσιο αεράκι, θα κρατήσουμε βαθειά την ανάσα και σφίγγοντας τα δόντια θα αγνοήσουμε τον πόνο για να πετύχουμε το επόμενο σουτ, να αφήσουμε τον ήχο από το διχτάκι να μας γαληνέψει, να αναζητήσουμε την επιβράβευση από τους συμπορευτές μας, και πριν γυρίσουμε πλάτη για την άμυνα, να κοιτάξουμε πονηρά το καλάθι της καρδιάς μας με την υπόσχεση να ξανανταμωθούμε.

ΥΓ. Αφιερωμένο στα παιδιά που ζωντανέψανε φέτος (2013) το τσιμεντένιο γηπεδάκι, το Σταύρο και το Λάκη που αφιέρωσαν ώρες, προσπάθεια, μεράκι, τον Βαλάντη που έδωσε εικόνα και έκταση στη γιορτή, τους φίλους που ανέλαβαν να διαιτητεύσουν ένα τσούρμο ανήσυχα πνεύματα υπομένοντας γκρίνιες, παράπονα, εγωισμούς, όλους τους αθλητές που με τη συμμετοχή τους δώσανε αξία και μεγαλείο στη διοργάνωση, όλους τους φίλους του αθλήματος που γεμίσανε τις εξέδρες και προσφέρανε κίνητρο και επιδοκιμασία. N

...σφίγγοντας τα δόντια, πριν γυρίσουμε πλάτη για την άμυνα, να κοιτάξουμε πονηρά το καλάθι της καρδιάς μας με την υπόσχεση να ξανανταμωθούμε...

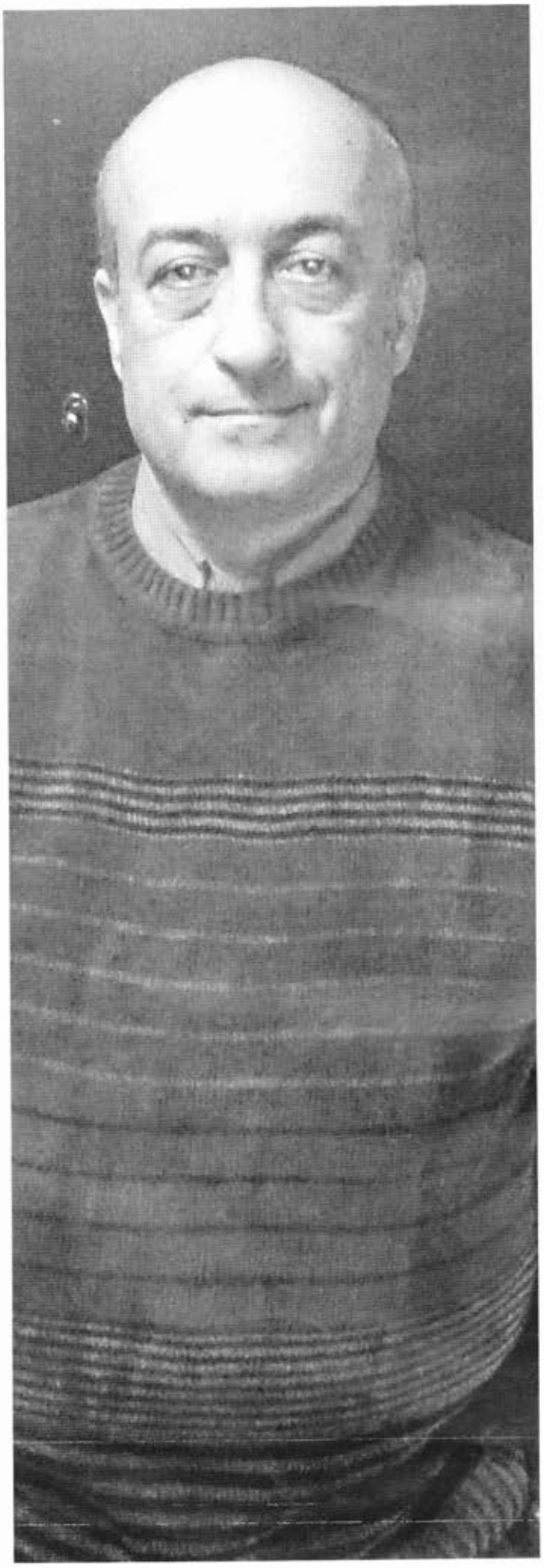

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΣΑΚΑΛΗΣ: «Η ΠΟΙΗΣΗ ΥΠΗΡΞΕ ΠΑΝΤΑ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ»

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ «ΠΟΡΕΙΑ ΣΤΗ ΓΥΜΝΙΑ»

Συνέντευξη στον Δημήτρη Ντίκα

Κυκλοφόρησε από την Bookstars η καινούρια ποιητική συλλογή του Γρηγόρη Σακαλή. Έχει τίτλο «Πορεία στη γύμνια» και αποτελείται από τριαντατρία ποιήματα. Μια καλαίσθητη έκδοση και μια κατάθεση ψυχής από τον Ναουσαίο ποιητή. Διατίθεται μέσω διαδικτύου από την bookstars.gr.

Πρόκειται για την τρίτη συλλογή του Γρηγόρη Σακαλή, μια κατάδυση στην ανθρώπινη ψυχή και μια ωδή στην ελευθερία που βάλλονται πανταχόθεν. Αφιερώνεται σ' αυτούς που αντιπαλεύουν το κυρίαρχο ψέμα. Από τον ίδιο δικτυακό τόπο, διατίθενται οι άλλες δύο συλλογές του Γρηγόρη Σακαλή με τίτλο «Θαμμένος στην Άμμο» και «Κίβδηλος Καιρός.

Ο βίος

Ονειρεμένα χρόνια
μέσα στο καζάνι της λήθης
λιμνάζουν.
Άλλοτε κοιμούνται
άλλοτε ξυπνούν
σαν κάποιος να τα αναδεύει
ένας αέρας δυνατός
ή κάποιο χέρι θεϊκό
να παρεμβαίνει.
Φυλακισμένα βλέμματα
σε μια μορφή
σ' ένα κρανίο
δεσμευμένα
κολυμπούν στα όριά τους.
Θερμές ανάσες
αναστεναγμοί – αγκομαχητά
σήμερα ζουν
κι αύριο πεθαίνουν.
Ζωή που σήμερα σε πνίγει το Χθες
και το Αύριο σ' αποτελειώνει.

Πορεία στη γύμνια

Καθώς περνάς
μπροστά από δωμάτια του χθες
κοιτάς φευγαλέα
κι αμέσως αποστρέφεις το βλέμμα σου,
κάποιοι διάδρομοι παλιοί
στενά σοκάκια
ανοίγονται πάλι εμπρός σου
λαβύρινθοι που διέσχισες
προβλήματα που είχες λύσει,
νόμιζες, επανατίθενται μεγαλόπρεπα,
ζητούν λύση επιτακτικά,
δεν έχεις απαντήσεις πια για τίποτα,
χρόνια κάνεις κύκλους
νοητικούς κι ενσώματους,
κάθιδρος ταξιδεύεις
σε παγωμένες πολιτείες
υποδυόμενος ρόλους
μ' ανθρώπους χυδαία υλικούς,
μεταναστεύεις από κύκλο σε κύκλο
από ομάδα σε ομάδα
μάταια επιχειρείς
να εισέλθεις στον πυρήνα της ύπαρξης
κι οι άνθρωποι για σένα
πάψαν πλέον να είναι άνθρωποι,
έγιναν παρόμοιοι σκελετοί,
προσωρινά ντυμένοι,
μια ατέλειωτη σειρά
από ακτινογραφίες θώρακος
που ο χρόνος τις κιτρίνισε
και δεν μπορείς πια
να τις ξεχωρίσεις.

Γρηγόρη ποιος πιστεύεις ότι είναι ο ρόλος της Ποίησης σήμερα στην κοινωνία μας;

Η Ποίηση σήμερα έχει πολύ σημαντικό ρόλο να παίξει. Έχει κατ' αρχάς σε ατομικό επίπεδο να εκφράσει τα συναισθήματα του ποιητή και των αναγνωστών του και να ικανοποιήσει γενικότερα τις πνευματικές αναζητήσεις των ανθρώπων.

> ...όσον αφορά την ποιότητα της σημερινής ποίησης, δεν είναι καλύτερη ούτε χειρότερη από προηγούμενες εποχές. Υπάρχουν πολύ καλές φωνές, υπάρχει βέβαια και αρκετή μετριότητα...

Είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Πέρα όμως απ' αυτό υπάρχει και το κοινωνικό στοιχείο της Ποίησης που στην εποχή μας αναδεικνύεται ίσως και ως το σπουδαιότερο. Ο ποιητής μπορεί να εμψυχώσει τον κόσμο στις δύσκολες αυτές στιγμές που ζούμε, να του δώσει όραμα για ν' αγωνιστεί και να απαιτήσει μια καλύτερη κοινωνία, ένα καλύτερο αύριο. Είναι βαρύ αυτό το φορτίο για τον ποιητή μα δεν γίνεται αλλιώς, δεν υπάρχει άλλος τρόπος. Στην εποχή μας μεγάλοι ποιητές θ' αναδειχθούν όσοι μπορέσουν να το σηκώσουν.

Ανταποκρίνεται ο κόσμος γενικά σήμερα και ποια είναι η γνώμη σου για την ποιότητα της σημερινής Ποίησης;

Γενικά δεν υπάρχει μεγάλη ανταπόκριση του κοινού και αυτό είναι λυπηρό. Ο κόσμος βρίσκεται υπό την επήρεια μιας ισχυρής υποκουλτούρας όπως αυτή εκφράζεται μέσα από την τηλεόραση, τα videos, το facebook, το ποδόσφαιρο, τα τυχερά παιχνίδια, τη διασκέδαση της φτηνής καψουροτραγωδίας. Μέσα σ' αυτό το μπουμπουνητό της βλακείας και της υποβάθμισης, η φωνή της Ποίησης δύσκολα μπορεί να ακουστεί.

Υπάρχει όμως ένα σχετικά μικρό αλλά φανατικό κοινό που διαβάζει Ποίηση, που ψάχνει και ψάχνεται και αυτό είναι παρήγορο. Όσον φορά την ποιότητα της σημερινής Ποίησης, θα έλεγα ότι δεν είναι καλύτερη ούτε χειρότερη από προηγούμενες εποχές. Υπάρχουν πολύ καλές φωνές, υπάρχει βέβαια και αρκετή μετριότητα. Ο αναγνώστης οφείλει να ψάξει, να κρίνει και να συγκρίνει και να καταλήξει σε συμπεράσματα.

Ποίηση και Πολιτισμός.

Θα έλεγα ότι είναι αλληλένδετα, το ένα συμβάλλει στο άλλο. Η Ποίηση παράγει Πολιτισμό, εξημερώνει τον άνθρωπο, τον καλλιεργεί. Από την άλλη Πολιτισμός χωρίς Ποίηση δεν νοείται, δεν υπήρξε πουθενά κάτι τέτοιο σ' όλη τη γη στο διάβα της Ιστορίας. Οφείλω να πω εδώ ότι η Ποίηση και ο Πολιτισμός είναι σήμερα "επικηρυγμένα" στη χώρα μας καθώς δεν βοηθούνται έστω και κατ' ελάχιστον οι άνθρωποι που τα παράγουν. Ας όψονται οι υπεύθυνοι. Τίποτα όμως δεν μπορεί να σταματήσει τη Ζωή και τον πόθο για Δημιουργία και η Ποίηση είναι μια τέτοια περίπτωση. Όσοι ονειρεύονται τους ποιητές δεκανίκια της εξουσίας είναι γελασμένοι. Η Ποίηση υπήρξε πάντα Πρωτοπορία. N

ΣΕΛΗΝΙΟ

ΑΠΟ ΤΟΞΙΚΟ ΠΟΥ ΕΘΕΩΡΕΙΤΟ, ΑΝΑΔΕΙΧΤΗΚΕ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΟΞΕΙΔΩΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΗΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Για πολλά χρόνια το σελήνιο εθεωρείτο δηλητήριο. Σήμερα το σελήνιο δεν θεωρείται τοξικό, αλλά προστατεύει τον οργανισμό των ανθρώπων με τις ισχυρές αντιοξειδωτικές του ιδιότητες, καθώς και τη συνεργηστική του δράση, ιδίως με την βιταμίνη Ε. Θεωρείται ως το πρώτο αντικαρκινογόνο, πριν από τις βιταμίνες Α , C και Ε. Ελάχιστες ποσότητές του θωρακίζουν τον οργανισμό των ανθρώπων κατά του καρκίνου, αλλά και τον προστατεύουν από πληθώρα άλλων ασθενειών.

Γράφουν οι
Α.Δ. Σιμώνης, Επιτ. Δ/ντης Ινστιτ. Εδαφολογίας Θεσ/νίκης
Δ.Κ. Στυλιανίδης, Επιτ. Δ/ντης Ινστιτ. Φυλλοβόλων Δένδρων Νάουσας

Το σελήνιο είναι ένα αμέταλλο στοιχείο με μια μακρά και ενδιαφέρουσα ιστορία. Ανακαλύφθηκε το 1818 από τον Βερζέλιους. Οι ιστορικοί λένε πως το σελήνιο πήρε το όνομα του από την θεά Σελήνη και οι γεωλόγοι πως είναι σπανιότερο από τον χρυσό.Υπάρχει σε πολύ μικρές ποσότητες με το θείο σε θειούχα ορυκτά. Η περιεκτικότητα των εδαφών σε σελήνιο έχει προσλό-

βει μεγάλο ενδιαφέρον. Ορισμένες χώρες και κυρίως σε εκείνες τις οποίες αναγνωρίστηκε ευρύτερα ο ρόλος του σεληνίου στην υγεία των ανθρώπων και ζώων. Το επιφανειακό έδαφος, σε παγκόσμια βάση, περιέχει μια μέση ποσότητα 0,33 ppm σεληνίου. Η διαλυτότητα του σεληνίου, στα περισσότερα εδάφη, είναι χαμηλή και πολλά γεωργικά εδάφη παράγουν φυτά με μια χαμηλή περιεκτικότητα σε σελήνιο. Ωστόσο σε εγγενώς εμπλουτισμένα με σελήνιο εδάφη, σε κακώς στραγγιζόμενα ή ασβεστούχα εδάφη, σε εδάφη των ξηρών περιοχών και επίσης σε εδάφη που δέχτηκαν ιλύ υπονόμων, το σελήνιο είναι δυνατόν να προσληφθεί από τα φυτά σε ποσότητες αρκετά υψηλές, ώστε να είναι τοξικές στα βόσκοντα ζώα.

Το επίπεδο σεληνίου του εδάφους γενικά σχετίζεται με την έντονη έκπλυση και τα μητρικά υλικά του εδάφους. Υπάρχει μια θετική ευθύγραμμη σχέση μεταξύ του σεληνίου ενός φυτικού ιστού και του σεληνίου των εδαφών και το ολικό σελήνιο του εδάφους δίνει ένα καλύτερο μέτρο της αντίδρασης του φυτού παρά τα υδατοδιαλυτά κλάσματα του.

Γενικά η πρόσληψη σεληνίου από τα φυτά εξαρτάται από τις κλιματικές συνθήκες, την υγρασία του εδάφους, το δυναμικό οξειδωαναγωγής, το PH και την περιεκτικότητα σε οξείδια σιδήρου και αργιλίου του εδάφους. Οι διάφορες μελέτες που έχουν γίνει δείχνουν την σπουδαιότητα της συγκέντρωσης του διαθέσιμου σεληνίου στα τοπικά εδάφη, ως καθοριστικό παράγοντα της περιεκτικότητας σεληνίου στα φυτικά προϊόντα.

Λειτουργίες του σεληνίου στον οργανισμό των ανθρώπων

Οι πιο γνωστές λειτουργίες του σεληνίου είναι η συμμετοχή του στο ένζυμο υπεροξειδίου της γλουταθειόνης (GTP) και η προστασία που αναπτύσσει εναντίον τοξικών για τον οργανισμό ουσιών. Το ένζυμο GTP προάγει και επιταχύνει τη διάσπαση τοξικών υπεροξειδίων που σχηματίζονται κατά την διάρκεια του φυσιολογικού μεταβολισμού των κυττάρων.

Εκτός από την δράση του αυτή, το σελήνιο προστατεύει τους ιστούς του οργανισμού από βλάβες που μπορούν να υποστούν από επιβλαβή βαριά μέταλλα (cd, Pb, Hg, As).

Το σελήνιο ενώνεται με αυτά τα στοιχεία και τα καθιστά ανενεργά και λιγότερο τοξικά – αλλά, όταν δεν υπάρχει σε αρκετές ποσότητες, η διεργασία αυτή της αποτοξίνωσης είναι ανεπαρκής και επιτρέπει στις βλαβερές ουσίες να συσσωρεύονται σταδιακά, μέχρι που γίνονται αισθητά τα επιβλαβή αποτελέσματα τους στον οργανισμό των ανθρώπων. Σε μερικές του λειτουργίες στον οργανισμό είναι δύσκολο να ξεχωρίσουμε το σελήνιο από την βιταμίνη Ε.

Αν και δεν γνωρίζουμε την ακριβή φύση της σχέσης αυτής, υπάρχουν, ωστόσο, δεδομένα που δείχνουν ότι για την προστασία του οργανισμού δεν αρκεί μόνο το σελήνιο, αλλά πρέπει να υπάρχει στον ανθρώπινο οργανισμό και επαρκής ποσότητα βιταμίνης Ε. Όσο αυξάνονται η γνώσεις μας για το ρόλο που παίζουν το σελήνιο και η βιταμίνη Ε στον ανθρώπινο οργανισμό, τόσο αυξάνεται και το ενδιαφέρον σχετικά με το ρόλο του σεληνίου στην πρόληψη του καρκίνου.

Γενικά, μεταξύ των μικροθρεπτικών στοιχείων που έχουν σχέση με τη θρέψη ανθρώπων και ζώων, το σελήνιο θεωρείται ένα από τα πιο δραστικά και πολλαπλά χρήσιμα. Υπάρχουν ενδείξεις ότι η καταλυτική ικανότητα του σεληνίου στο μεταβολισμό των κυττάρων παίζει ένα ρόλο κλειδί στην διατήρηση της ακεραιότητάς των.

Η συστηματική έρευνα για την επίδραση του σεληνίου στην ανθρώπινη υγεία, αρχίζει με τη συσχέτιση της έλλειψης σεληνίου με την ασθένεια Keshan στην Κίνα, που εκτείνεται σε μια ευρεία ζώνη πλάτους 160 χλμ. Πάνω από δέκα εκατομμύρια άτομα προσεβλήθησαν από την ασθένεια αυτή. Τα θανατηφόρα κρούσματα ήταν αρκετές χιλιάδες τον χρόνο. Στην ζώνη αυτή το επίπεδο του σεληνίου στο έδαφος και τα νερά είναι πολύ χαμηλά και κατ' επέκταση, τα τρόφιμα περιέχουν ανεπαρκείς ποσότητες σεληνίου.

Πρόσθετη παροχή σεληνιώδους νατρίου στους ασθενής αποδείχτηκε ότι μειώνει την επίπτωση της νοσηρότητας και το θάνατο από την ασθένεια. Στην Κίνα, το ενδιαφέρον για την ασθένεια Keshan είναι τόσο μεγάλο ώστε δημιουργήθηκαν ειδικά ερευνητικά ιδρύματα. Από τα ιδρύματα αυτά βγήκε πλήθος μελετών που αποδεικνύουν αναμφισβήτητα την σχέση της ασθένειας με την έλλειψη σεληνίου στα νύχια,

στα μαλλιά και στο αίμα.

Για γεωχημικούς λόγους το έδαφος της Φινλανδίας είναι φτωχό σε σελήνιο. Αλλά και το σελήνιο που υπάρχει, λόγω της δέσμευσής του, της χαμηλής θερμοκρασίας και της υγρασίας που επικρατεί, δύσκολα προσλαμβάνεται από τα φυτά. Για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα στη Φινλανδία αποφάσισαν το 1981 να εισάγουν σιτηρά πλούσια σε σελήνιο και να αυξήσουν έτσι την ποσότητα του σεληνίου που προσλαμβάνει ο μέσος Φινλανδός με τις τροφές, από 25 σε 50μg ανά ημέρα. Τελικά όμως το 1984 το Υ.Γ. αποφάσισε να προστεθεί σελήνιο στα λιπάσματα.

Η ακανόνιστη κατανομή του σεληνίου εμφανίζεται στο εδάφη των διαφόρων χωρών, αλλά και σε περιοχές της ίδιας χώρας. Αυτό αντικατοπτρίζεται στο περιεχόμενο σεληνίου των τροφών που παράγονται στις περιοχές αυτές (βλ. πίνακα 1), αλλά και στην ποσότητα του σεληνίου που παίρνουν την ημέρα κάτοικοι ορισμένων περιοχών, διαφόρων χωρών (βλ. πίνακα 2).

ΧΩΡΑ	ΣΕΛΗΝΙΟ (μg/kg)
Η.Π.Α.	500
ΚΑΝΑΔΑΣ	700
ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	100
ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ	50
ΔΑΝΙΑ	50
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	40
ΓΑΛΛΙΑ	30
ΣΟΥΗΔΙΑ	20
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ (ΠΡΙΝ ΤΟ 1984)	10
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ (ΜΕ ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΣΕΛΗΝΙΟΥ ΜΕ ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ - ΑΡΧΙΣΕ ΤΟ 1985)	250

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΑΤΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΕΛΗΝΙΟΥ ΣΤΟ ΣΙΤΑΡΙ ΠΟΥ ΠΑΡΑΓΕΤΑΙ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΧΩΡΕΣ

Πηγές σεληνίου

Το σελήνιο του εδάφους προσλαμβάνεται από τα φυτά και στη συνέχεια, μέσω της τροφικής αλυσίδας, περνάει και στον άνθρωπο. Ωστόσο, επειδή η περιεκτικότητα του εδάφους σε σελήνιο κυμαίνεται ευρέως από περιοχή σε περιοχή, η περιεκτικότητα των διαφόρων τροφίμων σε σελήνιο κυμαίνεται επίσης και είναι δύσκολο να γίνει πρόβλεψη. Οι καλύτερες πηγές σεληνίου, είναι τα δημητριακά ολικής άλεσης και οι ξηροί καρποί, ενώ και το κρέας, τα πουλερικά και τα ψάρια περιέχουν επίσης σημαντικές ποσότητες. Τα φρούτα και τα λαχανικά θεωρούνται γενικά φτωχές πηγές σεληνίου, ενώ αντίθετα οι ξηροί καρποί περιέχουν συγκριτικά σημαντικές ποσότητες. Ιδιαίτερα το αντιοξειδωτικό καρύδι όπως αποκαλείται το καρύδι της Βραζιλίας (Brasilnut) περιέχει μεγάλες ποσότητες σεληνίου.

Σε πρόσφατη έρευνα που έγινε από την ομάδα που μελετά τη διατροφική αξία νωπών καρπών - ξηρών καρπών και σπόρων, προϊόν που καλλιεργείται στη χώρα μας, το οποίο συμπεριελήφθη στη μελέτη, έδειξε να έχει πολύ υψηλότερη περιεκτικότητα σεληνίου και από το Brasilnut (1600 μg έναντι 985 μg του Brasilnut). Ωστόσο κρίνεται σκόπιμη η συνέχιση της μελέτης όπου θα εξεταστούν δείγματα από διάφορες περιοχές και από διάφορες ποικιλίες.

Η συνιστώμενη από WHO πρόσληψη σεληνίου είναι: 50- 200 μικρογραμμάρια (μg)/ημέρα. Στη χώρα μας ο μέσος υγιής ενήλικας υπολογίζεται ότι παίρνει 110μg σεληνίου την ημέρα, 50% από τα δημητριακά (ψωμί), 17% από τα ψάρια, 10% από το κρέας και μόνο 0,3% από το νερό.

Ορισμένες ασθένειες των ανθρώπων (Keshan- καρδιοπάθεια) και (Keshin- οστεοαρθρίτιδα) εμφανίζονται σε περιοχές με φτωχά σε σελήνιο εδάφη. Ανεπάρκεια σεληνίου στις περιοχές της Κίνας, όπου οι άνθρωποι υποφέρουν από την ασθένεια Keshan, προκαλεί στα μηρυκαστικά ζώα τη λευκή μυϊκή ασθένεια (λευκή σάρκα).

Προφανώς η συνεργασία ιατρού- κτηνίατρου και εδαφολόγου είναι αναγκαία. Τα ζώα δεν έχουν περιθώρια επιλογής της τροφής τους, πρέπει να αρκεστούν στην τροφή που τους προσφέρεται ή που βόσκουν.

Γι' αυτό, σε τοπικές ελλείψεις θρεπτικών στοιχείων αντανακλούν στη θρεπτική κατάσταση τους και τα ζώα δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για την ανθρώπινη υγεία. Το ενδιαφέρον για τα μικροθρεπτικά αναζωπυρώθηκε όταν διαπιστώθηκε ότι το σελήνιο είναι απαραίτητο στην άμυνα του οργανισμού για τον καρκίνο. Ήδη δεν είναι μικρός ο αριθμός των ειδικών που προτείνουν την τιμή της στάθμης του σελήνιου στο αίμα ως διαγνωστικό του καρκίνου.

των θανάτων από καρκίνο του πνεύμονος, του παχέος εντέρου, του οισοφάγου και του προστάτη, με τη μεγαλύτερη προστατευτική δράση να αφορά τον καρκίνο του προστάτη, με 65% λιγότερους θανάτους στην ομάδα των ανδρών που ελάμβαναν το σελήνιο.

Τα τελευταία 10 χρόνια, οι ερευνητές από όλο τον κόσμο, έχουν χρησιμοποιήσει δείγματα από νύχια, δείγματα αίματος και ερωτηματολόγια σχετικά με τη διατροφή για να αξιολογήσουν την πρόσληψη του σελήνιου σε σχέση με τον καρκίνο του προστάτη.

Στους συμμετέχοντες στις μελέτες περιλαμβάνονται άνδρες που κατοικούν σε περιοχές με υψηλή, μέτρια και χαμηλή περιεκτικότητα του εδάφους σε σελήνιο. Βρέθηκε πως η πρόσληψη

ΧΩΡΑ	ΣΕΛΗΝΙΟ (μg/kg)
ΚΙΝΑ - ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΕΛΛΕΙΨΗ	7-17
ΚΙΝΑ - ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΕΠΑΡΚΕΙΑ	66
ΚΙΝΑ - ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΥΠΕΡΕΠΑΡΚΕΙΑ	750-4.950
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	20-30
Η.Π.Α. - ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	169
ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ	300-400

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Η ΠΟΣΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΕΛΗΝΙΟΥ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΧΩΡΩΝ

Σελήνιο και καρκίνος

Το σελήνιο έχει καταστεί ένα επίκαιρο θέμα για όσους ασχολούνται με την υγεία και οι ερευνητές σήμερα επικεντρώνονται στη σχέση του σελήνιου με τον καρκίνο. Οι πρώτες ενδείξεις προήρθαν από την παρατήρηση πως η συχνότητα του καρκίνου ήταν μικρότερη σε περιοχές όπου η περιεκτικότητα του εδάφους σε σελήνιο είναι μεγάλη. Ακολούθησαν πειράματα, πολλά από τα οποία έδειξαν πως το σελήνιο παρουσιάζει δυνητικά αντικαρκινική δράση.

Επίσης επιδημιολογικά αποδεικτικά στοιχεία δείχνουν ότι ο πληθυσμός που ζει σε περιοχές με χαμηλά ποσά σελήνιου έχει εμφανίσει υψηλότερα ποσοστά καρκίνου, από όσα παρατηρούνται σε πληθυσμούς που διαβιώνουν σε περιοχές με υψηλά ποσοστά σελήνιου.

Σε μια μελέτη για τη διατροφική πρόληψη του καρκίνου που δημοσιεύτηκε το 1996, το σελήνιο συνδέθηκε με μια σημαντική μείωση

μέτριας ποσότητας σελήνιου συνδεόταν με μια μείωση του καρκίνου του προστάτη κατά 26%. Η προστασία φαινόταν να είναι μεγαλύτερη σε αυτούς που είχαν τα υψηλότερα επίπεδα σελήνιου και ήταν πιο έκδηλη όσον αφορά στον καρκίνο προχωρημένου σταδίου.

Ήδη για το σελήνιο μια καθοριστική τυχαιοποιημένη μελέτη βρίσκεται σε εξέλιξη, χρηματοδοτούμενη από το εθνικό ινστιτούτο για τον καρκίνο των ΗΠΑ, μελέτη SELECT, θα αξιολογήσει τη δράση του σελήνιου και της βιταμίνης Ε, μόνων ή σε συνδυασμό, σε 32.400 άνδρες. Η SELECT θα δώσει απαντήσεις για το σελήνιο και για ένα άλλο αμφιλεγόμενο συμπλήρωμα διατροφής, τη βιταμίνη Ε.

Επίσης ερευνητικό πρόγραμμα πραγματοποιείται σε Ευρώπη και ΗΠΑ, με σκοπό να προσδιοριστεί η ποσότητα σελήνιου που πρέπει να λαμβάνει καθημερινά ένας ενήλικας για την προληπτική αντιμετώπιση του καρκίνου.Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έξαρση του

ΣΧΕΣΗ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΚΑΡΚΙΝΟ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΟΝΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΕΛΗΝΙΟ ΤΟΥ ΚΑΠΝΟΥ ΤΩΝ ΤΣΙΓΑΡΩΝ		
ΧΩΡΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ (ΑΝΑ 100.000 ΚΑΤ.)	ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ* ΣΕΛΗΝΙΟΥ ΣΤΟΝ ΚΑΠΝΟ
ΣΚΩΤΙΑ	84,1	0,16
ΑΓΓΛΙΑ	73,5	0,16
Η.Π.Α.	48,9	0,16
ΕΛΛΑΔΑ	29,6	0,28
ΚΟΛΟΜΒΙΑ	13,0	0,49
ΜΕΞΙΚΟ	8,1	0,49
*ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟΣΤΑ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΡΙΟΥ ΑΝΑ ΓΡΑΜΜΑΡΙΟ ΚΑΠΝΟΥ		

καρκίνου του προστάτη, που διαπιστώθηκε στην Αγγλία και Ουαλία, μόλις σταμάτησαν οι εισαγωγές από τη βόρεια Αμερική σίτου και αλεύρων που ήταν πλούσια σε σελήνιο.

Επίσης στον παραπάνω πίνακα φαίνεται η σχέση θνησιμότητας από τον καρκίνο του πνεύμονα και η περιεκτικότητα σε σελήνιο του καπνού των τσιγάρων. Η συχνότητα από καρκίνο του πνεύμονα στην Ελλάδα είναι μειωμένη, σε σύγκριση με άλλες χώρες. Την μείωση απέδωσαν με επιφύλαξη και στο ποσοστό σελινίου που περιέχουν τα ελληνικά καπνά, πάντοτε συγκριτικά με καπνά άλλων χωρών. Επίσης κατατοπιστικές έρευνες που έγιναν σε παγκόσμιο επίπεδο την περίοδο 1964-65, έδειξαν τη συσχέτιση εμφάνισης καρκίνου του μαστού, ανάλογα με την ποσότητα σελινίου που λαμβάνεται με τις τροφές κατά τη διάρκεια του χρόνου, από τους κατοίκους διαφόρων χωρών.

Οι ελλείψεις σελινίου θεωρούνται ότι αποτελούν ένα τεράστιο πρόβλημα στη θρέψη των ζώων. Τα μεγαλύτερα προβλήματα παρουσιάστηκαν στην Φινλανδία και στην Αυστραλία.

Masculardystrophy και άλλες ανωμαλίες που συνδέονται με ανεπαρκή πρόσληψη σελινίου, βρέθηκαν να είναι ένα πρόβλημα στα ζώα στις δεκαετίες 1950 και 1960. Από το 1969 τα εμπορικά σιτηρέσια των ζώων στη Φινλανδία έχουν συμπληρωθεί με 0.1 mgσελινιούχο νάτριο ανά kg προϊόντος ξηρού βάρους.

Αυτό μείωσε την επίπτωση της έλλειψης σελινίου, αλλά δεν απομάκρυνε εντελώς την ανάγκη για σελήνιο. ■

Βιβλιογραφία

- Combs, G.F. and S.B Combs. 1986.The Role of Selenium in Nutrition. Academic Press, Orlando, Florida.
- Cox, F.R. 1973. In: Micronutrients. A Review of Soil Research in Tropical Latin America, pp 182, N. Carolina Agriculture Experiment Station, Raleigh, N. Carolina.
- Jackson, M.L. 1986. Geochemical characteristics of land and its effects on human health and cancer death rates in the USA and China, Applied Geochemistry, 1: 175-180.
- Μανουσάκης, Γ. 1992. Τα ιχνοστοιχεία στην υγεία του ανθρώπου. Εκδ. Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Mervyn, L. 1989. Complete guide to vitamins and minerals. Harper Collins Publishers Ltd.
- Schalin, G. 1980. Multiple sclerosis and selenium, pp. 81-102. In: Lag, J.,Geomedical Aspects in Present and Future Research. Universitet-forlaget, Oslo.
- Simonis, A.D. 1993/. Problems soils of Greece, FAO/ECE Symposium on Agriculture and the Enviroment, Geneva, Switzerland.
- Σιμώνης, Α.Δ 1997. Τα θρεπτικά στοιχεία στην υγεία του ανθρώπου. Γεωργία - Κτηνοτροφία, 8:56-69.
- Sippola, J. 1979. Selenium content of soils and timothy in Finland, Ann. Agric. Fenn.18: 182.
- Varo, P. 1991. Food quality and mineral composition, The Fertilizer Society Proc. No 314.
- WHO. 1996. Trace Elements in Human Nutricion and Health, World Health Organitation, Geneva.
- Xu, G.L and Y.F Jiang. 1986. Selenium and the prevalance of Keshan disease and Kashin-Beck disease in China. In: proceedings of the First International Symposium on Geochemistry and Health [ed. I. Thornton] pp. 192-204, ScienceReviewsLtdNorthwood, UK.

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΗΣ ΤΟ 1822

(ΚΑΤΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Δ. ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ)

σελ.: 270, τιμή: 20€

ΝΑΟΥΣΑ, 19ος-20ος αιώνας

συλλογικό έργο που παρουσιάζει πτυχές της ιστορίας της πόλης μετά την καταστροφή της το 1822 και μέχρι τον Β' Παγκ. Πόλεμο

σελ.: 414, τιμή: 25€ (χαρτόδετο), 30€ (πανόδετο)

ΔΗΜΗΤΡΗ ΒΛΑΧΟΥ

Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΜΟΥ

μια ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσα αφήγηση του για πέντε τετραετίες Δημάρχου Νάουσας, που φωτίζει πολλές πτυχές της σύγχρονης ιστορίας της πόλης, αλλά και της Ελλάδας γενικότερα

σελ.: 318, τιμή: 20€

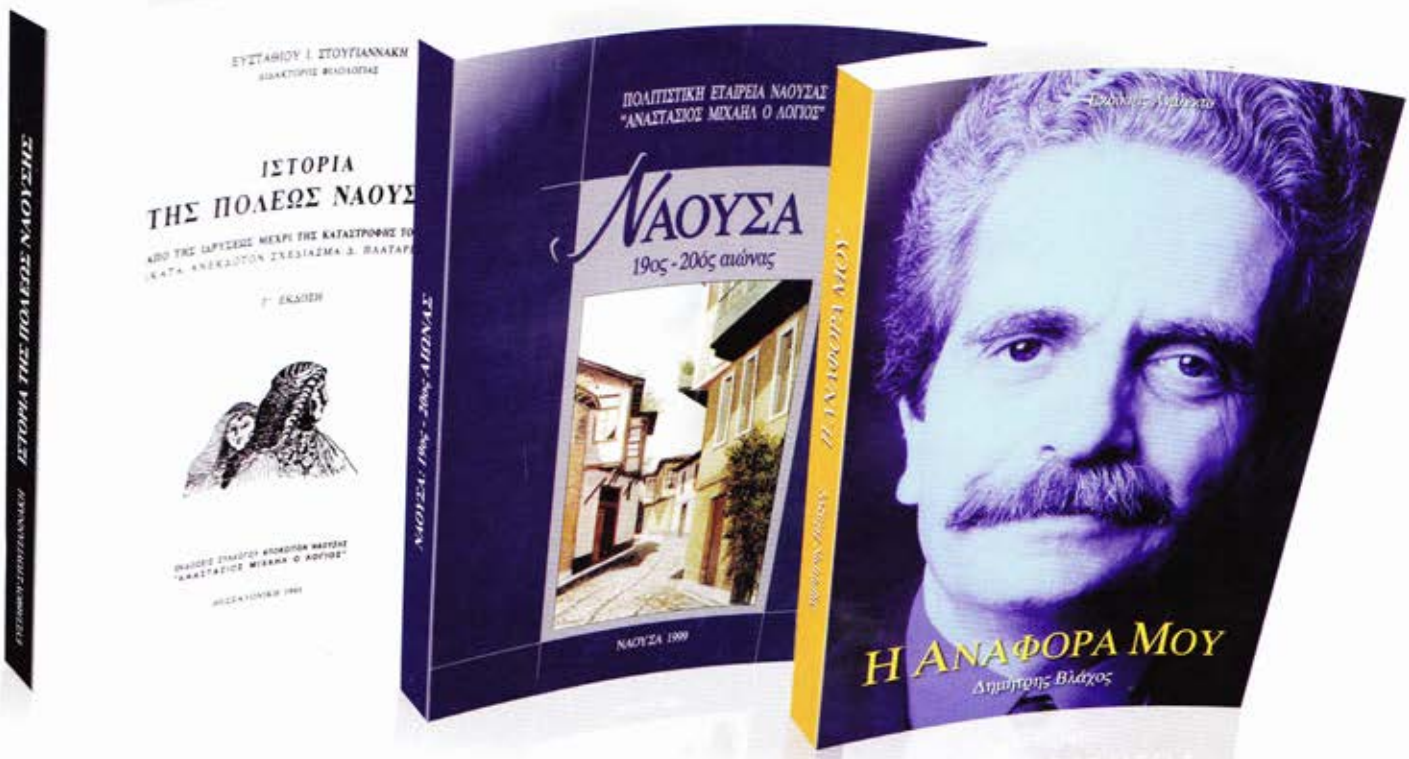

ΔΙΑΘΕΣΗ: Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας, Δημ. Βιβλιοθήκη, τηλ.: 2332024102 | Αλέξανδρος Οικονόμου, τηλ.: 2332029380

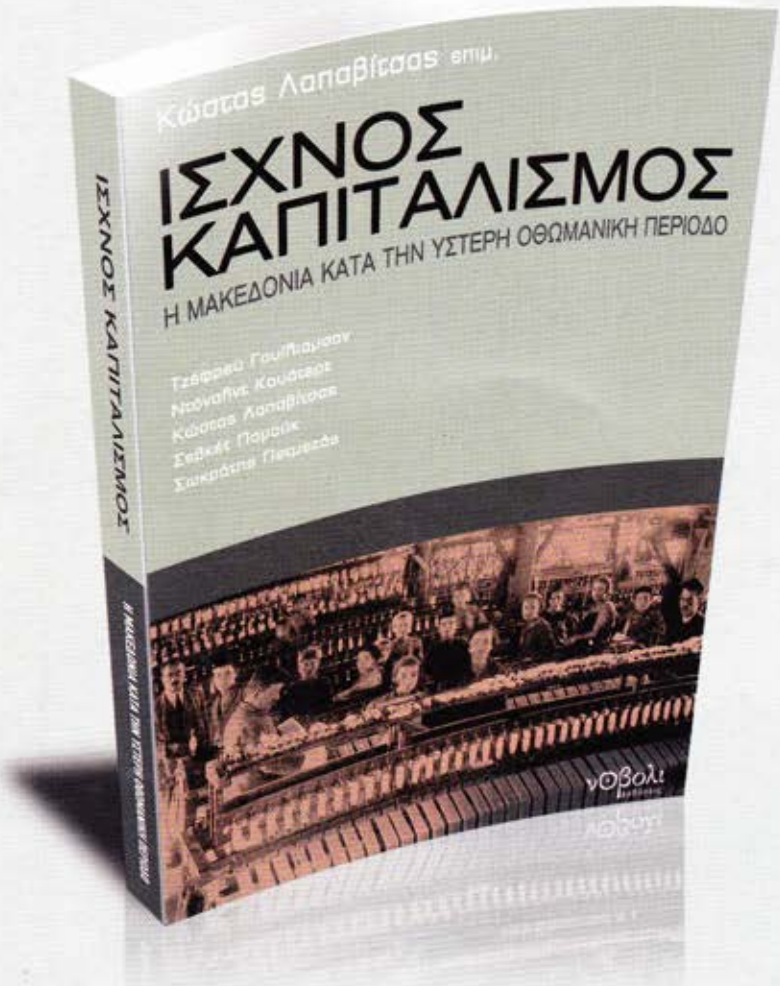

ΚΩΣΤΑ ΛΑΠΑΒΙΤΣΑ (ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ)

ΙΣΧΝΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΥΣΤΕΡΗ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Το βιβλίο αποτελεί συλλογή επιστημονικών μελετών που αφορούν την ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Επίκεντρο του ενδιαφέροντος είναι η περιοχή της Μακεδονίας και κυρίως η πόλη της Νάουσας που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην καπιταλιστική ανάπτυξη.

σελ. 260, τιμή: 20€
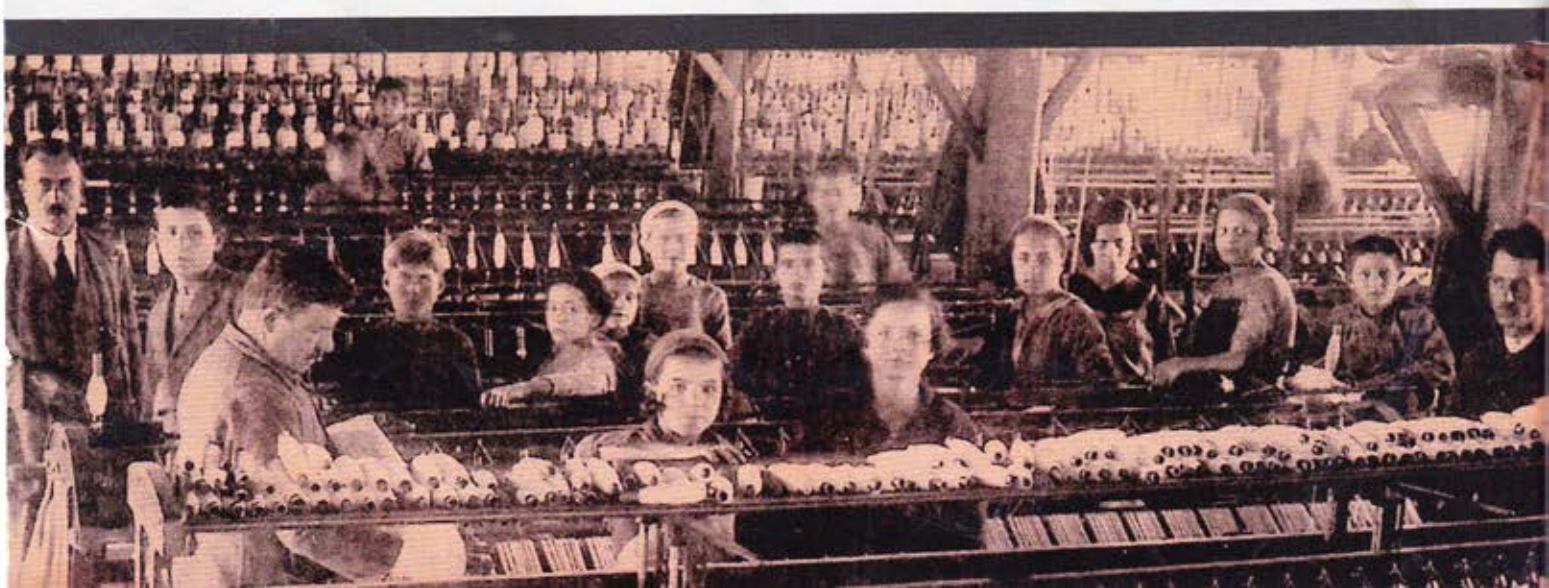
ΔΙΑΘΕΣΗ: Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας, Δημ. Βιβλιοθήκη, τηλ.: 2332024102 | Αλέξανδρος Οικονόμου, τηλ.: 2332029380